

VERTAISTOIMINNAN MERKITYSTÄ PAIKANTAMASSA
LASTENSUOJELUN AVOHUOLLOSSA –
VANHEMPIEN KOKEMUKSIA VERTAISTUESTA

Mirka Ruokonen

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalityö

Tammikuu 2021

TURUN YLIOPISTO/ YHTEISKUNTATIETEELLINEN TIEDEKUNTA

Sosiaalitieteiden laitos

MIRKA RUOKONEN: Vertaistoiminnan merkitystä paikantamassa lastensuojelun avo-
huollossa – vanhempien kokemuksia vertaistuesta

Pro gradu -tutkielma 90 sivua, 9 liitesivua

Sosiaalityö

Tammikuu 2021

Tutkielman aiheena on vertaistuen merkitys lastensuojelun avo-
huollossa lastensuojelun asiakkaina olevien vanhempien näkökulmasta. Tutkielman ensisijaisena tavoitteena on kuvata vertaistuen kokemuksia ja sitä, millaista apua tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat vertaistuesta saaneet. Tutkimus on toteutettu laadullisin tutkimusmenetelmin. Empiirinen aineisto on kerätty temaattisin haastatteluin. Haastattelut tehtiin kuu-
delle lastensuojelun avo-
huollon asiakasvanhemmalle, jotka olivat osallistuneet lastensuojelun avo-
huollon palveluna tarjolla olleisiin vanhempainryhmiin. Tutkimuksen ensisijaisena analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi kokonaiskuvan selkiyttämiseksi. Analyysi on soveltavaa hyödyntäen myös narratiivisia- ja diskurssianalyttisiä piirteitä.

Tulosten perusteella voi todeta, että vanhemmat olivat lähteneet hakemaan vertaistukiryhmästä apua ja tukea omaan perhetilanteeseen ja nuoren kanssa toimimiseen, tietoa sekä paikkaa, jossa puhua ja jakaa omia kokemuksiaan. Lopputulemana vanhemmat olivat saaneet monenlaisia kokemuksia, joita he eivät vielä alkutilanteessa olleet osanneet odottaa. Usean osallistujan elämää olivat leimanneet sosiaalisen tuen puute sekä vaikeus saada apua omaan tilanteeseen. Vertaistukiryhmässä vanhemmat olivat saaneet tietoa ja vinkkejä oman nuoren kanssa toimimiseen, tietoa lastensuojelun prosesseista sekä palveluista ja he pystyivät soveltamaan tietoa oppiakseen uutta sekä tehdäkseen arkeensa muutoksia. Vanhemmat olivat saaneet jakaa kokemuksiaan, puhua sekä käsitellä tunteitaan. Ennen kaikkea vertaistuki oli tuonut toivoa ja rauhaa tulevaisuuden suhteen, hyväksyntää ja vahvistumista vanhempana sekä kauan kaivattua sosiaalista tukea.

Johtopäätöksinä voi todeta vertaistuen mahdollistavan sellaisia avun kokemuksia, joita ei välttämättä muutoin saisi. Ammattilaisilla, ajalla ja paikalla vertaistuen kokemusten mahdollistamiseksi on oma merkityksensä. Vertaistukiryhmien sisältöjen sekä merkitysten ymmärtäminen vaatii monitahoisten näkökulmien ja kokemusten ymmärtämistä. Lastensuojelussa tarvitaan rakenteita, joilla voidaan tehokkaasti rakentaa empaattisia, vastavuoroisia ihmissuhteita sosiaalisen syrjäytymisen ja eristäytyneisyyden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Vertaistuellla voidaan myös vahvistaa lastensuojelun yhteiskunnallista tehtävää. Vertaistuen olemassaolo olisi mahdollistettava yhdessä kentällä toimivien ammattilaisten, kokemustiedon ja asioista päättävien tahojen yhteistyöllä.

Asiasanat: Vertaistuki, vertaistoiminta, vertaisuus, vertainen, vertaistukiryhmä, sosiaalinen tuki, sosiaalinen verkosto, sosiaalinen yhteisö, yhteisöllinen työskentely, kokemustieto, lastensuojelu, lastensuojelun avo-
huolto, vanhemmuus, vanhempainryhmä

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	VERTAISTUEN PAIKANTUMINEN LASTENSUOJELUUN JA SOSIAALIHUOLTOON	5
2.1	LASTEN SUOJELU VAI LASTENSUOJELU?.....	6
2.2	LAKI EI VELVOITA VERTAISTUEN JÄRJESTÄMISEEN.....	8
2.3	VERTAISTOIMINNAN TUTKIMUS JA AJANKOHTAISUUS	9
2.3.1	Vertaistoiminnan monimuotoisuus näkyy tutkimuskirjallisuudessa	10
2.3.2	Vertaistoiminta on lisääntyvä työmuoto lastensuojelussa	15
3	KÄSITTEIDEN VIIDAKOSSA	18
3.1	VERTAISTUKI ON SOSIAALISEN TUEN MUOTO.....	18
3.2	VERTAISUUS, VERTAISTUKI JA VERTAISTOIMINTA	20
3.3	VERTAISTUKIRYHMÄT	22
4	METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIELMAN TOTEUTUS	24
4.1	TUTKIELMAN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
4.2	TUTKIMUSSTRATEGIA JA -MENETELMÄT	25
4.3	SISÄLLÖNANALYYSI VALINTANA.....	26
4.4	TUTKIMUKSEN ETENEMINEN.....	27
4.4.1	Haastateltavat	28
4.4.2	Haastattelut.....	28
4.4.3	Analyysi	30
4.5	EETTISIÄ KYSYMYKSIÄ JA RATKAISUJA.....	32
4.5.1	Anonymiteetti keskeisenä velvoitteena	35
4.5.2	Haastateltavien tarinat oikeasta elämästä	36
5	TULOKSET.....	38
5.1	AIKA ENNEN VERTAISTUKIRYHMÄÄ	39
5.1.1	Sosiaalisentuen puute ja avun saamisen vaikeus.....	41
5.1.2	Tiedon merkitys avun saamisessa	46
5.1.3	Vertaistuen rakentuminen alkoi jo ennen vertaistukiryhmään osallistumista	48
5.2	KOKEMUKSIA VERTAISTUESTA JA AVUSTA	49
5.2.1	Vertaisuustekijät.....	50
5.2.2	Vertaistukiryhmä paikkana puhua ja kokea asioita yhdessä	55
5.2.3	Tieto ja muilta oppiminen muutoksen mahdollistajina	57
5.2.4	Muutokset arjessa.....	60
5.2.5	Toivon syttyminen	62
5.2.6	Hyväksyntä ja tunteiden käsittely johtavat vanhempana vahvistumiseen.....	64
5.3	TOIVON ELÄMINEN NYKYISYYDESSÄ JA TULEVAISUUDESSA	68
5.4	ASiantuntijat vertaistukikokemusten mahdollistajina	70

5.5	VAIKUTTAMISEEN PYRKIVÄ PUHE	74
6	POHDINTAA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMISESTA	78
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	84
	LÄHTEET	91
	LIITTEET	96
	LIITE 1: TUTKIMUSSUUNNITELMAN AIKATAULU	96
	LIITE 2. SAATEKIRJE JA TUTKIMUSLUPAKYSELY VANHEMMILLE.....	97
	LIITE 3: TEEMAHAASTATTELU.....	99

Taulukot ja kuvat

	TAULUKKO 1: VERTAISTOIMINNAN KÄSITTEITÄ	23
	TAULUKKO 2: VERTAISTOIMINNAN MERKITYKSIÄ.....	39
	KUVIO 1: KÄSITTEITÄ	5
	KUVIO 2: VERTAISTUKI SOSIAALISEN TUEN ERITYISMUOTONA	20
	KUVIO 3: TIEDON TOIMIMINEN YHDESSÄ	60
	KUVIO 4: HAASTATTELU TRIANGULAATIO.....	80
	KUVIO5: ANALYYSITRIANGULAATIO	80

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkimukseni aihe on vertaistuen merkitys lastensuojelun avohuollossa lastensuojelun asiakkaina olevien vanhempien näkökulmasta. Vertaistoiminta voidaan ymmärtää kaikkena toimintana, joka kuuluu vertaistukeen ja toimii sen ympärillä (Mikkonen ja Saarinen 2018, 9). Lastensuojelun avohuollosta puhutaan, kun lapsen turvallisuus on jollain tavalla vaarantunut, eivätkä peruspalvelut enää riitä tukemaan perhettä ja lasta. Lastensuojelun avohuollon ensisijainen tehtävä on toteuttaa lastensuojelua ja kasvatusta yhdessä lapsen, nuoren ja heidän huoltajiensa kanssa. (Lastensuojelulaki 471/2007, 34 §; Heino 2009, 85.) Vertaistoiminta sosiaalihuollossa on alkanut yleistymään Suomessa 1990-luvun laman jälkeen. Lama toi mukanaan uudenlaisia haasteita ihmisten elämään ja pakotti sosiaali- ja terveydenhuollon kenttää kehittymään ja kehittämään uudenlaisia työmuotoja. Tämä kehityskulku johti myös vertaistoiminnan kehittymiseen Suomessa. Kansainvälisesti vertaistuella on pidemmät perinteet, ja se on myös kansainvälisesti tutkitumpi aihe kuin Suomessa. Tutkimukset rajautuvat usein kuitenkin vain rajattuihin näkökulmiin. (Mikkonen & Saarinen 2018, 14-17.) Vertaistuen tutkimus Suomessa muuhun maailmaan ja muihin Pohjoismaihin nähden on vielä lapsen kengissä.

Aikaisempaan kirjallisuuteen ja tutkimuksiin tutustuessaan huomaa, että vertaistoiminta on juurtunut enemmän terveydenhuollon puolelle kuin sosiaalihuollon hyvinvointityöhön. Se on saanut huomiota sekä kansainvälisesti että kansallisella tasolla monesti mielenterveys- ja päihdetyöhön tai erilaisiin somaattisiin sairauksiin ja vammoihin kytkeytyneenä. Erilaiset lasten huonoon kohteluun, riskitekijöihin ja lasten elinolosuhteisiin keskittyvät tutkimukset ovat korostaneet sosiaalisen tuen tärkeyttä. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että vertaistukiryhmät ovat saaneet viime vuosina huomiota ja niitä on jonkin verran kehitetty lasten kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Erilaisista lastensuojelun viitekehyksessä toimivista vertaistukiryhmistä ja niiden hyvinvointia tuottavista tekijöistä tiedetään kuitenkin hyvin vähän. Vertaistuen erityisistä eduista lapsia koskevassa hyvinvointityössä ei tiedetä juurikaan. (Lalayants,

Baier, Benedict & Mera 2015.) Kansainvälisesti vertaistuen tutkimus lastensuojelussa on vähäistä ja vielä vähäisempää se on Suomessa.

Suomaisessa hyvinvointityössä ja sosiaalihuollossa vertaistoiminta vaikuttaa olevan kehittymässä oleva työmuoto. Suomalaisessa lastensuojelussa on vielä enemmän kehitettävää vertaistoiminnan saralla. Suomalaiseen lastensuojeluun on vakiintunut joitakin vertaistoiminnan työmalleja kuten VOIKUKKIA-vertaistukiryhmämalli, joka on tarkoitettu sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten ja vanhempien tukemiseen (Voikukkia.fi). Lastensuojelun työn keskittyessä ensisijaisesti avohuollon työhön, tutkimusasetelma ja näkökulma rajautuvat edelleen lastensuojelun avohuoltoon ja siellä tehtävään työhön. Valtakunnallisesti tunnettuja malleja lastensuojelun avohuollon puolelta ei löydy, vaan ne näyttävät olevan enemmän paikallisia, yksikkökohtaisia tai satunnaisia tiettyyn tarpeeseen perustettuja vertaistukiryhmiä, joista tietoa on hajanaisesti. Lastensuojelun avohuollossa tehtyä tutkimusta vertaistuesta ja vertaistoiminnasta ei siis juurikaan ole löydettävissä. Ryhmätoimintojen tutkimusta löytyy jonkun verran. Vertaistuen ja -toiminnan toteutumista on tärkeä tutkia laajemman kuvan saamiseksi vertaistuen käytöstä Suomessa ja etenkin lastensuojelun avohuollossa. Vertaistukea ei hyödynnetä kaikessa potentiaalissaan lastensuojelun avohuollon työssä, ja vertaistuen paikka etenkin lastensuojelun avohuollossa on selkiytymätön. (ks. myös Pekkarinen 2006).

Tutkielmassani tarkastellaan kokemuksia vertaistuesta lastensuojelun avohuollon asiakaina olevien vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on jäsentää vertaistuen paikkaa lastensuojelun avohuollossa sekä osaltaan laajentaa suomalaista tutkimusta vertaistuesta. Tutkimus on toteutettu laadullisin tutkimusmenetelmin. Tutkimuskysymyksinä ovat:

- Millaisena vertaistuen kokemus näyttäytyy lastensuojelun avohuollossa vanhempien kuvaamana?
- Millaista apua vertaisilta saatu tuki on tuonut perhetilanteeseen vanhempien kertomana?

Tutkielmani asettuu fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen sen keskiössä ollessa kokemus, merkitykset ja aiheen kautta myös yhteisöllisyyteen liittyvät elementit ja ihmiskäsitys. Tutkielman empiirinen aineisto on kerätty temaattisilla yksilö- ja ryhmähaastatteluilta. Haastatteluihin osallistui vanhempia, jotka olivat tai olivat olleet lastensuojelun avohuollon asiakkaina ja käyneet avohuollon asiakkaille tarkoitettussa vanhempainryhmässä. Vanhemmat olivat saattaneet käydä useamminkin ryhmässä, mutta keskeisimpänä kokemuksena oli nimenomaan murrosikäisten lasten vanhempien ryhmään osallistuminen. Vanhempien ollessa keskiössä lasten hyvinvoinnin edistämisessä, on heidän kokemuksiaan tutkimalla mahdollisuus saada parempi käsitys vertaistuen koetuista vaikutuksista ja niistä tekijöistä, jotka tekevät vertaistuesta ainutlaatuisia. Tutkielman aiheen valintaan ovat vaikuttaneet paitsi edellä mainitsemani syyt, myös oma kokemus ja kiinnostus. Oma käsitykseni vertaistuen potentiaalista ja sen liian vähäisestä hyödyntämisestä johdatteli minut perehtymään aiheeseen lisää. Tässä tutkielmassa pysytellään pääosin kansallisella tasolla, nimenomaan suomalaisen lastensuojelun viitekehyksessä, koska sosiaalihuolto järjestelmänä samoin kuin lastensuojelu, toimii hyvin eri tavoin kansainvälisessä viitekehyksessä.

Tutkielman toisen luvun tavoitteena on selkiyttää vertaistoiminnan paikkaa lastensuojelussa ja selittää lastensuojelun työskentelyn tavoitteita siltä osin, kun ne vertaistoiminnan ymmärtämisen kannalta ovat tärkeitä. Esittelen luvussa aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sekä tuon esimerkinomaisesti esiin joitakin vertaistoiminnan kehittämiseen liittyviä näkökulmia. Tutkielman kolmas luku keskittyy vertaistuen käsitteiden ympärille. Vertaistuki toimii usealla kentällä ja vaikuttaa siltä, että kontekstista riippuen käsitteet ovat hieman päällekkäisiä. Yritän avata käsitteitä siltä osin kuin ne oman tutkielmani osalta on tärkeä ymmärtää.

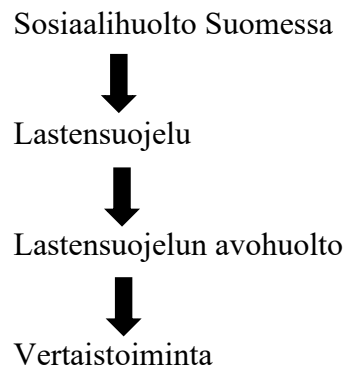
Tutkielman neljännessä luvussa kerron valitsemistani tutkimusmetodeista sekä tutkimuksen etenemisestä. Esittelen tutkimusmetodeihin liittyviä ratkaisujani ja pyrin tuomaan esille eettistä pohdintaani, jota olen käynyt tutkimusprosessin aikana. Tutkielman viides luku keskittyy aineiston tuloksiin ja analyysiin argumentteineen. Käsittelen tut-

kimuskysymykseni rinnakkain, sillä kokemus vertaistuesta sisälsi lopulta myös avun saamiseen liittyvät kokemukset. Luku rakentuu ajallisesti; ajasta ennen vertaistukiryhmää, vertaistukiryhmässä koettuihin ja saatuihin kokemuksiin sekä vertaistukiryhmän jälkeiseen aikaan mukailleen myös teemahaastattelun runkoa.

Tutkielman kuudes ja seitsemäs luku keskittyvät pohdintaan tutkielman tekemisestä sekä johtopäätöksiin, joihin päädyin analyysini perusteella. Olen pyrkinyt kirjoittamaan tutkielmaani niin, että oma ääneni ja pohdintani kulkisi läpi tutkielman tehden siitä läpinäkyvän. Koin kuitenkin tarpeelliseksi lisätä tutkielman loppuun vielä erillisen pohdinta-luvun, jossa tarkastelen tutkielman tekemistä ja siihen liittyviä asioita vielä kokonaisuutena lisätäkseni tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta. Pohdinta-luku avaa myös joitakin sellaisia näkökulmia, jotka kirkastuivat tai hahmottuivat kokonaisuutena vasta tutkielman tekemisen loppuvaiheessa.

2 VERTAISTUEN PAIKANTUMINEN LASTENSUOJELUUN JA SOSIAALIHUOLTOON

Tässä luvussa aukaisen lastensuojelun ja lastensuojelun avohuollon termejä. Lastensuojelu on sosiaalihuollon piiriin kuuluvaa. Lastensuojelu käsitteenä on laajempi kuin lastensuojelun avohuolto ja muodostaa yläkäsitteen avohuollolle ja avohuollon palveluille. Vertaistoiminta taas toimii usealla kentällä sosiaalihuollossa. Tässä tutkimuksessa sitä tarkastellaan pääasiallisesti lastensuojelun avohuollon kentällä.

Kuvio 1: Käsitteitä

Koska vertaistoiminta ei ole vakiintunut palvelumuoto lastensuojelun avohuollossa, käsitteelen sitä käsitteenä laajemmin myös sosiaalihuollossa ja ammattilaisten työtä täydentävänä toimintana. Tutkimuksen kannalta on oleellista jäsentää lastensuojelu ja lastensuojelun avohuolto pääpiirteissään, sekä vertaistoiminnan käsite ja siihen liittyviä lähikäsitteitä. En pyri kuvaamaan lastensuojelun kokonaisuutta, vaan pyrin kuvaamaan sitä siltä osin kuin se tutkimusasetelman ymmärtämisen kannalta on oleellista. Esittelen aineeseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta ja joitakin esimerkkejä vertaistukeen liittyvästä kehittämistoiminnasta. Seuraavassa luvussa käsitteelen tarkemmin vertaistuen ympärillä olevia käsitteitä.

2.1 LASTEN SUOJELU VAI LASTENSUOJELU?

Lastensuojelu on käsitteenä siltä osin laaja, että se ei tarkoita vain viranomaisten toimintaa, vaan voidaan ajatella yhteiskunnallisena tehtävänä. Lasten oikeuksien toteutuminen ja lasten erityinen suojelu ovat kaikkia kansalaisia koskettavaa toimintaa. Erityisen huolenpidon osoittaminen on ulotettu lapseen jo Geneven lapsen oikeuksien julistuksessa vuonna 1924. Lastensuojelua säätelevät lastensuojelulain lisäksi Suomen perustuslaki, Euroopan ihmisoikeussopimus ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Viranomaisten toimintaa taas säätelevät myös monet muut lait kuten sosiaalihuoltolaki ja hallintolaki. (Lastensuojelun käsikirja 2019; Yleissopimus lasten oikeuksista 20/1991.) Lastensuojelulaki sisältää sääntelyä yhteiskunnallisesta lastensuojelupolitiikasta, lasten kasvuolosuhteista sekä huostaanotosta. Lastensuojelulain tarkoituksena on toteuttaa Lapsen oikeuksien sopimusta. (Bardy 2009, 71.)

Ajattelen siis, että voimme puhua *lasten suojelusta*, kun puhumme yhteiskunnallisesta tehtävästä. Kun taas puhumme *lastensuojelusta*, on tulkintani mukaan kyse viranomaisten toiminnasta. Yhteiskunnallisesta vastuusta huolimatta lastensuojelua toteutetaan viranomaisten toimesta. Viranomaisilla on vahva yhteiskunnallinen vastuu ja lastensuojelutyötä tekevät koulutetut ammattilaiset. Viranomaisten tehtävä on ensisijaisesti avustava ja tukeva. Vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai huoltajilla. Lastensuojelun on tarkoitus turvata lapsen oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön, vakaaan ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelun käsikirja 2019; Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §,2 §.)

Lastensuojelulaki jakautuu yleiseen ja erityiseen (Bardy 2009, 71). Lastensuojelua jaotellaan ennaltaehkäisevään lastensuojeluun ja lapsi- ja perhekohtaiseen suojeluun. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua on kaikki toiminta, jota tehdään yleisesti lasten hyväksi yhteiskunnallisella tasolla sekä peruspalveluiden tasolla kuten päivähoitossa ja neuvolassa. Kunnan tehtävänä on huolehtia riittävästä palveluista lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta puhutaan silloin, kun lapsi ja hänen

perheensä eivät ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 a §.) Lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta puhutaan taas silloin, kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana. Lapsi- ja perhekohtainen suojelu on suunnitelmallista asiakassuunnitelmaan perustuvaa toimintaa, joka toteutuu avohuollon tukitoimina, lapsen sijoittamisena, huostaanottamisena, sijaishuoltona tai jälkihuoltona. (Lastensuojelunkäsikirja 2019.) Lastensuojelu on siis tuen, avun ja kontrollin tasapainottelua, korjaavaa työskentelyä ja varhaista tukea. Bardy (2009, 73) kiteyttää lastensuojelun lain ytimen yksinkertaisesti: *”se on lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamista.”* On kuitenkin huomattava, että yksilölliset tilanteet vaihtelevat. Tuen ja avun tarve saattaa olla pitkäaikaista tai lyhyttä ja tilapäistä.

Lastensuojelu perustuu lapsi- ja perhelähtöisyyteen (Bardy 2009, 73). Suurin osa lastensuojelutyöstä toteutuu avohuollon tukitoimin (Lastensuojelunkäsikirja 2019). Heinon (2009, 85) mukaan lapsen tarve avohuollon asiakkuuteen kertoo siitä, että lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut niin paljon, että perheitä ja lapsia ei voida tukea riittävästi kunnan peruspalveluissa. Lapsi ja perhe ovat siis sosiaalityön ja avohuollon tukitoimien tarpeessa. Avohuollossa lapsi on siis lastensuojelun asiakas, mutta ei pitkäaikaisesti sijoitettuna eli huostassa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia sijoitukseen tai huostaanottoon nähden. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisuuteen ja yhteistyöhön perustuvia.

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on toteuttaa lastensuojelua yhdessä lapsen, nuoren ja heidän vanhempiensa kanssa lastensuojelun periaatteiden mukaisesti. Lastensuojelun avohuollossa on keskeistä tarjota tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteeseen. Ongelmat voivat liittyä perheen talouteen, lapsen kehitykseen, koulunkäyntiin, ihmissuhteisiin, vuorovaikutukseen tai mihin tahansa lapsen tarpeisiin. Tukitoimet ja palvelut liittyvät yksittäisen lapsen tarpeeseen ja annettava tuki on harkintaan perustuvaa. On kuitenkin tiettyjä palveluita, joita on lain mukaan järjestettävä. Näitä ovat erilaiset lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus tai avohuoltona järjestettävä sijoitus. Lastensuojelun palvelut toimivat yhdessä sosiaali-

huoltolain mukaisten palveluiden kanssa, kuten kotipalvelun tai vertaisryhmätoiminnan kanssa. (Lastensuojelulaki 417/ 2007, 4 §, 34-37 §.)

2.2 LAKI EI VELVOITA VERTAISTUEN JÄRJESTÄMISEEN

Suomessa vertaistoiminta lähti siis yleistymään 1990-luvun laman jälkeen ja ammattilaiset alkoivat mahdollistamaan vertaisryhmien syntyä vastauksena uudenlaisiin haasteisiin sosiaalialan kentällä. Vertaistuki ammatillisessa toiminnassa on säänneltyä ja ohjeistettua niin kuin sosiaalihuollon ammattilaisten työkin. (Mikkonen & Saarinen 2018, 14-17.) Vertaistoiminnan paikka on kuitenkin edelleen hajanainen. Sitä järjestään kuntien ja järjestöjen toimesta (Laimio 2017, 18-19). Vaikka vertaistuen paikka ammattityön rinnalla on viime vuosikymmeninä puhututtanut, niin sitä ei tulisi kuitenkaan nähdä ammattityön kilpailijana. Vertaistuki ja ammatillinen tuki ovat toisiaan täydentäviä tuen muotoja (Mikkonen & Saarinen 2018, 29; Heikura 2014). Kokemuksellisuuteen perustuessaan vertaistuki voi toimia ilman ammatillista työtä ihmisten arkipäivän kokemuksissa tai esimerkiksi omaehtoisten vertaistuen järjestelyiden kautta. Ammattilaisten työ voi kuitenkin olla vertaistukea mahdollistavaa toimintaa. Mikkosen sekä Saarisen (2018, 29) mukaan parhaisiin mahdollisiin tuloksiin tuen tarvitsijan kannalta päästäänkin vertaistuen ja ammatillisen tuen toimiessa yhdessä.

Vertaistuella ei ole selkeää paikkaa laissa. Sosiaalihuoltolaki sääntelee lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamisesta ja edistämisestä sekä heille suunnattujen palveluiden kehittämisestä. Se velvoittaa tarvelähtöisesti suunnittelemaan ja toteuttamaan sellaista toimintaa, joka tukee erityisen tuen tarpeessa olevia nuoria ja lapsia. Sosiaalihuoltolaki myös sääntelee siitä, milloin palveluita on järjestettävä. Yksi velvoittavista tekijöistä on sosiaalisen syrjäytymisen torjuminen ja osallisuuden edistäminen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 9 §, 10 §, 11 §.) Sosiaalihuoltolaki siis sääntelee tarvelähtöisestä toiminnasta, syrjäytymisestä ja osallisuuden edistämisestä. Vertaisryhmillä on nähty olevan positiivisia vaikutuksia syrjäytymisen ehkäisyyn, oman toimijuuden ja osallisuuden lisääntymiseen. Vertaistoiminnan voisi siis ajatella olevan laissa määritellyn kaltaista, tarvelähtöistä toimintaa. Laki ei kuitenkaan velvoita suoraan vertaistuen järjestämiseen. So-

siaalihuoltolain (1301/2014) 28 pykälässä todetaan, että sosiaalihuollon palvelua voidaan järjestää vertaistukitoimintana. Vertaistoiminnan järjestäminen on siis kuntien tarvelähtöisessä harkinnassa. Lastensuojelulaissa (417/2007, 36 §) viitataan vertaistuen osalta sosiaalihuoltolakiin ja vertaistukiryhmiin.

Sanna Aaltonen ja Alpo Heikkinen (2009, 202) kirjoittavat ryhmätoiminnasta, nuorten paikasta ja osallisuudesta lastensuojelussa. He tuovat esiin ryhmätoiminnat ja vertaistukiryhmät osana nuorten tukemista. Myös Johanna Barkman (2009) kirjoittaa nuorten hoitavasta ja kuntouttavasta työskentelystä vertaistukiryhmien avulla. Vaikka Aaltonen, Heikkinen ja Barkman (2009) kirjoittavatkin vertaistoiminnasta sijaishuollon kentällä, voisi sen ajatella myös avohuollossa asettuvan osallisuutta lisäävään, hoitavaan ja kuntouttavaan toimintaan. Lastensuojelussa vertaistoiminta näyttää linkittyvän vahvasti ryhmätoimintoihin.

2.3 VERTAISTOIMINNAN TUTKIMUS JA AJANKOHTAISUUS

Vertaistuki on siis muualla maailmassa tutkitumpi aihe kuin Suomessa. Pohjois-Amerikassa tutkimusta on tehty jo 1960-1970-luvuilta lähtien. Kansainvälisissä vertaistukitutkimuksissa käytetään pitkälti *self-help*-termiä, joka viittaa oma-apuryhmiin. Maailmalla oma-apuryhmät ovat tyypillisempiä kuin Suomessa, eikä termi ole saanut kannatusta Suomessa. (Nylund 2005, 196, 198.) Pohjoismaissa vertaistuen tutkimusta on tehty systemaattisemmin 1990-luvulta lähtien (Nylund 2005). Pohjoismaista Tanska on monessa suhteessa tienraivaaja vertaistuen tutkimuksessa ja sen käytäntöjen kehittämisessä. (Mikkonen & Saarinen 2018, 148-150.) Myös esimerkiksi Norjassa on olemassa kansallinen vertaistoiminnan strategia toisin kuin Suomessa (Laimio 2017, 5).

Vertaistoiminnan tutkimusta on tehty sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä, psykologiassa sekä terveystieteissä. Tutkimusteemoja 2000-luvulla ovat olleet kohtaamiseen, arvoihin, osallisuuteen, vaikuttamiseen, vastavuoroisuuteen, yhteisöllisyyteen ja voimaantumiseen liittyvät teemat. (Nylund 2005, 297.) Niin kansainvälisissä, pohjoismaisissa kuin

suomalaisissakin vertaistuen tutkimuksissa kiinnostuksen kohteena ovat usein olleet alkoholiriippuvuusryhmät sekä erilaisiin fyysisiin ja psyykkisiin sairauksiin keskittyvät ryhmät. Uudempia tutkimusaiheita 2000-luvulla ovat olleet ikäihmiset, miesryhmät, monikulttuuriset ryhmät (pakolaisuus ja erilaiset etniset taustat) sekä vanhempien vertaisryhmät. (Nylund 2005, 199.) Lasten hyvinvointiin keskittyvien vanhempien vertaistukiryhmistä tiedetään tällä hetkellä hyvin vähän (Laylayants ym. 2015).

On selvää, että vertaistukea on tutkittu ja hyödynnetty enemmän terveydenhuollossa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon rajapinnoilla kuten mielenterveystyössä. Internet-hauilla löytyy selvästi enemmän aiheeseen liittyvää materiaalia terveydenhuollon puolelta. Tutkimukset rajautuvat kuitenkin monesti tiettyihin ja rajattuihin näkökulmiin. Nylund (2005, 197) on huomannut tutkijoiden luokittelevan vertaisryhmiä usein ongelmakeskeisesti. Hän sanoo, että vaikka erilaiset luokittelut hahmottelevat vertaisryhmien kenttää, ne voivat samalla heikentää vertaisryhmien merkitysten ja sisältöjen näkemistä. Siksi laadullisella tutkimuksella onkin paikkansa vertaistuen tutkimuksen kentällä. Se syventää kokemusten ja vertaistuen ymmärrystä. Tutkimuksella on myös paikkansa lastensuojelussa sosiaalityön erityisalueena. Vertaistukea ja -toimintaa koskevia tutkimuksia on lastensuojelun kentällä vähän, vielä vähemmän lastensuojelun avohuollossa. Seuraavaksi tuon esiin joitakin tutkimuksia aiheesta. Pohdin vertaistoiminnan ajankohtaisuutta ja tuon esiin joitakin esimerkkejä julkisesta kirjoittelusta, hankkeista ja vertaistoiminnan kehittämistä. Tutkielmassani tukeudun ensisijaisesti suomalaisen tutkimukseen ja näkökulmiin, koska tarkoitukseni on nimenomaan selkiyttää vertaistoiminnan paikkaa suomalaisessa tutkimuksessa ja suomalaisen lastensuojelun näkökulmasta.

2.3.1 Vertaistoiminnan monimuotoisuus näkyy tutkimuskirjallisuudessa

Suomessa vapaaehtoistoimintaa, oma-aputoimintaa ja myöhemmin myös vertaistukea on tutkinut kattavasti Marianne Nylund (Mikkonen & Saarinen 2018, 240). Marianne Nylundin (2000) sosiaalityön väitöskirja *Varieties of mutual support and voluntary action: Study of Finnish self-help groups and volunteers* käsittelee ihmisten keskinäisen tuen ja vapaaehtoistoiminnan monimuotoisuutta. Väitöskirjan tarkoituksena oli käsit-

teellistää ja löytää näiden ilmiöiden paikka suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimusaineisto koostui vapaaehtoistyöntekijöille ja oma-apuryhmille tehdyistä kyselyistä, vapaaehtoisjärjestöjen toiminnan kertomuksista sekä lehtiartikkeleista. Toimintaan osallistuneet näkivät osallistumisensa arkea rikastuttavana kokemuksena ja apuna selviytymismallien löytymisessä. Ryhmien ja yhdistysten toiminnassa korostuivat tasavertaisuus ja keskinäinen tuki; vertaisuus. Myöhemmin Nylund (2005) on ollut mukana myös tutkimustietoa sisältävän teoksen *Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus*, kirjoittamisessa ja kokoamisessa.

Yuki Miyamoto ja Tamaki Sono (2012) ovat tutkineet vertaistukea systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Tutkimus keskittyi mielenterveysongelmista kärsivien aikuisten vertaistukeen. Tutkimuksen tarkoituksena oli tunnistaa vertaistuen perusteita, vaikutuksia ja hyötyjä sekä tarkastella niitä yhdessä vertaistuen haasteiden kanssa. Katsaukseen sisältyi 51 tutkimusta sisältäen kahdeksan katsausartikkelia ja 19 kvalitatiivista tutkimusta. Vertaistuella nähtiin olevan lukuisia hyviä vaikutuksia selviytymisen ja toipumisen tueksi niin yksilöillä kuin ryhmissäkin. Suurimmat haasteet vertaistuessa palveluntarjoajien ja ammattilaisten näkökulmasta liittyivät rooli-ristiriitoihin ja ihmissuhteisiin. Tämä liittyi myös siihen, miten auttajan ja autettavan suhde käsitetään palvelujärjestelmissä, siis ammattiauttamisen ja maalikkoauttamisen suhteisiin. Vertaistukea saaneet ihmiset ja sitä tarjonneet palveluntarjoajat korostivat vertaistuen ytimen ja vuorovaikutuksen painopisteen olleen vastavuoroisessa ja empaattisessa ihmissuhteessa. Miyamoto ja Sono (2012) olivat sitä mieltä, että avun, tuen ja ammattilaisten asenteet näihin vaativat uudelleen määrittelyä, jotta voidaan miettiä, miten tällaisia empaattisia vastavuoroisia ihmissuhteita voidaan tehokkaammin rakentaa.

Aihetta on tutkinut myös Päivi Rissanen (2015). Rissanen tutki paikantuu terveydenhuollon ja sosiaalityön rajapinnoille, mielenterveystyöhön. Hän tutki autoetnografiassa tutkimuksessaan omaa sairastumistaan, kuntoutumistaan ja niiden ohessa vertaistuen merkitystä omalle kuntoutumiselleen. Vertaistuki näyttäytyi yhtenä niistä tekijöistä, jotka vaikuttivat identiteetin uudelleen rakentumiseen kuntoutumisen yhteydessä ja edesauttoivat sairastuneen kuntoutumista. Rissanen (2015, 112) tutkimuksessa vertais-

tuki paikantuu muiden kuntoutumista edistävien tekijöiden kanssa toimijuuden lisääntymiseen, toivon ja unelmien muuttumiseen. Vertaistukea masennuksen viitekehyksessä on niin ikään tutkinut myös Eila Jantunen (2008) lisensiaattitutkimuksessaan *Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substantiivinen teoria*. Jantusen (2008) tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää aineistolähtöinen teoria masentuneiden henkilöiden vertaistuesta. Jantusen aineisto koostui vertaistukikokemuksien kirjallisista kuvauksista, yksilöhaastatteluista sekä ryhmähaastatteluista. Tutkimusmenetelmänä hän käytti grounded-teoriaa. Jantusen tutkimusten tulos tiivistyy vertaistuen ytimeen; osallisuuteen. Hänen mukaansa osalliseksi tuleminen syntyy luottamuksesta ja osallistavasta vastavuoroisesta kommunikoinnista. Substantiivisen teorian alakategorioina voidaan ajatella olevan yhteyden ulkopuolella oleminen, yhteyteen hakeutuminen, vahvistava vuorovaikutus, yhteyteen kuuluminen ja voimaantuminen, joilla kuvataan voimaantumisen prosessia kohti vertaistuen ydintä eli osalliseksi tulemistä.

Maarit Lasanen (2017) on toteuttanut väitöskirjansa *Ei tarvi pelätä, että ois erilainen* etnografisena tutkimuksena pohjoissuomalaisten kuulovammaisten lasten vertaistukiryhmätoiminnasta. Lasanen (2017) oli paitsi tutkija myös mukana organisoimassa ja osallistumassa vertaistukiryhmätoimintaa etnografiselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata, mitä lapset kertovat vertaistukiryhmätoiminnasta, saamastaan tuesta sekä sen merkityksestä arjen elämässä. Empiirinen aineisto oli kerätty havainnoivista kenttäpäiväkirjoista, fokusryhmähaastatteluista sekä muista ryhmien toimintaan liittyvistä materiaaleista kuten palautekyselyistä tai toiminnasta otetuista valokuvista. Tuloksista ilmenee, että vertaistukiryhmätoiminta rikastutti kuulovammaisten lasten arkea monin tavoin. Vertaistukiryhmätoiminta tuki sosiaalisesti, tiedollisesti, emotionaalisesti sekä toiminnallisesti, ja lapset saivat keinoja selviytyä koulussa sekä vapaa-ajalla. Hän kuvasi näitä tuloksia nimeämällä ne kolmeksi laajaksi hyötyelementiksi, jotka liittyvät vertaistukeen. Lapset olivat saaneet myös tukea kiusaamistilanteisiin sekä toiveita tulevaisuuden suhteen.

Marina Laylayants, Meaghan Baier, Anne Benedict ja Diana Mera (2015) tutkivat laadullisin tutkimusmenetelmin lastensuojelun vanhemmille tarkoitettuihin ryhmiin osallis-

tuneiden vanhempien kokemuksia vertaistuesta. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella lastensuojelun vanhempainryhmiin osallistujien saamia hyötyjä vertaistoiminnasta ja tunnistaa vertaisryhmien palvelutekijöitä (service elements), jotka tekevät vertaisryhmistä onnistuneita. Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla haastatteluilta, jotka sisälsivät sekä avoimia että tarkempia kysymyksiä. Tutkimukseen osallistui yhteensä 29 vanhempaa, joista suurin osa oli naisia. Miehiä tutkimukseen osallistui kaksi. Suurin osa vanhemmista asui yhdessä lastensa kanssa. Joidenkin osallistujien lapset saattoivat olla sijoitettuna. Laylayantsin ym. (2015) tutkimuksen tulokset olivat hyvin moninaisia. Vertaistukiryhmissä oli mahdollista saada monenlaista tukea niin emotionaalisella kuin tiedollisellakin tasolla. Vertaistukiryhmistä sai erilaista informaatiota, vanhempien omat taidot kehittyivät ja he saivat tukea omien asioidensa ajamiseen ja hallintaan. Vertaistukiryhmät toimivat rohkaisun ja vaikuttamismahdollisuuksien paikana. Vanhemmilla oli mahdollisuus kehittää itsetuntoaan ja he voimaantuivat niin, että pystyivät paremmin puolustamaan ja ajamaan omia asioitaan. Ryhmiin osallistuneet solmivat uusia ystävyysuhteita, heidän sosiaalinen verkostonsa laajeni ja näin myös sosiaalinen eristäytyminen väheni.

Suomalaista lastensuojelun ryhmätoimintaa ovat tutkineet Pauliina Levamo (2007) ja Elina Pekkarinen (2006). Vertaisuuden kokemus on noussut näissä tutkimuksissa suureen rooliin. Levamo (2007) käsittelee ryhmämuotoisen sosiaalityön tutkimustaan tutkimusartikkelissa *Omaa elämää etsimässä*. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä on julkaistu Heikki Waris -instituutin julkaisussa *Näe minua, kuule minua. Kokemuksia ryhmistä*. Empiirinen aineisto oli kerätty osallistuvana havainnointina, ryhmähaastatteluna, puolistrukturoidulla palautelomakkeella ja haastattelemalla sosiaalityöntekijöitä. Ryhmämuotoinen toiminta paikantuu osaksi psykososiaalista tukea. Tutkimuksessa kuvataan ryhmän toimintaa ja hyvinvoinninmuutostekijöitä. Ryhmä, jäsenyytensä paikaksi, jossa on ollut mahdollisuus työstää elämänmuutoksia yhdessä muiden kanssa.

Pekkarisen (2006) tutkimusartikkeli *Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana* on julkaistu teoksessa *Lapset ja Sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä*

ja tiedon uudelleen arviointia. Artikkelin kuvaava lastensuojelun ryhmätoimintaa sekä siihen osallistuneiden nuorten kokemusmaailmaa. Aineisto on kerätty haastattelemalla viittä avohuollon asiakkaana olevaa, ryhmään osallistunutta nuorta. Ryhmä oli koottu yhdistävien tekijöiden, kokemusten ja ongelmien perusteella tulkintani mukaan siis oletettujen vertaisuustekijöiden perusteella. Keskeisiä tuloksia olivat kohtaamisen kokemus, niiden tuoma kasvuprosessi, vertaistuen tuoma lisäymmärrys itseä kohtaan sekä ryhmän muodostama turvallinen ympäristö, jossa voi puhua samankaltaisen kokemusmaailman omaavien ihmisten kanssa. Pekkarinen (2006) piti merkittävänä sitä, että ryhmän jälkeen nuoret tarvitsivat paikan, jossa puhua ongelmistaan, koska aikaisemmin tällaista tarvetta ja puhetta ei ollut.

Vertaisuutta käsittelevissä tutkimuksissa ollaan monesti kiinnostuneita vertaistuen ja ammattilaisavun suhteesta (Mikkonen & Saarinen 2018, 7-8, 148-151). Pekkarisen (2006) kuvauksessa tämä tuli myös esille. Pekkarisen (2006) mukaan ”*ryhmätoiminta haastaa lastensuojelun avohuollon sosiaalityön perinteiset menetelmät ottamalla lapsen tai nuoren vertaisryhmän osaksi asiakkuuden prosessia.*” Pekkarisen (2006, 11) mukaan perinteisessä, yksilökohtaisessa sosiaalityössä nuorten kanssa työskentely olisi jäänyt irralliseksi, kullekin nuorelle olisi tarjottu omanlaisiaan palveluita ja sosiaalityöntekijät olisivat tavanneet heitä satunnaisesti. Ryhmään osallistuminen ja ryhmämuotoinen tuki mahdollisti osallistavan, yhteisöllisen työskentelyn, jossa nuorten kanssa toimiminen ja työskentely ei ollut toisistaan irrallista.

Suvi-Tuulia Mansikkamäki (2014) tutki pro gradu -tutkielmassaan *Äitiys lapsen sijaishuollon aikana: Vertaistukiryhmä selviytymisen tukena*, äitiyttä ja äitien keskinäistä tukea lapsen sijoituksena aikana. Hän oli aiheeseen perehtyessään havainnut sijoituksen vaikutukset äitiyteen. Mansikkamäen (2014) empiirinen aineisto koostui ryhmähaastattelusta, jotka oli tehty ryhmän päättymisen jälkeen. Tutkimuksen perusteella oli havaittavissa, että lapsen kodin ulkopuolelle sijoittaminen tosiaan oli vaikuttanut voimakkaasti äitiyteen. Tutkimusaineiston valossa vertaistukiryhmässä käyminen oli toiminut selviytymisen tukena sijoituksen aiheuttamassa kriisissä. Vertaisryhmän merkitys jäseny-

tutkimuksessa ryhmässä käymisen motiiviksi hyvinvoinnista huolehtimisen, yhteisten kokemusten ja tuen saamisen näkökulmista.

Vertaistuen tutkimusten paikantaminen on osoittautunut haastavaksi tehtäväksi. Mikkonen ja Saarinen (2018, 249) tuovat esiin, että viime vuosien vertaistukitutkimusta on vaihtelevasti esillä. Olen huomannut, että vertaistuki ilmenee joissakin tutkimuksissa vain mainintana ja monesti vertaistuki tai -toiminta ei välttämättä ole tutkimuksen pääkohteena. Esimerkiksi Murto (2013, 25) kirjoittaessaan terapeuttisista yhteisöistä ja niissä tapahtuvassa kuntoutuksessa, sanoo yhden suuren vaikuttavan tekijän olleen vertaisryhmä. Näyttää siltä, että vaikka kansainvälistä tutkimusta vertaistuesta on tehty enemmän, niissäkin tyypillisimmin esiintyy tutkimusta enemmän terveydenhuollon puolelta sekä päihde- ja mielenterveystyöstä. Lastensuojelu ja vertaistuki kansainvälistikin on ollut vähäisemmän kiinnostuksen kohteena. Vertaisuuden, vertaistuen ja vertaistoiminnan tapahtuessa monella eri kentällä siitä toisaalta löytyy monipuolisesti tietoa, mutta myös hajanaisesti. Vertaistuesta on mainintoja vapaaehtoistyön, kansalais-toiminnan, ryhmien ja yhteisöjen tutkimuksessa. Vertaisuutta käsittelevissä oppaissa ja julkaisuissa puhutaan lähes poikkeuksetta ryhmistä ja vertaistukiryhmistä, eivätkä kiinnostuksen kohteena ole olleet niinkään vertaissuhteet kahdenkeskisissä suhteissa. Tässä tutkimuksessa ymmärrän vertaistoiminnan pääasiassa organisoituna toimintana ja vertaistuen kokemuksen tapahtuvan vertaisryhmässä unohtamatta kuitenkin, että vertaisuus voi toteutua myös muualla kuin ryhmässä.

2.3.2 Vertaistoiminta on lisääntyvä työmuoto lastensuojelussa

Myös Pekkarinen (2006) jakaa saman havainnon kanssani siitä, että vertaistuen paikka ja toiminta ovat hajanaista lastensuojelussa, etenkin lastensuojelun avohuollossa. Vertaistoiminnan lisääntymisestä osaltaan kertovat aiheeseen liittyvä uutisointi, hankkeet ja kehittämisohjelmat. Aitoaho (2005) on kirjoittanut Kalevassa vertaistuen leviämisestä lastensuojelun työmuotona ja ammattilaisten työtä täydentävänä toimintana. Uutisoinnissa niin ikään esitetään, että Suomessa vertaistukea työmuotona ei ole tutkittu tieteellisesti kovin paljon. Uutisoinnin mukaan Oulussa on perustettu ensimmäinen vertaistuki-

ryhmä päihdeperheille vuonna 2005. Mikkonen (2011, 205) kirjoittaa vertaistuen olevan tuen tarvitsijalle hyvä mahdollisuus ja sen tulleen tutummaksi monille ihmisille juurikin tiedostusvälineiden kautta. Hän katsoo, että tiedotusvälineet ja mediajulkisuus ovat omalla toiminnallaan edesauttaneet vertaistuen moninaistumista ja lisääntymistä muun muassa ”antamalla kasvot” monelle tilanteelle, sairaudelle tai vammalle, joissa vertaistuki on tarpeellista. Nopeilla Internethauilla on huomattavissa, että 2000-luvun alun jälkeen uutisointi on hiljentynyt ja nostaa taas päätään pidemmälle 2000-lukua mentäessä. Voisi kenties ajatella, että 2000-luvun alussa vertaistoiminnassa on ollut jonkinlainen ”kehitysbuumi” ja vertaistoiminta on jäänyt etsimään muotoaan sosiaalityön käytäntöihin ja nostanut jälleen päätään kokemustiedon lisääntyessä lähemmäs 2020-lukua tultaessa.

Aikaisemmin mainitsemani VOIKUKKIA-työmalli on saanut huomiota Heikuran (2014) kirjoittamassa Ylen uutisoinnissa, jossa kerrotaan työmallin leviämisestä Suomen kuntiin. Tällä hetkellä VOIKUKKIA-työmalli on valtakunnallisesti tunnettu ja käsitykseni mukaan toteutuu työkäytäntönä vaihtelevasti eri puolilla Suomea. Hankepuolella esimerkkinä toimikoon RAY:n rahoittama *Avita kaveria* -hanke vuosina 2014-2016, jonka seurauksena syntyi julkaisu vertaisohjaajien koulutus- ja osaamistarpeista perusteluineen. Keski-Suomen *Versova*-hankkeen kirjoittajaryhmän tuloksena taas syntyi *Vertaistoiminta kannattaa* -kirja (2010). Julkaisu löytyy kansalaisareenan Internet-sivustoilta.

Lastensuojelu kehittyi, ja lastensuojeluun liittyi kehittymistavoitteita. Maamme johtava kärkihanke LAPE keskittyy lapsi- ja perhepalveluiden kehittämiseen. Myös LAPE-hankkeessa vertaistuen ja -toiminnan järjestäminen on saanut kannanottoja. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) raportissa Alatalo, Lappi ja Petrelius (2017, 49-51) tuovat esille systemaattisemman, laajemman ja organisoidumman vertaistuen tarpeen perheiden ja lasten kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi. Kaikilla asiakkailta tulisi olla mahdollisuus vertaistukeen. LAPE-hankkeen toimeenpano jatkuu edelleen vuosina 2020-2022 hallitusohjelman mukaisesti. Muutosohjelman tavoitteina Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (2020) mukaan ovat:

- ”lasten, nuorten ja perheiden tuen, hyvinvoinnin ja oppimisen edellytysten vahvistaminen
- asiakaskokemuksen parantuminen lapsiperhepalveluissa
- raskaiden palvelujen tarpeen väheneminen
- työn vaikuttavuuden lisääntyminen
- ammattilaisten työssä jaksamisen parantuminen
- eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen.”

On huomattava, että lastensuojelu sijoittuu lapsi- ja perhepalveluihin ja lastensuojelun asiakkaat usein käyttävät laajasti myös muita lapsiperheiden palveluita. Suomessa vertaistuen yhteyteen nivoutuu myös kokemusasiantuntijuus ja kokemusasiantuntijaryhmät (Mikkonen & Saarinen 2018, 251). Tämä on huomattavissa myös edellä mainitsemisissä hankkeissa ja raportissa.

3 KÄSITTEIDEN VIIDAKOSSA

Tässä luvussa pyrin aukaisemaan tarkemmin vertaistuen ja -toiminnan ympärillä olevia käsitteitä. Vertaistuen voidaan katsoa kuuluvan sosiaaliseen tukeen ja sosiaalisen tuen näin muodostavan yläkäsitteen vertaistuelle. Kaija Leino (2011) on tutkinut rintasyöpäpotilaiden sosiaalista tukea hoitoprosessin aikana ja tuo esiin sosiaalisen tuen tutkimuksen pitkän perinteen. Tutkimusperinteestä huolimatta tutkijoilla on varsin erilaisia näkemyksiä, mitä sosiaalinen tuki sisällöllisesti on. Ennen kuin siis menen tarkemmin vertaistukeen liittyviin käsitteisiin, tarjoan muutamia näkökulmia siihen, mitä sosiaalinen tuki on ja voi olla. Erilaisista lähestymistavoista huolimatta näkökulmille on kuitenkin yhteistä käsitys siitä, että sosiaalisissa suhteissa annettu tuki vaikuttaa positiivisesti terveyteen ja hyvinvointiin (Leino 2011, 42).

3.1 VERTAISTUKI ON SOSIAALISEN TUEN MUOTO

Nimensä mukaisesti sosiaalinen tuki paikantuu vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin (Leino 2011, 42; Jantunen 2008, 22). Sosiaalisen tuen voidaan ajatella sisältävän emotionaalisen, tiedollisen, konkreettisen ja arvioivan tuen. Toiset tutkijat taas ajattelevat, että sosiaalisen tuen sisältönä olevan vain osa näistä kategorioista ja lukevat sosiaaliseen tukeen kuuluvaksi vain esimerkiksi emotionaalisen ja konkreettisen ulottuvuuden. (Leino 2011, 42.) Myös näkemys siitä, kuuluuko ammatillinen tuki sosiaaliseen tukeen vai ei, vaihtelee. Sosiaalisen tuen käsitteeseen voidaan kuitenkin ajatella liittyvän kolme tunnusmerkkiä; ensimmäiseksi vastaanottajan kokemus siitä, että tukea on annettu ja toiseksi, että se on positiivista. Kolmanneksi saajan ja antajan välillä tulisi olla henkilökohtainen suhde. (Jantunen 2008, 21-22.) Koska sosiaalialan työt ja lastensuojelu usein perustuvat suhdeperäisiin työskentelymalleihin, voisi ajatella myös ammatillisen tuen lukeutuvan yhdeksi sosiaalisen tuen muodoksi. Se, mitä henkilökohtainen suhde kenellekin tarkoittaa on toki tulkinnanvaraista. Itse ajattelen, että henkilökohtaisen suhteen voi muodostaa myös ammattihenkilöön osana ammatillista auttamissuhdetta.

Sosiaaliset verkostot ja -yhteisöt siis liittyvät vahvasti sosiaaliseen tukeen. Mikkonen (2008, 208) sanoo sosiaalisen verkoston olevan edellytys sosiaalisen tuen toiminnalle. Jos ihminen ei koe olevansa osa mitään yhteisöä, ei synny yhteisöllisyyden kokemuksia. Mikkosen (2008, 205-206) mukaan yhteisöjen kautta on mahdollista purkaa kielteistä identiteettiä ja lieventää syrjäytymisen haittoja. Mikkonen (2008) näyttää painottavan enemmän yhteisöjä ja sosiaalisia verkostoja. Leino (2011) taas katsoo sosiaalista tukea enemmän myös yksittäisten ihmissuhteiden kautta. Leino (2011, 43) on yksi niistä tutkijoista, joka katsoi myös viranomaisten antaman tuen kuuluvan sosiaalisen tuen lähteisiin. Hänen mukaansa (2011, 43) tuki voi olla ja onkin yleensä peräisin useammasta lähteestä: ”*Sosiaalista tukea voidaan tarkastella tukiverkoston pohjalta tuen antajan ja saajan välisenä suhteena.*” Muita lähteitä tuelle voivat olla perhe, läheiset, ystävät tai vaikkapa vertainen. On huomattava, että useat sosiaaliset kontaktit eivät kuitenkaan välttämättä takaa riittävää tukea. Myös yksi merkittävä ihmissuhde voi olla merkityksellinen ja jo siitä voi saada huomattavaa tukea. (Leino 2011, 43.) Omassa tutkimuksessani ymmärrän nämä molemmat näkökulmat ja käsitän sosiaalisen tuen suhdeperusteisenä tukena, joka voi tapahtua niin yhteisöissä kuin yksittäisissäkin ihmissuhteissa.

Todettakoon yleispätevästi, että ihmiset ja heidän elämäntilanteensa ovat yksilöllisiä. Myös lastensuojelu perustuu yksilöllisiin ja ainutlaatuisiin elämäntilanteisiin. Lastensuojelun antama tuki räätälöidään aina perheen ja lapsen yksilöllisen tilanteen mukaan. Lasten huonoon kohteluun ja elämään liittyvät tutkimukset ovat jatkuvasti korostaneet sosiaalisen tuen tärkeyttä (Laylayants ym. 2015). Mikkonen (2011, 204) toteaa, että ”*vertaistukea tarvitaan erityisenä tukimuotona, koska muut tuet eivät aina sovellu tai riitä kaikkien tukea tarvitsevien ihmisten tarpeisiin*”. Vertaistuki voidaan siis ajatella sosiaalisen tuen alakäsitteenä tai erityismuotona. Muusta sosiaalisesta tuesta poiketen, vertaistuessa tuen antaja on samankaltaisessa elämäntilanteessa kuin tuen saaja ja se tekeekin vertaistuesta oman ainutlaatuisen tuen muotonsa. (Jantunen 2008, 20.)

Sosiaalinen tuki

Vertaistuki

Kuvio 2: Vertaistuki sosiaalisen tuen erityismuotona

3.2 VERTAISUUS, VERTAISTUKI JA VERTAISTOIMINTA

Vertaistuki on siis sosiaalisen tuen muoto. Tarkastellaan tarkemmin vertaistoiminnan käsitettä ja siihen liittyviä käsitteitä. Huomasin, että vertaistoiminnan selkeä määrittäminen on hankalaa. Saman ovat huomanneet kirjoittajat, jotka ovat koonneet yleisteoksia tai oppaita vertaistuesta (esim. Mikkonen & Saarinen 2018; Laimio & Karnell 2010). Laimio ja Karnell (2010, 12) pohtivat, onko käsitteen määrittäminen jopa mahdollonta. Sanan juuret tulevat sanasta *self-help* (oma-apu), joka on sittemmin jalostunut käsitteeksi *peer support* (vertaistuki) (Mikkonen & Saarinen 2018, 149). Nylund (2005, 198) on tuonut esiin, että oma-apu käsitteenä ei ole Suomessa saanut kannatusta. Hän sanoo suomalaisten vertaisryhmän ja vertaistukiryhmän käsitteiden olevan kuvaavampia kuin oma-apuryhmät. Myös *self care* -termiä on käytetty vaihtelevasti. Termit *self care* ja *self-help* viittaavat liiaksi yksilön itsensä hoitamiseen ja linkittyvät vahvasti terveydenhuollon puolelle. (Nylund 2005, 198.) Kansainvälisessä kirjallisuudessa vertaistuki tunnetaan myös käsitteellä *mutual aid* (keskinäinen tuki) (Mikkonen 2011, 207). Rissanen (2015, 19-20) on käsittänyt vertaistuen organisoiduksi toiminnaksi, jossa samanlaisissa tilanteissa olevat ihmiset jakavat kokemuksiaan. Rissanen määrittely liittyy mielestäni enemmän *vertaistoiminnan* käsitteeseen. Yritän tässä kohdin tehdä eroa käsitteiden vertaisuus, vertaistuki ja vertaistoiminta välille. Termejä näytetään käytettävän usein tarkoittaen samaa asiaa ja monenlaisissa eri viitekehyksissä.

Vertaistuki sisältää sanat vertainen ja tuki. ”*Vertaistuella tarkoitetaan kokemukseen perustuvaa ihmisten keskinäistä tukea*” (Mikkonen & Saarinen 2018, 9). *Vertainen* on siis henkilö, jolla on joku samankaltainen kokemus tai yhdistävä tekijä toisen henkilön kanssa. Samankaltaiset kokemukset tai elämäntilanteet taas synnyttävät *vertaisuutta*

(Mikkonen & Saarinen 2018, 26). Vertaisuus voi siis syntyä spontaanisti esimerkiksi ystävien tai työtovereiden kesken. Vertaistuella tarkoitetaan omaehtoisuuteen, ihmisten väliseen suhteeseen liittyvää kokemusta tuesta tai avusta (vrt. sosiaalinen tuki). Vertaistuki voi tapahtua ihmisten välisissä arkikokemuksissa, koululuokassa tai organisoidussa vertaistoiminnassa; eri konteksteissa. Jantusen (2008, 74) substantiivisen teorian mukaan vertaistuki on osalliseksi tulemista. Mikkosen ja Saarisen (2018) määritelmä vertaistuesta on laajempi ja näyttää siltä, että myös muussa kirjallisuudessa vertaistuki käsitetään laajemmin kuin se Jantusen substantiivisen teorian mukaan käsitetään. Vertaistoiminnalla tarkoitetaan Mikkosen ja Saarisen (2018, 9) mukaan kaikkea sitä toimintaa, mikä taas kuuluu vertaistukeen ja toimii sen ympärillä. Tässä tutkimuksessa vertaistointi kiteytyy nimenomaan jollain tavalla organisoidun toiminnan ympärille.

Vertaistointi Suomessa on lähtenyt yleistymään enenevässä määrin 2000-luvulla. Vertaistointi tuorehkona toimintana verrattuna sosiaalialan moniin muihin käytänteisiin, osaltaan selittää käsitteiden moninaisuutta ja hajanaisuutta. Lisäksi vertaistuki, ammatillinen työ ja vapaaehtoistoiminta esiintyvät samoilla kentillä (Mikkonen & Saarinen 2018, 15). Vertaistuki linkittyy osaltaan myös kansalaisaktiivitoimintaan (Nylund 2000). Murto (2013) kirjoittaa vertaistuesta yhteisöjen ja terapeuttisten yhteisöjen yhteydessä. Vertaisuus, vertaistuki ja -toiminta taas linkittyvät vahvasti ryhmiin ja ryhmätoimintoihin (em. Levamo 2007; Pekkarinen 2006). Monissa paikoissa puhutaankin vertaistukiryhmistä. Vertaistuki siis toteutuu ja toimii niin monilla eri kentillä sisältäen monia eri lähikäsitteitä; ei ihmeekään, jos asioista puhutaan toisissa yhteyksissä samaa tarkoittavina asioina ja toisissa yhteyksissä eri asioita tarkoittavina. Omassa tutkielmasani käsitän vertaistuen ja -toiminnan sekä vertaisuuden pitkälti Mikkosen ja Saarisen määritelmien kautta. Saarinen ja Mikkonen ovat pystyneet mielestäni hyvin kiteyttämään käsitteiden ytimen sekä tekemään tarvittavat erot käsitteiden välille helposti ymmärrettävässä muodossa.

3.3 VERTAISTUKIRYHMÄT

Vertaistukiryhmä sisältää vertaisuuden ja ryhmän käsitteen. Vertaistukea käsitellään monesti ryhmätoimintana tai ryhmätyön muotona (Hyväri 2005, 226). On kuitenkin huomattava, että käsitteellisessä määrittelyssä ryhmällä ja vertaistukiryhmällä on erilaiset painopisteet. Mikä tahansa ryhmä ei ole vertaistukiryhmä. Silloin kun ajatellaan vertaistukiryhmän elinkaarta ja kehitysvaiheita, on painopiste käsitteellisessä määrittelyssä ryhmässä. Kun taas keskitytään vertaisuuteen ja siitä rakentuviin merkityksiin, ollaan lähempänä vertaistoiminnan ja vertaistukiryhmien aatteellisia lähtökohtia ja yhteisöllisyyttä. (Hyväri 2005, 226.) Kun puhutaan ryhmämuotoisesta vertaistuksesta, tarkoittaa se sitä, että osallistujia, tukijoita on enemmän kuin yksittäisessä ihmissuhteessa (Laimio & Karnel 2010, 12-13; Lasanen 2017, 47). Vertaisryhmissä usein ennalta tuntemattomat ihmiset tapaavat toisiaan säännöllisesti. Vertaistukiryhmissä ei ole mahdollista keskittyä vain omaan elämäntilanteeseen, vaan tarkoituksena on jakaa ja tarkastella kokemuksia yhdessä muiden kanssa. (Nylund 2005, 203.)

Sosiaalialalla vertaisryhmätoimintaan osallistuvat edustavat vaativaa kohderyhmää (Laimio 2017, 15). Osallistujilla voi olla elämässään selvittämättömiä pulmia tai he ovat kohdanneet vakavia kriisejä. Vertaisryhmä on sosiaalinen verkosto, jossa on mahdollista olla vuorovaikutuksessa samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa, saada tietoa ja apua. Vertaisryhmälle on ominaista, että se on perustettu jotakin tiettyä tarkoitusta varten. (Laimio 2017, 18.) Jyrkämä (2010, 25) sanoo vertaisryhmän ”*olevan yksi vertaisuuden toteutumisen paikka, tila ja rakenne.*” Näin ymmärrän sen myös omassa tutkielmassani. Vanhempainryhmät ovat hyvä esimerkki vertaistukiryhmistä ja tämän tutkielman empiirinen aineisto rakentuu pääosin vanhempainryhmissä käyneiden vanhempien haastatteluista.

Vertaistukiryhmälle on ominaista myös se, että ryhmään tuleminen on oma valinta. Osallistujilla on siis jonkinlainen halu päästä vuorovaikutukseen samankaltaisia kokemuksia omaavien ihmisten kanssa ja kuulua johonkin yhteisöön. Vertaistukiryhmän

toiminnan yleisiä merkityksiä ovat kokemusten vaihto, identiteetin vahvistuminen, voimaantuminen, yhteisöllisyys, ystävyys ja joissakin yhteyksissä kansalaistoiminta. Ammattilaisten ohjaamisessa ryhmissä vertaistuki on usein nimenomaan ammattilaisten antamaa tietoa ja apua tukeva elementti. (Jyrkämä 2010, 25-26, 31.) Kaiken kaikkiaan voisi todeta, että vertaistuen hakeminen on varsin luonnollista, sillä meillä kaikilla ihmisillä on tarve jakaa kokemuksiamme ja liittyä toisiin ihmisiin. Kukapa muukaan voisi ymmärtää toista paremmin kuin saman kokenut?

Taulukko 1: Vertaistoiminnan käsitteitä

Sosiaalinen tuki	- Suhdeperusteista tukea, joka voi ta- pahtua yhteisöissä niin kuin yksittäisis- säkin ihmissuhteissa - yläkäsite vertaistuella.	Sosiaalisen tuen edel- lytyksiä ja sitä mah- dollistava rakenteita: - Sosiaaliset verkostot - Sosiaaliset yhteisöt
Vertaistuki	-Sosiaalisen tuen muoto -kokemukseen, omaehtoisuuteen, ihmisten väliseen suhteeseen liittyvä koke- mus tuesta tai avusta.	
Vertainen	Henkilö, jolla on joku samankaltainen kokemus tai muu yhdistävä tekijä toisen henkilön kanssa.	
Vertaisuus	Syntyy samankaltaisista kokemuksista tai elämäntilanteista.	
Vertaistoiminta	Kaikki toiminta, joka kuuluu vertaistu- keen tai toimii sen ympärillä.	
Vertaistukiryhmä	- Osallistujia, tukijoita on enemmän kuin yksittäisessä ihmissuhteessa - sosiaalinen verkosto, jossa on mahdol- lista olla vuorovaikutuksessa samankal- taisia kokemuksia omaavien ihmisten kanssa.	Sisältää sekä vertai- suuden että ryhmän käsitteen.
Lähikäsitteitä ja vertaistoiminnan kenttiä:	-Vapaaehtoistoiminta ja vapaaehtoistyö -kansalaisaktiivitoiminta -kokemusasiantuntijuus ja kokemusasi- antuntijaryhmät -ryhmämuotoinen työskentely -yhteisöllinen työskentely.	

4 METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIELMAN TOTEUTUS

Kuvaan tässä luvussa tutkielman tavoitteita ja asettamiani tutkimuskysymyksiä. Kuvaan metodologisia valintojani ja kerron tutkimuksen etenemisestä. Tutkimus on laadullisin tutkimusmenetelmin toteutettu tutkimus, johon ovat valikoituneet aineistonkeruumenetelmiksi temaattiset yksilö- ja ryhmähaastattelut. Analyysitapa on valikoitunut aineistonkeruun, tutkimusaiheen ja itselleni luontevan tavan mukaan tehdä tutkimusta. Luotettavan tutkimuksen lähtökohtana voidaan pitää sen eettisyyttä. Luvun lopussa avaan vielä eettistä pohdintaani ja mietteitäni tutkielman suhteen.

4.1 TUTKIELMAN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena on kuvata vertaistuen kokemuksia lastensuojelun avohuollon asiakasvanhempien näkökulmasta ja sitä, millaista apua vanhemmat ovat vertaisiltaan saaneet. Kokemuksellisuudessa ihmiset antavat yleensä myös merkityksiä kokemilleen asioille. Kokemuksemme ja kokemamme saavat siis elämässämme jonkun merkityksen. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa lisää jäsenneltyä ja tutkimuksellista tietoa kehittyvän ja laajenevan työmuodon tueksi. Tutkielman näkökulmana ovat avohuollon asiakasvanhempien kokemukset. Minulla on käsissäni aihe, joka on puhututtanut lastensuojelussa 2000-luvulla. Aihe on ajankohtainen, ja sitä on tarpeen tutkia lisää. Aikaisemman tiedon ja tutkimuksen valossa tutkimuskysymykseni ovat:

- Millaisena vertaistuen kokemus näyttäytyy lastensuojelun avohuollossa vanhempien kuvaamana?
- Millaista apua vertaisilta saatu tuki on tuonut perhetilanteeseen vanhempien kertomana?

Tutkielma selkiyttää osaltaan vertaistuen ja -toiminnan paikkaa lastensuojelun kentällä. Tuloksia voi hyödyntää vertaistoiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa. Toivon tutkielman asettuvan mukaan suomalaiseen tutkimuksen kenttään ja olevan osa sitä kehityksessä olevaa tutkimuskulttuuria, joka vertaistuen ja -toiminnan ympärille on Suomessa muodostumassa. Tutkielma antaa lisää tietoa siitä, miten tarpeellinen tuen muoto vertaistuki on ammattityön rinnalla.

4.2 TUTKIMUSSTRATEGIA JA -MENETELMÄT

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on aineiston kuvaaminen ja analysointi jollain muulla kuin numeerisella tavalla (Eskola & Suoranta 1998, 13). Päädyin laadulliseen tutkimukseen, koska halusin ymmärtää vanhempien kokemuksia aiheesta. Tarkoitukseni on siis ymmärtää, selittää ja kuvata vanhempien omia käsityksiä toiminnastaan ja kokemuksistaan. Kokemusten tutkimiseen sopivat usein erilaiset haastattelumenetelmät, joista mielekkäimmäksi tavaksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu sen vuorovaikutuksellisuuden ja joustavuuden takia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Haastattelua on jopa kuvattu ”*tieteen tekemisen taiteeksi*” juurikin sen luovuuden ja soveltamismahdollisuuksien vuoksi (Metsämuuronen 2000, 112). Keräsin siis empiirisen aineistoni temaattisina yksilö- että ryhmähaastatteluina.

Teemahaastattelu ei etene tarkkojen etukäteen mietittyjen kysymysten mukaan, vaan hyvinkin väljien etukäteen valikoitujen teemojen mukaan; puhejärjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä käydä kaikkia teemoja yhtä laajasti läpi. Keskusteltavat teemat ovat etukäteen mietittyjä, mutta eivät tarkkoja vaan enemmänkin haastattelijan oman muistin tueksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Haastatteluissa huomasinkin, että toiset teemat saivat haastattelusta ja haastateltavista riippuen eri tavalla painoarvoa. Teemahaastattelun runko löytyy tutkielman liitteistä (Liite 3). Oma teemahaastattelurunkoni on niin ikään varsin väljä ja se sisältää vain joitakin apukysymyksiä oman muistini tueksi. Tarkoitukseni oli luottaa haastateltavien omaan kerrontaan ja antaa vastaajille vapaus kertoa asioista niin kuin he itse halusivat. Eskola ja Suoranta

(1998, 85) sanovat haastattelun tavoitteen olevan selkeä; ”*selvittää, mitä jollakulla on aiheesta mielessään*”. Tämä oli myös oma pyrkimykseni. Haastatteluissa on huomattava, että tutkijana en ollut passiivinen, vaan aktiivinen osa vuorovaikutusta ja näin ollen osa tiedon luomista sen syntyessä vuorovaikutuksellisesti tietyssä ajassa ja paikassa. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 93) sanovat haastattelijan olevan osa sosiaalisen vuorovaikutuksen prosessia.

Haastattelut toteutuivat pari-, ryhmä- ja yksilöhaastatteluna. Haastateltavat valikoituvat haastateltavaksi tietyn kaupungin palveluiden piiristä. On mahdollista, että haastateltavat ovat käyneet samassa vertaistukiryhmässä. Ryhmähaastattelu tilanne saattoi aktivoida vertaistuen kokemuksen uudelleen ja näin ollen antaa lisää arvokasta tietoa haastateltavien kokemuksista. Ryhmähaastatteluissa yleensäkin osallistujat voivat innostaa toinen tosiaan puhumaan, muistelemaan ja kertomaan kokemuksistaan. Ryhmähaastattelu metodina lähentelee kollektiivisen muistelun menetelmää. (Eskola & Suoranta 1998, 94-95.) Lisäksi osa haastatteluista toteutui samassa tilassa, jossa haastateltavat ovat aikoinaan osallistuneet vertaistukiryhmään, mikä on saattanut osaltaan myös rikastuttaa osallistujien muistelua vertaiskokemuksista. Haastattelujen ollessa hieman erilaisia ja erilaisin kokoonpanoin toteutettuja, on se saattanut osaltaan monipuolistaa aineistoa.

4.3 SISÄLLÖNANALYYSI VALINTANA

Tutkimusaineiston analysointi yleisesti ottaen on aineiston tiivistämistä, jota tapahtuu koko tutkimusprosessin ajan. Tavoitteena on löytää aineistosta kuvaavia ja yhteisiä käsitteitä sekä tiettyjä lainalaisuuksia. (Rantala 2006, 255.) Koska sisällönanalyysia voidaan pitää yksittäisen metodin lisäksi myös väljänä teoreettisena kehyksenä, se soveltuu erilaisiin analyysikokonaisuuksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Pidin sisällönanalyysia luontevana valintana empiirisen aineistoni analyysin pohjaksi. Halusin pitäytyä väljällä linjalla ja tehdä analyysistä aineiston mukaisen pitäytymättä tiukoissa raameissa. Sisällönanalyysia voidaan käyttää erilaisten tekstiksi muutettujen aineistojen analysoin-

tiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006), joiksi aineisto muuttuu litteroinnin yhteydessä. Haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu analyysiä varten.

Koska aiheeni on lastensuojelun avohuollossa vähän tutkittu aihe, on tietynlaisen kokonaiskuvan luominen aineistosta tarkoituksenmukaista. Sisällönanalyysillä pyritään luomaan tutkittavasti ilmiöstä tiivistettyä kuvausta yleisessä muodossa. Sisällönanalyysin haasteena on usein aineiston esittely ikään kuin tuloksina johtopäätöksien puuttuessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Tutkijana ja sosiaalialan asiantuntijana olen pyrkinyt tuomaan monipuolisesti esille omaa ajattelua ja analyysiäni sen kuitenkin hyvin perustellen. Analyysini pohjautuu abduktiiviseen päättelyyn huomioiden olemassa oleva tieto kuitenkin samalla mahdollistaen aineistolähtöisyyden. Tarkoitukseni on ollut säilyttää tuloksissa haastattelujen konteksti ja haastateltavien kokemukset laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan (Metsämuuronen 2006, 131) niin hyvin kuin mahdollista. Sisällönanalyysi väljänä teoreettisena kehyksenä mahdollistaa myös rikastuttamisen muilla laadulliselle tutkimukselle tyypillisillä aineiston analysointimenetelmillä, joita päädyinkin soveltamaan myös omassa analyysissäni. Lopulta, se millaiseksi aineisto muodostui, ohjasi myös analyysiäni. Analyysini sisältää myös narratiivisen- ja diskurssinanalyysin piirteitä.

4.4 TUTKIMUKSEN ETENEMINEN

Tutkimuksen paikannuttua lastensuojelun avohuoltoon ja keskeisten käsitteiden löydyttyä, alkoi tutkimuslupaprosessi, jota varten kävin neuvotteluita yhteyshenkilöni ja tutkimusluvan antavan elimen kanssa. Prosessi vaati eettisten kysymysten ja ratkaisujen tarkentamista sekä saatekirjeiden lisäksi rekisterinpitäjän selosteen tekemistä. Tämän jälkeen alkoi haastateltavien rekrytointi ja haastatteluajkojen järjesteleminen, mikä eteni aina haastatteluiden toteutuksesta litterointiin ja analyysin tekemiseen. Omat haasteensa ja juonen käännteensä tutkimuksen etenemiseen toi kevään 2020 aikana kiihtynyt koronapandemia ja Suomessa käyttöön otetun valmiuslain (1552/2011) asetukset sekä niiden

tuomat poikkeusolot yhteiskuntaamme. Haastattelut ja aineiston analyysi toteutui pääosin tuona aikana, kevään 2020 aikana.

4.4.1 Haastateltavat

Ryhmätoiminnoista vastaava sosiaalityöntekijä rekrytoi ja järjesti haastatteluajat. Suuri kiitos hänelle siitä. Ilman häntä tutkielman tekeminen olisi ollut mahdotonta. Haastateltavien lapsi tai lapset olivat tai olivat olleet lastensuojelun avohuollon asiakkaita ja haastateltavat olivat käyneet lastensuojelun avohuollon palveluiden vanhempainryhmässä. Osa vanhemmista oli käynyt useammassakin vertaistukiryhmässä. En tiennyt haastateltavista mitään etukäteen, eikä se tutkielman etenemisen kannalta ollutkaan oleellista. Haastatteluihin osallistui yhteensä kuusi huoltajaa. Kirjoitan heistä kaikista vanhempina. Vanhemmat saivat informaatiota ja saatekirjeen tutkielmasta yhteyshenkilöni kautta. Saatekirje on tutkielman liitteenä (Liite 2). Prosessin ajan kävin myös keskusteluita yhteyshenkilöni kanssa haastateltavien suojaamisesta. Oli pidettävä mielessä herkät ja ainutlaatuiset tilanteet sekä lastensuojelun erityinen ja suojelullinen viitekehys. Minulle se tuntui luontevalta johtuen työtaustani lastensuojelussa.

4.4.2 Haastattelut

Haastattelut toteutettiin kevään 2020 aikana haastateltavien aikataulujen ja yhteyshenkilöni ehdoilla, ja omista aikeistani poiketen ne toteutuivat rauhallisempaan tahtiin kuin olin ajatellut. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin. Ensimmäisestä kahden henkilön haastattelutilanteesta oppineena valmistauduin tuleviin haastatteluihin teemakorttein pitäytyäksemme paremmin aiheessa. Teemakortteihin kirjoitin keskusteltavan teeman ja muutamia apukysymyksiä. Viimeisessä haastattelussa jouduin taas hylkäämään mielestäni hyvin toimineet teemakortit, sen muututtua puhelinhaastatteluksi. Tutkijana ja haastattelijana olin myös hyvin monimuotoisen tehtävän edessä haastattelujen muotoutuessa lopulta hyvin erilaisiksi; parihaastatteluksi, ryhmähaastatteluksi ja puhelimes- sa tehdyksi yksilöhaastatteluksi.

Alun perin sovittuna oli kolme ryhmähaastattelua sekä mahdollisuus myös haastatella joitakin lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempia, jotka olivat käyneet erilaisissa avohuollon tarjoamissa ryhmissä. Ryhmähaastatteluista kaksi ehti toteutua. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui kaksi vanhempaa kolmannen peruttua osallistumisensa. Toiseen haastatteluun osallistui kolme vanhempaa. Kolmas haastattelu oli sovittu kahdelle henkilölle. Pandemian levitessä tilanne vaati luovia ratkaisuja ja kolmas haastattelu muuttui puhelinhaastatteluksi kasvokkaisen kohtaamiseen sijaan. Toinen kolmannen haastattelun henkilöistä jäi tässä vaiheessa pois. Kaiken kaikkiaan haastatteluihin osallistui yhteensä kuusi huoltajaa. Onnekseni siihen asti keräämäni aineisto oli varsin rikasta ja alkanut osittain jo kylläntyä. Kylläntyminen eli saturaatio on yksi tapa ratkaista aineiston riittävyttä. Yksinkertaistettuna kylläntyminen tarkoittaa sitä, että uutta tietoa tutkimusongelman kannalta ei enää synny. Huomatakseen aineiston kylläntyvän on tutkimuskysymysten oltava selvillä. (Eskola & Suoranta 1998, 62-63.) Tuomen ja Sarajärven (2002, 90) mukaan suhteellisen pienenkin aineiston kohdalla voidaan puhua kylläntymisestä. Kylläntymisessä on kuitenkin otettava huomioon, että esimerkiksi erilaisuuksia etsiessä ei ole mielekasta puhua saturaatiosta. Aineistoa kerätessäni tarkastelinkin saturaatiota vain osittain, koska halusin huomata myös erilaisia näkökulmia, joita aineistolla oli tarjottavanaan. Ajattelen aineiston olleen sekä pieni että suuri. Se oli pienempi kuin alun perin oli tarkoitus, mutta kuitenkin niin suuri, että laajempikin analyysi oli mahdollista. En usko, että suuremmalla aineistolla olisi ollut tässä kohtaa enempää tarjottavaa.

Haastatteluiden aluksi kävin läpi vielä tutkielman aiheen, oman suhteeni tutkimusaiheeseen, tutkielman toteutumisen pääpiirteittäin sekä anonymiteettiin ja sen suojaamiseen liittyvät yksityiskohdat. Haastateltavilla oli mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkielmaan liittyen. Lisäksi muistutin heidän oikeudestaan vetäytyä tutkielmasta missä vaiheessa tahansa ennen tutkielman valmistumista. Minulle tutkijana haastattelut olivat antoisa kokemus. Olen yrittänyt parhaani mukaan tallentaa osia siitä tunnelmasta, joka haastatteluissa syntyi tähän tutkielmaan. Kirjoitettuna tunnelman tarkka kuvaaminen on

kuitenkin hyvin vaikeaa ja niitä tunnekokemuksia, joita haastatteluissa oli, on vaikea sanoin kuvata. Haastatteluissa kyynelehdittiin ja naurettiin. Vertaistuki ja se, miten se tapahtuu tuli haastatteluiden vuorovaikutustilanteissa eläväksi ja näkyväksi.

4.4.3 Analyysi

Aineiston analyysi alkoi oikeastaan jo litterointivaiheessa. Litteroidessani haastatteluja kirjoitin alustavia huomioita ylös Word-tekstinkäsittelyohjelman kommentointitoiminnolla. Litteroinnissa päädyin sanatarkkaan litterointiin osittain valikoivaa litterointia käyttäen haastateltavien suojaamiseksi niissä kohdissa, joissa mielestäni oli liian paljastavia yksityiskohtia. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 52 sivua fontilla Times New Roman, koolla 12 ja rivivälillä 1. Kyseessä ei ole erityisesti kieleen tai vuorovaikutukseen perustuva analyysi, vaikka aineistonkeruumenetelmät olivatkin vuorovaikutuksellisia. Litteroinnin tarkkuus tuntui siis luontevalta valinnalta, eikä erikoismerkkien käytölle ollut tarvetta. Olen litteroinut muutamia selkeitä naurahduksia tai vastaavia äännähdyksiä, jotka olivat nauhalta selkeästi kuultavissa.

Analysoin aineiston manuaalisesti. Litteroinnin jälkeen lähdin lähestymään aineistoa avoimin mielin ensin tutustuen aineistoon alustavia huomioita tehden. Etsin aineistosta asioita, jotka toistuvat ja toisaalta eivät toistu; sanoja ja teemoja yrittäen luoda kokonaiskuvaa aineistosta. Luin litteroitua tekstiä useaan kertaan alleviivaten asioita, jotka tuntuivat aiemman tutkimustiedon valossa tärkeiltä tai yllättäviltä. Yritin kuitenkin olla myös avoin aineistosta nouseville asioille. Käydessäni aineistoa läpi yhä uudelleen ja uudelleen, aineisto tuntui valtavalta ”sekametelisopalta” ennen kuin se alkoi jäsentyä. Haastateltavat kuvasivat hyvin monipuolisesti kokemuksiaan ja kertoivat myös paljon sellaista, jota en erikseen kysynyt.

Kun aineisto on kerätty teemahaastattelulla, on teemahaastattelunrunko monesti aineiston jäsentelyyn luonteva apuväline. Teemahaastattelurungon tekemiseen on jo yhdistynyt oma kokemus ja ajattelu sekä aikaisemmista tutkimuksista kerättyjä teoreettisia nä-

kemyksiä. (Eskola & Suoranta 1999, 152.) Päästäkseni eroon valtavasta kaaoksesta ja saadakseni aineiston analyysiin järkevyyttä aloitinkin alustavien huomioiden jälkeen käymään analyysia läpi luomani teemahaastattelurungon pohjalta ja järjestelin aineistoa ajallisesti teemahaastattelurungon pohjan mukaisesti. Kokemustodellisuuden ja vertaistukiryhmien luonteen puolesta ajallinen järjestely tuntui myös järkevältä. Kun yksittäisen ihmisen elämäkokemusta pohditaan vertaistukiryhmässä, syntyy kokemustodellisuutta, joka niin ikään koskee mennyttä, nykyhetkeä ja tulevaisuutta (Hyväri 2005, 224).

Loin alleviivaamistani asioista ja huomioista edelleen paperille kirjoittaen pelkistettyjä ilmaisuja, sanoja ja sanapareja, jotka sitten järjestelin ajallisesti haastattelurunkoa mukaillen. Koska tutkimuskohteenani olivat vanhempien kokemukset, ne olivat aineistossa merkittävässä roolissa ja vaativat lisäjäsentelyä. Lisäjäsentely tapahtui värikyniä apuna käyttäen ja yhdistellen asioita, jotka kertoivat hieman samoista asioista. Peilasin analyysivaiheessa huomioitani Jantusen (2008) substantiivisen teorian kategorioihin ja luokittelun edessä myös muuhun teoriaan aiheesta. Pyörittelin päässäni eräältä kurssilta oppimaani kysymystä; ”mitä tämä tarkoittaa, että aineistossani tapahtuu tämä, nämä ja tuo...?” Ja esitinkin aineistolle kysymyksiä: Mitä tässä tapahtuu? Mitä tämä kuvaa? Mitä tämä tarkoittaa? Jantusen substantiivinen teoria muodostuu käsitteiden välisistä suhteista (2008, 31) ja huomasin myös omassa analyysissäni tulosten välisiä yhteyksiä.

Analyysini ei suinkaan ole niin sanottua puhdasta sisällönanalyysia, vaan sisältää narratiivisia piirteitä haastattelujen ja analyysin rakentuessa ajallisesti. Esimerkiksi Apon (1995, 62-63) mukaan narratiivista otetta voidaan hyödyntää kertomusten analysoinnissa. Kertomus on jäsentynyt kuvaus esimerkiksi tapahtumasarjasta, joka yleensä etenee ajallisesti sisältäen tiettyjä tapahtumia, miljöitä ja henkilöitä. Niissä on rakenne, jota voidaan kutsua juoneksi. Analyysini pohjana siis toimii sisällönanalyysi, mutta se sisältää myös piirteitä muista laadulliselle tutkimukselle ominaisista analyysimenetelmistä. Sisällönanalyysin väljä teoreettinen pohja sekä soveltamismahdollisuudet sopi aineisto huomioiden aineistonanalyysimenetelmäksi hyvin. Narratiivisten ja kerronnallisten piir-

teidensä vuoksi koen mielekkääksi puhua sekä kirjoittaa tarinoista ja kertomuksista, joita osallistujat ovat haastattelutilanteessa kertoneet. En kuitenkaan kiinnitä huomiota niinkään juonen käännteisiin, kehyskertomuksiin tai muihin narratiiviselle tyyllille ominaisiin piirteisiin, vaan olen hahmotellut havaintojani ajallisesti teemahaastattelurungon pohjaa apuna käyttäen.

Analyysini sai myös lopuksi diskurssianalyttisiä piirteitä. Tämä tapahtui aineistolähtöisesti. Osallistujien vertaistukiryhmien puolesta puhumista ei voinut vain ohittaa. Tuntui siltä, että olisi jättänyt jotain merkittävää analyysistä pois. Karkeasti yleistäen diskursiivisissa analyysitavoissa tarkastellaan yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden tuottamista sosiaalisissa käytännöissä erityisesti kielen ja puheentuottamisen tapojen kautta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Diskurssien syväluotaavampi analyysi olisi mahdollisesti vaatinut litteroinnissa enemmän tarkkuutta. Pohjanani toimi kuitenkin edelleen sisällönanalyysi ja kiinnitin huomiota osallistujien puheentuottamisen tapaan erityisesti vaikuttamiseen pyrkivän puheen teeman kohdalla. Kysyessäni aineistolta, mistä nämä vahvat kannanotot, jotka myös haastatteluissa tulivat osaksi sosiaalista todellisuuttamme kertovat, oli minun kiinnitettävä huomiota myös osallistujien tapaan puhua ryhmien kehittämisestä saadakseni tämän tärkeän teeman osaksi tutkielmaani.

4.5 EETTISIÄ KYSYMYKSIÄ JA RATKAISUJA

Pidin omaa positiotani ja suhdetta aiheeseen oleellisena, huomioitavana seikkana tutkielman kannalta. Minulle on syntynyt tietynlainen suhde vertaistoimintaan ryhmänohjauskokemusten kautta. Samoin minulla on henkilökohtainen tausta työskentelystä lastensuojelun palveluissa. Ymmärrän oman positioni ja historiani voivan vaikuttaa siihen, miten tutkijana tulkitseen näkemääni, kuulemaani ja aineistoani. Pidin kuitenkin tämän tiedostamista hyvin oleellisena seikkana, ja kävin paljon eettistä pohdintaa asian kanssa koko prosessin ajan. Suhteeni aiheeseen on saattanut vaikuttaa tutkimukseni luotettavuuteen, mutta vakuutan huomioineeni asian koko ajan tutkielmaa tehdessäni.

Haastattelutilanteissa jouduin pidättäytymään tutkijan roolissa, vaikka mieleni olisi tehnyt heittäytyä ammattirooliin ja pureutua yhdessä haastateltavien kanssa heidän ongelmiinsa. Pitäydyin kuitenkin parhaani mukaan kuuntelemaan ja esittämään mahdollisimman avoimia lisäkysymyksiä. Lähtökohtanani oli nöyrän utelias asennoituminen aiheeseen koko tutkielman tekemisen ajan. Toisaalta ammatillinen kokemus on osaltaan auttanut hahmottamaan aihetta laajemmin, mahdollistanut syvällisemmän analyysin ja ymmärryksen aineistoa kohtaan. Toivon, että ennakkokäsitykseni eivät ole rajoittaneet aineiston tulkintaa vaan enemminkin rikastuttaneet sitä. Tavoitteeni on ollut pitää mieli avoimena ja olla avoin monenlaisille, yllättävillekin näkökulmille.

Tutkimus perustuu aina vapaaehtoisuuteen (Eskola & Suoranta 2000, 52-52). Tämä on myös oman tutkimukseni lähtökohta. Haastateltavat valikoituvat erään kaupungin yhteistyökumppanin kautta. Tutkimus on esitelty vanhemmille vapaaehtoisuuteen perustuvana mahdollisuutena. Kävin haastattelutilanteissa vielä erikseen läpi mahdollisuuden vetäytyä tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa ennen sen valmistumista. Lastensuojelun erityisyyden ja haavoittuvassa asemassa olevien perheiden takia koin myös erityisen tärkeäksi muistuttaa tutkielman luottamuksellisuudesta sekä siitä, että tutkimus ei vaikuta mahdolliseen lastensuojelun asiakkuuteen millään tavalla.

Ryhmähaastatteluille on ominaista, että haastateltavat saattavat kontrolloida toinen toisiaan (Sulkunen 1990, 264), siis vaikuttaa toinen toistensa kertomaan. Ja näin tapahtuikin. Osallistujat liittyivät toinen toisiinsa keskusteluissa ja houkuttelivat toisiaan kertomaan lisää. Vaikka liittyminen on saattanut virittää lisää keskustelua, on se saattanut myös muuttaa sitä, mitä joku toinen on ollut aikeissa sanoa. Vuorovaikutuksen ja dialogin hienous piilee kai siinä, että ei ikinä tiedä, mihin se johtaa. Alla ote siitä, miten haasteltava liittyy toisen haastateltavan kertomaan vertauskuvaan jäävuoresta.

H5: *Ku sä kuvasit tota jäävuori juttuu, ni mul tuli heti semmonen, että nii joo... et kyl sitä tiettyjen asioiden kohdalla teki kairauksia sinne...*

H6: *Hyvä. Joo...hieno.*

Tarkoituksenani oli luoda keskustelunomainen ilmapiiri niin yksilö- kuin ryhmähaastatteluihin. Minun tuli tutkijana olla tietoinen siitä, että en päädy ohjaamaan keskustelua liiaksi ja näin vaikuta siihen, mitä vanhemmat kertovat. Pyrin käyttämään mahdollisimman avoimia kysymyksiä tarkentaessani vanhempien kertomaa ja käyttämään heidän omia sanojaan. Toisissa haastatteluissa toiset asiat saivat enemmän painarvoa kuin toiset. Jokainen haastattelu rakentui vuorovaikutteisesti juuri niiden ihmisten mukaan, joita sillä hetkellä oli läsnä, siis kontekstuaalisesti.

Tutkijan ollessa osa vuorovaikutusprosessia tarvitaan haastattelijalta hyviä vuorovaikutustaitoja. Haastattelun anti Eskolan ja Suorannan (1998, 93) mukaan on kiinni luottamuksen syntymisestä haastattelijaan. Aineiston rikkauden perusteella voisin kaikesti ajatella luottamuksen jollain tavalla syntyneen. Vaikka ryhmähaastatteluissa haastateltavat saattoivat saada tukea toisistaan ja näin rikastuttivat aineistoa (Eskola & Suoranta 1998, 94), ryhmätilanteet toivat omat haasteensa vuorovaikutukselle ja minulle haastattelijana. Eettiset kysymykset olivat läsnä myös haastatteluissa. Selkärankaan piirtynyt kokemus sosiaalialan ammattietikasta ja kohtaamisista auttoi minua kuitenkin viemään haastattelut läpi saaden aineistoa ja samalla kohdaten vanhemmat.

Tutkielmaa tehdessäni pohdin myös, miten haluan ihmisistä kirjoittaa ja kertoa. Lähtökohtanani on ollut kunnioittava kohtaaminen ja vanhempien kokemusten kunnioittaminen. Mielestäni tutkimukset myös osaltaan heijastelevat tutkijan ihmiskäsitystä. Tutkimuskirjallisuudessa kirjoitetaan usein tutkittavista, mitä en koe omien arvojeni mukaisena tapana puhua ihmisistä. Sana ”*tutkittava*” kuulostaa enemmän passiiviselta, tekemisen kohteelta kuin aktiiviselta toimijalta. Tutkielman tiedon syntyessä haastattelu- ja keskustelutilanteissa, näen vanhemmat aktiivisina osallistujina tiedon tuottamisessa tätä

tutkielmaa varten. Olenkin halunnut kirjoittaa heistä vanhempina, haastateltavina ja tutkimukseen osallistujina. Käytän näitä termejä vaihtelevasti toistensa synonyymeinä.

Tutkielman tavoitteena on ollut tuoda esiin vanhempien ääntä. Mitä vuorovaikutukselliset ja avoimemmat tutkimusmenetelmät, sitä enemmän eettiset kysymykset korostuvat (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125). Siksi olenkin joutunut ja saanut pohtia näitä kysymyksiä, omaa positiotani ja osallisuuttani vuorovaikutuksessa koko tutkielman tekemisen ajan. Tutkielman lähtökohdat ovat sosiaalialan tapaan avoimuudessa, läpinäkyvyydessä, kokemuksen kuulemisessa ja kunnioittavassa vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen eettisyyden ja laadun takaamiseksi, tarkoitukseni on ollut antaa koko prosessille riittävästi aikaa. Tarkoituksena on ollut, että ennakoimattomat asiat eivät muodostuisi esteiksi, vaan niitä on ollut mahdollisuus pohtia pitkin prosessia erilaisista näkökulmista eettiset kysymykset huomioiden. Tutkimusprosessin alkaessa minulla ei olisi tullut mieleenkään, miten esimerkiksi koronapandemia tulee vaikuttamaan maailmanlaajuisesti kaikkeen ja kaikkiin. Koronapandemiasta huolimatta pääsin etenemään oman tutkimusprosessini kanssa.

4.5.1 Anonymiteetti keskeisenä veloitteena

Eskolan ja Suorannannan (1998, 56) mukaan tutkimukseen liittyvien tietojen käsittelyssä on kaksi keskeistä veloitetta; *luottamuksellisuus ja anonymiteetti*. Näihin kuuluvat vaitiolo haastattelujen sisällöstä, haastatteluaineiston säilyttäminen salassa ja sen hävittäminen tutkimuksen valmistuttua sekä haastateltavien henkilöllisyyden häivyttäminen tutkimusraportista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 8). Mitä arkaluonteisimmista asioista on kyse, sitä tarkemmin on suojattava anonymiteettiä (Eskola & Suoranta 1998, 57). Aineisto on kerätty nimettömänä ja analyysi toteutettu siten, että osallistujien anonymiteetti on pyritty säilyttämään parhaalla mahdollisella tavalla. Eskola ja Suoranta toteavatkin, että ”periaatteena on oltava se, että henkilöllisyyden paljastuminen tehdään mahdollisimman vaikeaksi.” Niinpä päädyinkin jo litterointivaiheessa muuntele-

maan ja häivyttämään tiettyjä yksityiskohtia, jotka olisivat voineet paljastaa osallistujista liikaa.

Vanhemmille ja heidän kuvaamilleen henkilöille on annettu peitenimet. Tutkimusaineisto on koodattu ja säilytetty salasanasuojatun tiedoston takana. Häivytytetyt yksityiskohdat eivät olleet tutkimuskysymysten kannalta oleellisia. Osa haastateltavien kertomasta oli hyvinkin uniikkia ja erityistä, joten päädyin joissain kohdin tekemään valikoivaa litterointia. Käytin erityistä huolellisuutta kuunnellessani ja kelatessani edes takaisin nauhoja, jotta valikoinnissa ei jää mitään tutkimuskysymysten kannalta oleellista ulkopuolelle. Lopulta valikointia tapahtui vain muutamien yksityiskohtien kohdalla.

Eskola ja Suoranta (1998, 57) sanovat, että tutkijan ei tule tietojen käsittelyssä luvata enempää kuin hän pystyy käytännössä toteuttamaan. Aina on mahdollisuus, että joku perheenjäsen tai tämän tutkielman kohdalla joku muu ryhmän jäsen voi tunnistaa yksittäisen henkilön. Kävin tämän läpi myös osallistujien kanssa haastattelutilanteessa. Lupasin tehdä siitä kuitenkin mahdollisimman vaikeaa. Joidenkin vanhempien kanssa kävin myös erikseen keskustelua ennen tai jälkeen haastattelutilanteen joistakin yksityiskohdista. Pohdimme, mitä yksityiskohtia voisi olla tarpeen muuttaa ja häivyttää, ja miten he itse ajattelevat, että heidän anonymiteettiään tulisi suojata. Nauhoitettu aineisto tuhotaan tutkielman valmistuttua. Litteroitu aineisto tallennetaan vanhempien luvalla jatkotutkimusta varten yhteiskunnalliseen tietoarkistoon.

4.5.2 Haastateltavien tarinat oikeasta elämästä

Vasta saatuani aineiston eteeni ja lukiessani sitä läpi, tajusin, miten kipeitä asioita haastateltavat ovatkaan kertoneet elämästään ja millaisia asioita he ovat minulle ja toisilleen kertoneet. Huomasinkin heti, miten kahdessa ensimmäisessä ryhmähaastattelussa vertaistuki lähti elämään; osallistujat jakoivat elämäntarinoitaan, kannustivat toisiaan ja kertoivat vastikään tapahtuneista vastoinkäymisistä. Se, mitä he vertaistuesta kuvasivat,

tapahtui myös haastatteluissa. Haastattelutilanne myös osaltaan muodostui vertaisten kohtaamiseksi.

H4: Mut, sit jos aattelee, nii täähän oli hyvä, et täällähän mä nyt kerron sitä. Et tavallaan niinkun purkaan. Tää on mulle terapeutista.

H5: Täst tulikin vertaistukiryhmä.

H4: Täst tuli vertaistuki... Nii... Et mä sain kerrottua tätä nyt ulos, et vähän tämmösii, koska mä tiedän, samoja juttuja voi olla teilläkin.

Haastatteluissa kyynelehdittiin ja naurettiin. Vielä haastattelutilanteessa en tajunnut, miten vahvasti olimme vanhempien kipukohtien ja moninaisten elämäntilanteiden äärellä. En ollut osannut varautua siihen, miten emotionaalinen kokemus haastattelusta voi tulla. Tämä on oppi, jonka otan mukaani seuraavaan tutkimukseeni. Onnekseni tukenani oli jälleen kokemus ymmärtävästä ja kunnioittavasta kohtaamisesta sosiaalialalla. Tämä osaltaan saattoi vaikuttaa siihen, että en osannut niissä tilanteissa hätkähtää näitä suuria tunteita ja vasta jälkikäteen tajusin, millaisten eettisten kysymysten äärellä olin ollut.

Haastattelut olivat vanhemmille enemminkin hyvä ja voimauttava kokemus kuin raskas kokemus. Kuten aineisto-otteesta huomaa, luonnehdittiin haastattelutilannetta terapeutiseksi. Haastattelujen lopuksi kysyin kaikilta vanhemmilta, millainen kokemus oli ollut. Kaikki vanhemmat luonnehtivat haastattelukokemusta hyväksi. Tässä kohtaa nousevat myös tietysti tärkeään rooliin vapaaehtoisuuteen, anonymiteettiin ja suojaamiseen liittyvät eettiset kysymykset sekä muu etukäteen tehty eettinen pohdinta. Näiden asioiden pohtimisen ansioista myös emotionaalisesti latautuneiden kertomusten kohtaaminen sujui hyvin.

5 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen analyysini tuloksia. Analyysini on abduktiivista analyysiä, joka ei ole suoraan teoriasidonnaista, mutta kytkökset teoriaan ovat havaittavissa. Aineistosta tehdyille löydöksille olen antanut abduktiivisen analyysin periaatteiden mukaisesti oman sijansa analyysissä. Luokittelun pohjana toimii teemahaastatteluni runko. Luku rakentuu ajallisesti lähtien ajasta ennen vertaistukiryhmää edeten vertaistukiryhmän jälkeiseen aikaan. Ajallinen luokittelu tuntui ymmärrettävältä tavalta esitellä osallistujien kokemuksia ja analyysin tuloksia. Vaikka käsitän vertaistuen laajemmin kuin osalliseksi tulemisena, tuntui ajallinen luokittelu myös siltä osin järkevältä, että myös Jantunen (2008, 74-75) käsitti vertaistuen muutoksisna ja prosessina, johon vuorovaikutuksesta voimaantumisen liittyi vahvasti. Muutos ja voimaantuminen kuvastavat prosesseja, jotka ikään kuin alkavat jostakin ja etenevät kohti jotakin.

Aineiston perusteella kokemukset kuvastavat tietynlaisia voimaantumisen prosesseja, joita vanhemmat kävivät läpi. Asiantuntijoiden rooli vertaistuen mahdollistajina sekä aineistosta esiin nostettu teema vaikuttamiseen pyrkivästä puheesta eivät asettuneet ajalliseen tarkasteluun yhtä hyvin kuin muut teemat, joten käsittelen ne omina alalukuina luvun lopussa. Käydessäni läpi tutkimuksen tuloksia, käsittelen tutkimuskysymykseni rinnakkain. Tämä siksi, koska tutkielmaa ja analyysia tehdessäni huomasin kokemuksen käsittävän myös kokemukset saadusta avusta, eikä niiden käsitteleminen erikseen tuntunut mielekkäältä. Alla on havainnollistava taulukko tutkimuksen keskeisimmistä tuloksista ja luokittelusta.

Taulukko 2: Vertaistoiminnan merkityksiä

1. Aika ennen vertaistukiryhmää	a) Sosiaalisen tuen puute ja avun saamisen vaikeus b) Tiedon merkitys c) Vertaistuen rakentuminen ennen ryhmän aloitusta
2. Kokemuksia vertaistuesta ja avusta	a) Vertaisuustekijät b) Vertaistukiryhmä paikkana puhua ja kokea asioita yhdessä c) Tieto ja muilta oppiminen d) Muutokset arjessa e) Hyväksyntä, tunteiden käsittely ja vanhempana vahvistuminen
3. Toivon eläminen nykyisyydessä ja tulevaisuudessa	
4. Asiantuntijat vertaistukikokemusten mahdollistajina	
5. Vaikuttamiseen pyrkivä puhe	

5.1 AIKA ENNEN VERTAISTUKIRYHMÄÄ

Lastensuojeluasiakkaiden elämäntilanteet ja elinolosuhteet ovat erilaisia ja lapsi- ja perhesuhteet nyky-yhteiskunnassa yhä moninaisempia (Heino 2009, 93). Oma aineistoni ja haastateltavieni taustat kuvastavat tätä lastensuojelun moninaisuutta ja erityisyyttä. Vaikka vertaistukeen ja vertaisuuteen liittyy vahva yhteyden kokemus ja samankaltaisen elämäntilanteen kokemus (em. Jantunen 2008), olivat ongelmat ja syyt ryhmään hakeutumiseksi erilaisia. Yhteistä lähes kaikille haastateltaville oli useat eri läpikäytyt palvelut lastensuojelussa sekä myös muissa sosiaali- ja perhepalveluissa ennen vanhempainryhmään osallistumista. Jäin pohtimaan, mistä monien palveluiden läpi käyminen kertoo. Ainoastaan yhden vanhemman kohdalla oli tarjottu vertaistukiryhmää lähes heti lastensuojeluasiakkuuden alettua ja perheen hakeuduttua avun piiriin.

H2: Et mä oon niinku päässyt... niinku tämmösen ryhmätuen piiriin hyvin nopeesti. Tää on ollut tosi tärkeetä.

Perheiden ja lasten tukemisen muotoina ennen vertaistukiryhmää olivat toimineet avo-
huollon sijoitus, kiireellinen sijoitus, perhetyö, kriisityö, perheneuvola, nuorisopsykiat-
ria sekä lapsen vastuusosiaalityöntekijän tuki. Monilla oli myös aikaisempaa kokemusta
vertaistukiryhmistä joko lastensuojelullisessa viitekehyksessä tai kolmannen sektorin
toimijoiden kautta. Osa kertoi saaneensa sosiaalityöntekijältä keskustelutukea, apua
palveluiden järjestelyissä tai hyvää palautetta omasta toiminnastaan vanhempana. Sosi-
aalityöntekijä näyttäytyi kuitenkin pääasiassa poissaolevana ja etäisenä; perheen tuke-
misen hoiti joku muu sosiaalialan ammattilainen ja sosiaalityöntekijä lähinnä järjesteli
palveluita. Sosiaalityöntekijästä puhuttiin työntekijänä, jota tavattiin silloin tällöin, mut-
ta varsinaista työskentelyä ei juurikaan ollut. Sosiaalityöntekijälle piti perustella omaa
avun ja lastensuojelun asiakkuuden tarvettaan. Moni osallistujista oli kuitenkin saanut
tiedon ryhmästä sosiaalityöntekijältään, toiset taas perhetyön työntekijöiltä tai sijais-
huoltopaikasta.

Syyt hakeutua vertaistuen piiriin liittyivät enemmän tai vähemmän nuoren psyykkeeseen ja mielenterveyteen, haluun saada tukea teini-ikäisen lapsen vanhempana tai perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin. Syitä ryhmään hakeutumiseksi kuvattiin usein muutamin sanoin esimerkiksi haluna toimia oikein ja kuulla muilta vanhemmilta heidän kokemuksiaan nuoren kasvattamisesta.

T: Mut mitä te toivoitte sillon, kun te lähditte ryhmään mukaan? Ni, mitä te toivoitte saavanne sieltä, mitä tukee tai apuu?

H2: Vertaistukea.

T: Joo.

H2: *Paikan, jossa puhua.*

T: *Okei...*

H2: *Kaikki ovat toteutuneet ja saatiin vielä paljon lisää.*

Vanhempien kertoessa elämäntarinoitaan ja kokemuksiaan paljastui sieltä kuitenkin hyvin laaja-alaisia ja moninaisia tarinoita pitkältä historiasta. Perhesuhteita oli saattanut varjostaa lähisuhteessa koettu väkivalta, pitkään jatkunut uupumus tai yksinäisyyden kokemukset vanhempana. Perheiden ongelmat eivät sinänsä ole tutkimuksen keskiössä, joten niistä ja elämänhistoriasta ei ollut tarpeen kysyä tarkemmin lisää. Tutkimuskysymysten kannalta on kuitenkin oleellista ymmärtää, millaisia perhetilanteita osallistujilla on ollut ja millaisin toivein he ovat lähteneet vertaistukiryhmään. Perhetilanteiden moninaisuus ja erilaiset pitkään jatkuneet ongelmat kertovat myös lastensuojelun maailmasta sekä lasten ja nuorten elämään liittyneistä riskitekijöistä. Vastatakseni kysymyksiin, miten vanhemmat ovat vertaistuen kokeneet ja millaista apua he ovat saaneet, on tarpeen jäsentää, mihin he ovat oikeastaan apua toivoneet ja tarvinneet.

5.1.1 Sosiaalisentuen puute ja avun saamisen vaikeus

Moni osallistujista oli kokenut pitkään jatkunutta uupumusta ennen vertaistuen piiriin hakeutumistaan. Uupumus tuntui osin liittyvän yksinäisyyden kokemukseen kasvattajana ja siihen, että vanhempi oli hoitanut arkea ja kasvattanut lasta tai lapsiaan jo suuren osan elämästään yksin. Ehkä nämä asiat kuvastavat myös edellä mainittua lastensuojelun asiakkaiden yksinäisyyttä ja sosiaalisten verkostojen kapeutta. Yksinäisyyden kokemukset siis uuvuttavat. Toiveina vertaistukiryhmästä oli saada apua arkeen murrosikäisen kanssa, saada tietoa ja kuulla kokemuksia nuoren kasvattamisesta. Moni myös kuvasi kiinnostuneensa ryhmätoiminnasta, päättäneensä kokeilla ryhmää sosiaalityöntekijän ehdotuksesta, omasta mielenkiinnostaan tai peilatakseen omia kokemuksiaan muiden kanssa.

Huomasin, että monelle vanhemmalle saatu tuki oli jäsentynyt vasta vertaistukiryhmän aikana tai sen jälkeen. Vanhemmat eivät välttämättä alkutilanteessa tiedeneet, mitä odottaa. Yksi useammassa vertaistukiryhmässä ollut vanhempi kuvasikin asiaa: ”*Ehkä sitä aina odottaa vähän mielenkiinnolla, et mitä siit voi saada*”. Toisaalta toiveita tuelle oli, mutta se, mitä kaikkea vertaistuki kaikkiaan oli, jäsenyi vasta myöhemmin. Haastatte- luissa tuli myös ilmi, että ammattilaisten kysyessä avun tarpeesta, omaa tuen tarvettaan saattoi olla vaikea hahmottaa. Yhteistä kaikille haastateltaville oli kuitenkin jonkinlai- nen halu osallistua ryhmään. Jyrkämä (2020) puhui ryhmään tulemisesta omana valinta- na sekä halusta hakeutua vuorovaikutukseen samankaltaisia kokemuksia omaavien ih- misten kanssa. Oma aktiivisuus vertaisena korostui alusta asti; ryhmään osallistuminen oli kaikkien vanhempien oma valinta.

Silmiinpistävää aineistossa oli jaettu kokemus sosiaalisen tuen puutteesta. Vanhemmilla oli kokemus, että joko sosiaalista tukea ei ollut tarjolla ollenkaan tai tukijoiden todelli- suus ei kohdannut osallistujien perhetilanteiden kanssa. Sosiaalisen tuen puutetta ja koh- taamattomuutta kuvaavat seuraavat aineisto-otteet.

H1: *...jos sä et pysty luottamaan läheisiin, sukulaisiin tai niinkun näin... ja saamaan sieltä tukea, niin sillon on aika heikoilla jäillä (--)*

H2: *Ja just se, että osalla oli, mu meil ei esimerkiks oo ketään. Me ei oo... nyt on ollut pakko, mä oon niinku viime viikolla ekan kerran kertonu mun vanhemmille, vaik tätä on jatkunut monta vuotta.*

H3: *Ööö... Ja sitten ylipäätään niinkun se... sitten huomasin sen, että kun juttelin ihmisten kanssa, joiden lapset tai nuoret ei ollu samassa tilantees- sa kun itsellä ja koin ne kauheen raskaana... (--)* He yritti niinkun auttaa, mut sitten taas huomasi sen eron, ku et oli siel vertaistukiryhmässäkin, niin

ne joilla oli vastaavia kokemuksia, ni se oli... heille se oli päivänselvää, miten noi asiat niinkun menee. Et ikään kuin pääsi suoraan siihen ytimeen ikään kuin... keskustelemaan tai puhumaan asiasta, et se oli niinkun valtava ero.

Kertooko tämä sosiaalisen tuen puute jotain lastensuojelun avohuollon asiakkaista vai jostain ihan muusta? Kertooko se ehkä palveluiden kohdentumattomuudesta tutkimukseen osallistuneiden perheiden kohdalla? Mikkosen (2011, 204) mukaan ”*vertaistukea tarvitaan erityisenä tukimuotona, koska muut tuet eivät aina sovellu tai riitä kaikkien tukea tarvitsevien ihmisten tarpeisiin.*” Olisiko monien palveluiden läpikäyminen tarkoittanut haastateltavien kohdalla sitä, että tarjottu tuki ei ollut tarpeisiin vastaavaa? Mikkonen (2011) tuo myös esiin, että etenkin poikkeustilanteissa ihmiset tarvitsevat toinen toisiltaan välittämistä ja mahdollisuuksia jakaa kokemuksiaan toisten ihmisten kanssa. Ajattelen, että lastensuojelun asiakasperheiden tilanteet erityisyytensä vuoksi, voidaan ajatella tietyllä tavalla poikkeustilanteina. Toisaalta elämänkriisit ja vaikeudet ovat myös aivan tavallisille ihmisille tapahtuvia asioita.

Osallistujat kaipasivat paikkaa, jossa puhua. He kertoivat ymmärtämättömyyden kokemuksistaan sekä siitä, että jopa sukulaisille tai läheisille oli syystä tai toisesta vaikea kertoa perheen todellisesta tilanteesta. Lastensuojeluun yleisesti tuntuu edelleen liittyvän stigmoja ja häpeää, mikä osaltaan voi estää muihin turvautumista ja sitä, että vertaistenkaan pariin ei hakeuduta. Tutkijoilla on eri käsityksiä siitä, kuuluuko ammatillinen eli viranomaisten antama tuki sosiaaliseen tukeen vai ei (Jantunen 2008, 21-22). Sosiaalialan työ on suhdeperusteista työtä ja sosiaaliseen tukeen liittyy tuen antajan ja saajan välinen suhde. Kohtaamattomuus ja ymmärtämättömyys eivät kuitenkaan liittyneet vain läheisverkoston ystäviin tai sukulaisiin. Seuraava aineisto-ote kuvaa tukeen liittyvää kohtaamattomuutta myös ammattilaisten kohdalla. Se kuvaa sitä, miten ei ole tullut kuulluksi tai ymmärretyksi tulemisen kokemusta.

H6: Niin ja sitten... ne on niinku ammatillisesti uskovia ihmisiä, ni ei ne... Ne kyllä kuuntelee. Tää on sitä, mitä mä äsken sanoin. Et ne kuuntelee ja sit niinkun... Mut, mut mitä sit? Sit ei niinku tuu enää yhtään mitään.

Aineiston ja vanhempien kuvaamien kokemusten valossa, omassa tutkielmassani on mielekästä ajatella ammattilaisten antama tuki sosiaaliseen tukeen kuuluvaksi.

Usein lastensuojelun asiakkuus lähtee liikkeelle virallisesta lastensuojeluilmoituksesta, jonka tekee monesti joku toinen viranomainen tai ilmoitusvelvollisuuden piirin kuuluva työntekijä (Heino 2009, 96). (Ilmoitusvelvollisuudesta lisää lastensuojelulaissa 417/2007.) Poikkeuksellisen aineistosta teki avun saamisen vaikeus ja vanhempien oma rooli esimerkiksi lastensuojeluilmoitusten tekemisessä ja avun hakemisessa.

H2: Ja sit se, että niinku että näkee, et muutkin... on hitto soikoon kova kynnys tehdä omasta lapsesta niitä ilmoituksia. Kukaan ei suostunut tekemään vaik pyysi.

Avun saamisen vaikeus ja vanhempien aktiivinen rooli avun hakemisessa korostuivat aineistossa. Herää kysymys, onko lastensuojelusta tehty liiankin erityistä. Mieleeni nousee väistämättä erään opintoihini liittyvän kurssin esimerkki sosiaalipalveluista muurien ympäröiminä linnakkeina, joihin asiakkaat yrittivät kaikin keinoin tunkeutua sisään. Edellinen aineisto-ote kuvaa myös sitä, että yhteiskunnallinen huolenpito ja lastensuojelu kaikkien meidän tehtävänä ei ole toteutunut; pyynnöistä ja perheen ongelmista huolimatta lastensuojeluilmoitusta ei ole edes tehty. Lähes kaikki vanhemmat kuvasivat itse etsineensä ja hakeneensa tietoa; saaneensa sen jotakin muuta kuin ammattilaisten kautta. Vanhemmat olivat aktiivisia oman nuorensa asioissa. Aktiivisuus näkyi myös ryhmään hakeutuessa; ryhmänohjaajille soiteltiin etukäteen ja käytiin keskusteluja ryhmään liittyen. Puolet vanhemmista kertoivat tehneensä itse lastensuojeluilmoituksia

saadakseen apua. Kun apua oli saatu, siitä joutui ”taistelemaan”, jotta lastensuojelun asiakkuutta ei lopetettaisi. Seuraavissa aineisto- otteissa termi ”taisteleminen” ei tule esiin, mutta sen sijaan lastensuojelun avusta kiinnipitäminen asiakkaiden puolelta tulee hyvin kuvatuksi.

H2: *Must tuntuukin, et se mun sosiaalityöntekijä ehdotti tätä ryhmää sen takia, et mä nään et mejän ongelmat ei oo niin pahoja... mut sitten... Meijän lastensuojeluasiakkuutta piti aina lopettaa, mut...*

T: *Sä, et halunnut...*

H2: *...Mä en suostunu siihen. [Nauraa]*

T: *Joo*

H6: *Tää vaikutti silleen sit. Mut sillain niinkun.... et niinkun... Aika monta kertaa puhuttiin siitä, et tää lopetetaan ja nyt tää lopetetaan, et me ei niinkun saada tästä... Tai niinkun se tuli aina sieltä lastensuojelun puolelta, et me ei tarvita enää. Mul oli niinkun sellanen olo, et ne ei keksi enää meille mitään. Niinkun... Ja sit tartuttiin tähän. Ja tää oli hyvä, et sai jatkaa et... Siinäkin vaiheessa... Joo... Kun mä tulin molempiin ryhmiin. Mä olin kahdessa, ni sit oli jo sanottu mulle, et me lopetetaan tää lastensuojelusuhte. Mut sit sitä jatkettiin sillä periaatteella, ku mä tulin tänne ryhmään. Ni sit sai aina jonkun tekosyyn, et me jatketaan kuitenkin. Et hyvä oliki.*

On pohtimisen arvoista, miksi osallistujien taustoissa korostuvat avun saamisen vaikeudet ja avusta taisteleminen. Kertooko se jotain yhteiskunnastamme, palvelujen byrokraatisoitumisesta, sosiaalialan ammattilaisten tavasta olla avuksi, lastensuojelun toiminta-voista vai onko vain sattumaa, että vanhemmat kokivat haastavaksi saada tietoa ja apua tai annettu apu ei vain kohdannut perheiden tarpeisiin? Asiaa voi tietysti myös miettiä siltä kannalta, onko kyse ammattilaisten toiminnasta vai kertooko haastateltavien koke-

mukset perheiden monimutkaisista ja syvään piirtyneistä ongelmista. Aineisto ei anna tähän vastausta. Voi olla, että asiaan liittyy monenlaisia näkökulmia. Joka tapauksessa sosiaalialan työtä tehneenä ja tekevänä minulle tuli hyvin surullinen olo siitä, että osallistujat eivät olleet asiakkaina saaneet tai hyötäneet avusta kovinkaan paljon ennen vertaistukiryhmää pitkistäkin asiakasprosesseista huolimatta. Jäin pohtimaan, miten vanhempien kuvaamat avun saamisen vaikeudet ja avun kohtaamattomuuden kokemukset tulisivat osaksi lastensuojelun kehittämistoimintaa ja ammattilaisten työtä. On syytä myös pohtia, millainen apu sopii kenellekin ja missä asiakasprosessin vaiheessa. Vaikuttaa siltä, että vertaistuki ja vertaisryhmään osallistuminen toivat tutkimukseen osallistuneille perheille toivotun kokemuksen avusta.

5.1.2 Tiedon merkitys avun saamisessa

Sen lisäksi, että osallistujat toivoivat paikkaa, jossa puhua, jakaa kokemuksiaan ja saada vertaisilta tukea, heillä oli myös toiveissa saada tietoa. Ennen vertaistukiryhmään osallistumista tieto näytti liittyvän erityisesti murrosikäisen elämään sekä toisaalta siihen, millaisia avun saamisen mahdollisuuksia olisi olemassa. Tieto ja sen puute linkittyivät myös kokemuksiin avun saamisen vaikeudesta ja kohtaamattomuudesta. Tiedon puute ja etenkin oikeanlaisen tiedon puute vaikeuttaa osaltaan myös avun saamista. Monella osallistujalla oli kokemuksia, että tietoa ei saanut, se oli vaikeasti saatavilla tai sitä oli tarjolla jopa liikaa. Tästä syystä käytänkin termiä *kohdennettu tieto* ja huomaan yhteydet nimenomaan kohdennetun tiedon tarpeeseen.

H5: Ja mun mielestä se, että tietoa on... Tuntuu, et tukea on niinku kauheasti kaikkialla, mut siitä ei tiedetä kuitenkaan mitään. Et se tule tavallaan niinku... Tavallaan silleen, et sä kuulet joltain, joka vinkkaa jotakin. Ni se ei oo kauheen hyvä juttu.

H6: Mä oon ihan samaa mieltä niinkun... Puheen tasolla on hirveesti kaikkeen, mut mut... Aika harvoin se sitä realisoituu oikeeks, et nyt sä saat apua ja semmosta... Jotenkin niinkun... Tai teksteissä on tai Internet si-

vuilla on, et tämmösii ja tämmösii, mut ne ei sit aina välttämättä kohtaa, et mitä tarttee.

Kuten aiemmin kävi ilmi, osallistujien oli osin hankala hahmottaa omaa avun tarvettaan. Haastavissa elämäntilanteissa olevat vanhemmat näyttävät tarvitsevan tietoa siitä, millaista apua on tarjolla ja miten sitä voisi soveltaa omaan perheeseen istuvaksi. Ammattilaisten rooli tällaisen tiedon antamisessa on tärkeä. On muistettava, että vanhemmat eli asiakkaat eivät ole sosiaalialan ja sen palveluiden asiantuntijoita, vaikka he ovatkin asiantuntijoita omassa elämässään. Vanhemman tehtävä ei ole siis tietää ja tuntea palveluita, vaan on ammattilaisten tehtävä tietää ja myös antaa tietonsa käyttöön olemassa olevasta avusta. Yksi haastatelluista vanhemmista kuvasi, että sosiaalityöntekijä jopa ”*pimitti*” häneltä tietoja oikeuksista ja mahdollisuuksista. Tiedon ja avun saaminen muuttuu entistä mutkikkaammaksi, jos syntyy kokemus tiedon pimittämisestä. Se luo epäluottamusta ammattilaisiin ja sosiaalialan palveluihin. Ammattilaisen tehtävänä on siis muistaa tarjota oma ammattilaistietonsa myös asiakkaidensa käyttöön. *Kohdennetun* ja oikeanlaisen tiedon merkitys korostuvat ja tulevat myös ilmi, kun käsittelen laajemmin kokemuksia ja vertaisilta saatua apua.

Sekä Jyrkämä (2010, 25-26, 31) että Laimio (2017, 18) toivat ilmi, että vertaistuki on ammattilaisten antamaa tietoa tukeva elementti. Vertaistukiryhmä on sosiaalinen verkosto, jossa vuorovaikutuksen, avun ja tuen lisäksi on mahdollisuus saada tietoa. Aineiston perusteella ammattilaisten antama tieto ennen vertaistukiryhmään osallistumista vaikutti hyvin ohuelta. On kuitenkin selvää sekä aineiston, että aiemman tutkimuksen perusteella vertaistuen olevan tosiaan ammattilaisten tietoa tukeva elementti ja tässä aineistossa se sai hyvin vahvan roolin, koska ammattilaisten siihen asti antama tuki koettiin riittämättömäksi. Tiedon saaminen ja etenkin oikeanlaisen, *kohdennetun tiedon* saaminen ovat hyvin merkittävässä rooleissa rakentamassa kokemusta avusta.

5.1.3 Vertaistuen rakentuminen alkoi jo ennen vertaistukiryhmään osallistumista

Kaikissa haastatteluissa nousivat esiin spontaanisti ensikontaktit ryhmän ohjaajien kanssa sekä ryhmän aloitukseen liittyvä kankeuden tunne. Ensikontakti oli voinut olla puhelinkeskustelu ohjaajan kanssa tai haastattelutilanne ennen ryhmän alkamista.

H3: En mä oikein tarkalleen muista, mitä siihen sit liitty. Olin päättänyt niinkun mennä sinne ja oli se haastattelutilanne ennen sinne ryhmään menoa, oli miellyttävä.

T: Mmm...

H3: Et kyl mä olin, muistaakseni ihan... kun muistelen sitä ensimmäistä käyntii. Ja just Liia (=ryhmänohjaaja) siinä oli.

T: Mmm...

H3: Niin, niin tota... hän oli hyvin positiivinen niinkun, jos näin voi sanoa. Toki sit ne ensimmäiset kerrat, ainahan se oli niinkun semmosta mielenkiintoista mennä sinne, vaikka... Kun siellä käsitellään tosi... et oli niin rankkoja.

Oikeastaan vertaistuen rakentaminen ja siihen valmistautuminen olivat siis alkaneeet ohjaajien johdattamana jo ennen varsinaista ryhmän alkua ja vertaisten keskinäistä ensikohtaamista. Ohjaajat olivat omalla toiminnallaan mahdollistaneet ja luoneet edellytyksiä myöhemmin syntyneelle vertaistuen kokemuksille. Osallistujat muistelivat positiivista mielikuvaa ohjaajasta, pohtivat, miten ryhmän jäsenet olivat ryhmään valikoituneet ja mikä merkitys näillä haastatteluilla oli ollut vertaistuen ja ryhmän rakentumisen kannalta. Jotkut pohtivat, miten ennen ryhmän alkua heiltä peräänkuulutettiin sitoutumista tai kertoivat keskustelleensa ohjaajan kanssa omasta mahdollisesta tavastaan olla ja osallistua ryhmään. Kaikilla haastateltavilla oli enemmän tai vähemmän positiivinen kokemus näistä ensikohtaamisista. Jantunen (2008, 85) sanoo ensivaikutelman olevan keskeinen osa tehtäessä päätöstä vertaisryhmään sitoutumisesta. Ensikohtaamiset ja -

keskustelut olivat siis merkityksellisiä ja niillä on oma osuutensa vertaistukikokemusten rakentajina. Ensikohtaamisten merkityksellisyys kertoo myös ylipäättänsä kohtaamisen tärkeydestä sosiaalialan työssä. Ihmisen on tunnettava tulleen kohdatuksi, jotta hän voi myös saada apua.

Sen lisäksi, että haastateltavat pohtivat kohtaamisiaan ohjaajien kanssa, he pohtivat myös luottamuksen syntymistä ja miten luottamus on mahdollistanut ryhmässä tapahtuneen kokemusten jakamisen. He eivät täysin osanneet jäljittää sitä, mikä kaikki oli edistänyt tätä luottamuksen syntymistä, joka oli mahdollistanut niin paljon asioita. Ensikontaktit näyttävät olleen portti, ensimmäinen askel luottamuksen syntymiseen ja rakentamiseen. Kaiken kaikkiaan sosiaalisen tuen ja verkostojen puute sekä avun saamisen vaikeudet kertovat tarinaa yhteyden ulkopuolella olemisesta sekä tarpeesta hakeutua yhteyteen. Ulkopuolisuuden kokemus ei siis liity vain esimerkiksi masentuneiden vertaistukseen (Jantunen 2008) vaan ulkopuolisuuden kokemukset voivat liittyä monenlaisiin elämäntilanteisiin, joissa sosiaalinen tuki on hyvin ohutta tai jopa olematonta. Vertaistukiryhmä on siis paikka, johon haetaan ja hakeudutaan. Sieltä haetaan sosiaalista tukea, apua, tietoa, ja vertaistukiryhmä tarjoaa mahdollisuuksia yhteyden kokemuksiin muiden kanssa.

5.2 KOKEMUKSIA VERTAISTUESTA JA AVUSTA

Tutkimukseen osallistuneilla oli paljon erilaisia kokemuksia kerrottavaan vertaistuesta. Kokemuksia oli yhtä paljon kuin kertojia ja oikeastaan enemmänkin. Kokemusten kirjo aineistossa oli monipuolinen ja jouduin todella tekemään töitä kiteyttääkseni ja löytääkseni kokemuksista oleellisimmat asiat. Enkä vielä kukaan ole varma, miten hyvin olen onnistunut siinä. Asiat ovat tutkijana minun tulkintani mukaisia. Jonkun muun tulkinta saattaisi olla toisenlainen. Tässä alaluvussa kuvaan osallistujien kokemuksia vertaisten kanssa ja vertaistukiryhmässä. Lisäksi yritän kiteyttää, mitä näistä kokemuksista lopulta jäi käteen; miten ne siis vaikuttivat osallistujien elämään ja arjen rakenteisiin.

Jyrkämä (2010, 25) kirjoitti vertaistukiryhmän olevan vertaisuuden toteutumisen paikka, tila ja rakenne. Aineiston perusteella onkin selvää, että kaikki nämä kokemukset ovat mahdollistaneet vuorovaikutus vertaisten ja ohjaajien kanssa. Kokemuksista muodostuu lopulta jonkinlainen prosessi kohti muutosta, vanhempana vahvistumista ja toiveikkautta tulevaisuuden suhteen. Tämän alaluvun otsikot kertovat keskeisimmät tutkimustulokset: vertaisuustekijät, vertaistukiryhmä paikkana puhua ja kokea asioita yhdessä, tieto muutoksen mahdollistajana, muutokset arjessa, toivon syttyminen sekä hyväksyntä ja tunteiden käsittely tienä vanhempana vahvistumiseen. Toivon syttyminen ei ollut asia, joka tapahtui vain vertaistukiryhmässä, vaan se jäi elämään myös ajassa sen jälkeen ja jatkankin toivon merkityksen pohtimista omassa alaluvussaan. Asiantuntijat vertaistukikokemuksen mahdollistajina ja vaikuttamiseen pyrkivä puhe nousivat aineistossa hyvin vahvaan rooliin ja käsittelen myös niitä omissa alaluvuissaan.

5.2.1 Vertaisuustekijät

Vertaisilta saatu tuki ei tietenkään ole mahdollista ilman vertaisia. Mikkosen ja Saarisen (2018, 9, 26) mukaan vertainen on henkilö, jolla on joku samankaltainen kokemus tai muu yhdistävä tekijä toisen henkilön kanssa ja nämä yhdistävät tekijät synnyttävät vertaisuutta. Kutsun näitä tekijöitä *vertaisuustekijöiksi*. Vertaisuustekijä ei ole käsitykseni mukaan kirjallisuudessa yleisesti käytetty ja tunnettu termi. Tutustuessani kirjallisuuden aiheesta en siis törmännyt tähän termiin, vaan se syntyi tutkielman tekemisen aikana. Vertaisuustekijät ovat oleellisia kokemusten ymmärtämisessä. Ne synnyttävät yhteyden tunnetta ja vertaisuuden kokemusta vertaisten kesken. Toisaalta jaetut kokemukset ja itsestä kertominen tuovat yhä enemmän ja enemmän esiin näitä vertaisuustekijöitä ja edelleen vahvistavat yhteydentunnetta.

Käydessäni aineistoa läpi, pohdin, mistä vanhemmat sitten tunnistivat olleensa vertaisten joukossa. Mikä on riittävää samankaltaisuutta ja toisaalta myös erilaisuutta, että kokee olevansa vertaisten joukossa ja saavansa apua? On selvää, että sosiaalisen tuen puu-

te oli vanhempien keskuudessa keskeinen yhdistävä tekijä. Tutkimuksen viitekehys osaltaan vaikutti vertaisuustekijöihin ja yksi selkeästi vanhempia ja perheitä yhdistävä tekijä oli lastensuojelun mukana olo perheiden elämässä. Aineistosta oli huomattavissa, että osallistujien vertaisuustekijöiksi voi ajatella myös toisten ihmisten ymmärtämättömyyden omaa elämäntilannettaan kohtaan. Kuten aikaisemmin kävi ilmi, myös avun saamisen vaikeudet yhdistivät tutkimukseen osallistuneita vanhempia ja näin ollen voidaan ajatella yhdeksi *vertaisuustekijäksi*.

Avun saamisen vaikeuteen liittyi myös kohtaamattomuutta ja sitä, että vanhemmat olivat olleet itse aktiivisia lapsensa lastensuojelun asiakkuuden alkamisessa ja sen ylläpitämisessä. Vaikutti siltä, että suurin osa vanhemmista oli omasta halustaan lastensuojelun asiakkaana. Joku vanhemmista oli tehnyt ensimmäisen lastensuojelun ilmoituksen itse, kun taas jonkun toisen kohdalla sen oli tullut jotakin muuta kautta. Näkisin kuitenkin tämän vanhempien kuvaaman aktiivisuuden yhdeksi vertaisuustekijäksi. Aineiston perusteella ei ole täysin selvää, miten kunkin perheen kohdalla lastensuojelun asiakkuus on lähtenyt liikkeelle; onko se ollut täysin vapaaehtoista alusta asti vai jossain määrin vastentahtoista. Vapaaehtoisuudella ja vastentahtoisuudella täytyy kuitenkin olla joku merkitys vertaistuen kokemuksissa. Ryhmään osallistuminen oli jokaiselle osallistujalle vapaaehtoista ja osallistajat saivat myös apua ryhmästä. Voi olla, että näillä vapaaehtoisuuden ja vastentahtoisuuden kokemuksilla on ollut joku merkityksensä myös koetun avun suhteen ennen vertaistukiryhmään osallistumista.

Huomasin haastatteluissa vanhempien ikään kuin pyytämättä pohtivan toisiaan yhdistäviä tekijöitä ja tämän toistuessa haastatteluissa pyysinkin vanhempia nimeämään asioita, jotka he ajattelivat yhteisiksi muiden vanhempien kanssa. Alla lyhyt ote vanhempien pohtiessa tietoisesti sitä, mikä heitä yhdisti ja mikä heistä teki vertaisia.

H6: *Niinkun samat asiat, yhdistävät asiat... No ne nuoret.*

T: *Ne nuoret. Joo...*

H6: *Ne haasteelliset nuoret.*

T: *Haasteelliset nuoret...*

H6: *Haasteelliset nuoret jokaisella.*

T: *Hmm...*

H5: *Kouluu käymättömät nuoret. Ää... lastensuojelun kanssa tekemisissä olevat nuoret.*

Ryhmän viitekehyksestä johtuen nuoret ja heidän elämästään puhuminen olivat merkittäviä yhdistäviä tekijöitä. Nuorten lisäksi vanhempia yhdisti perhetilanteiden kaoottisuus, huoli ja hätä omasta lapsesta sekä oman nuoren hankala elämäntilanne. Huoli, hätä ja perhetilanteiden kaoottisuus kertovat lastensuojelun maailmasta. Lastensuojelun asiakkaiden elämäntilanteet ovat monesti ajautuneet kaaokseen ja niistä on vaikea selvitä enää ilman apuja. Heino (2009, 85) kertoikin lastensuojelun avohuollon asiakkaiden olevan perheitä, jotka eivät ole enää kunnan peruspalveluiden tuettavissa.

Huoli ja hätä nousivat aineistossa keskeiseen rooliin. Huoli ja hätä olivat haastatteluissa ”käsin kosketeltavissa”. Tunnelmaa, joka haastatteluissa syntyi vanhempien kertoessa huolestaan ja hädästään on vaikea tarkasti kuvata. Seuraavat aineisto-otteet kuvaavat vanhempien kertomaa huolta ja hätää lapsistaan.

H2: *Mmm... Ja sit, et koska me ei olla, meil oli kuitenkin kaikilla se yhteinen tekijä. Oli ne suuri huoli lapsista.*

T: *Niin se oli teijän....*

H2: *Kyl se oli joo kaikist suurin, tosi suuri huoli omasta lapsestansa.*

T: *Joo*

H2: Mä niin kuin sanoisit, et... Yks niinkun kärjistäen... Hätä... Hätä yhdistää. Ja niinkun tukee ei saa mistään.

H6: Ja sit yleensäkin ne perhetilanteet. Kaik... Kuka on yksinhuoltaja ja kuka on mitäkin. Ni kyllä niit pysty jakamaan aika sillain... Jotenkin, kun se perhetilanne on ollu kaaos, niin olipa se perhetilanne ollut minkälainen vaan, niin sitä kaaosta siellä purki sit. Ei ollut sit vain... Tämä minun keskimmäiseni on nyt näin... Vaan sitä kaikkee.

Edellä mainittujen tekijöiden sekä suuren hädän ja huolen lisäksi melkein kaikilla vanhemmilla oli syyllisyyden ja syyllistämisen kokemuksia. Syyllisyys voidaan ajatella kompetenssitunteeksi. Syyllisyys siis vaikuttaa emotionaalisenä kokemuksena ihmisen pystyvyyteen ja kyvykkyyteen. Tunteena syyllisyys on häpeän kaltainen minätietoisuustunne, vaikka niissä on myös tunne-elämyksenä eroja. (Myllyniemi 2004, 40.) Vanhemmat kuvasivat tilanteita, joissa joku sosiaali- ja terveysalan tai koulutoimen edustaja oli syyttänyt tai syyllistänyt heitä vanhempana heidän toiminnastaan. Muutama haastateltavista kertoi, miten oma nuori oli ollut silmätikkuna koulussa. Syyllistäminen ei liittynyt ainoastaan aikuisten toimintaan, vaan syyllistämistä olivat tehneet myös omat lapset. Vanhemmat olivat joko muiden syyllistämänä tai itse syyllistymällä ottaneet syyllisyyden taakkaa kantaakseen. Syyllisyyden ja syyllistymisen kokemuksista tuli selkeitä vertaisuustekijöitä osallistujien keskuudessa. Pohdin, mistä tämä vahva syyllisyyden taakka vanhemmuudessa kertoo. Voiko syyllisyyden lasti olla joskus liian suuri? Voiko vahvaa syyllisyyttä tunteva vanhempi oikeastaan pyrkiä muutokseen tai kehittää itseään vanhempana? Joka tapauksessa syyllisyyden vähentymisellä on merkittävä rooli vanhempana vahvistumisessa. Palaan tähän syyllisyyden vähentymiseen ja vanhempana vahvistumiseen vielä myöhemmin.

Osallistujat toivat esiin erilaisuutta ja samanlaisuutta vertaisten kesken. Pohdin, voidaanko vertaisuustekijöiden ja yhdistävien tekijöiden etsiminen ja miettiminen viedä joissakin tilanteissa liian pitkälle. Miten samanlaisia tai erilaisia vertaisten tulisi olla? Nylund (2005, 201) kirjoitti siitä, miten vertaistukiryhmät eivät aina mahdollista kaikkien osallistumista. Ryhmä voi olla sopimaton, jolloin ihminen ei koe saavansa vertaistukiryhmästä apua tai koe olevansa vertaisten joukossa. Joskus voi olla tilanteita, joissa ryhmä määrittyy tai määrittelee jäsenyyttä liian tarkasti esimerkiksi jonkun diagnoosin mukaan. Yhdistäviä tekijöitä voi löytyä hyvin yleisistä asioista. Joskus pelkkä vanhemuus saattaa riittää vertaisuustekijäksi, eikä mitään erityisen spesifiä yhdistävää tekijää tarvita. Yksi osallistuneista vanhemmista korosti esimerkiksi äitiyttä, omaa aktiivisuutta ja tavallisuutta.

H2: Sil alko vaikeudet ja aika kauan sitten ja sitten mun mielestä semmonen, mikä meidän ryhmän yhdistävä tekijä oli, että me ollaan kaikki oltu... Me ollaan äitejä, me ollaan kaikki oltu ite tekemässä, et ne lapset on ollut poissa tai ne lapset on ollut lastensuojelun asiakkaita pitkälti meidän vanhempien omasta niinku huolesta ja niinku omasta halusta. Ite ollaan tehty... se oli kans semmonen hyvä kokemus nähä, et me ollaan oikeesti ihan tavallisii ihmisii, ku vähän niinku aatteli, et lastensuojelun asiakkuus, et mikäköhän niillä on vialla. Me oltiin kaikki ihan tavallisia ja kaikki ihan hyvin silleen, ihan normaaleis töissä, ettei niinku uskois ikinä. Ja sit se, että niinku, että näkee et muutkin...

Vertaistukiryhmiä perustaessa on hyvä huomioida erilaisia näkökulmia siinä, millaisista jäsenistä vertaistukiryhmät koostuvat. Siihen, mikä on riittävää erilaisuutta tai samanlaisuutta ei välttämättä löydy vastausta, mutta vertaistukiryhmien kokoonpanoissa sitä on aina syytä miettiä.

5.2.2 Vertaistukiryhmä paikkana puhua ja kokea asioita yhdessä

Jyrkämän (2010) ilmaisu vertaistukiryhmästä vertaisuuden toteutumisen paikkana, tilana ja rakenteena tuli eläväksi aineistossani. Yhä uudelleen ja uudelleen haastateltavat kuvasivat sitä, miten vertaistukiryhmä toi heidän elämäänsä paikan, jossa puhua, paikan, jossa keskustella, paikan, jossa kertoa ja jakaa kokemuksia, paikan, jossa purkaa omaa elämää ja nuoren elämää. Vertaistukiryhmä näyttäytyi aineistossa paikkana, josta sai keskustelutukea ja paikkana, jossa keskustella asioista sellaisina kuin ne ovat. Vertaistukiryhmässä ei tarvinnut esittää asioiden olevan mitään muuta kuin ne ovat.

H2: Niin siis ja eikä mun... koska ei ollu sitä, mis puhuu, ni on ollu nää ihmiset joitten kans voi puhua. Ja voi puhuu suoraan. Koska, kylhän me käydään kaikissa juhlissa ja me hymyillään mun miehen kanssa ihan ilosena: ”Joo sille kuuluu ihan hyvää”. Koita siihen nyt pamauttaa sitten koko teksti, ni ”ai kiva kun tulitte käymään.”

H3: mut sitten taas tää vertaistukiryhmä, ni se oli sellasta niinkun... [huokaus]... anto apua niinkun mielessä, et voi niinkun puhua asioista just niin kuin ne on. Ikään, kun vähän niinkun kaverillekin puhuis, hyvälle ystävälle.

Vanhemmat olivat ryhmässä muiden ihmisten ympäröimänä ja jakoivat asioita elämästään. Puhumisen lisäksi he kokivat asioita yhdessä. Osallistujat kertoivat tilanteista, joita vertaistukiryhmän aikana omassa ja nuoren elämässä oli sattunut ja tapahtunut. Esimerkiksi yksi nuori oli ”ottanut hatkat” ja vanhempi oli ensin ajatellut jättävänsä koko ryhmäkerran väliin perheessä olevan tilanteen vuoksi. Ohjaajien kannustamana hän oli kuitenkin osallistunut ryhmään ja koko vertaistukiryhmä oli myötäelänyt ja ollut tukena tilanteessa. Vertaiset olivat ryhmän kautta kosketuksissa toinen toistensa elämään, kokivat ja myötäelivät asioita yhdessä. Myös Laylayants ym. (2015) olivat huomanneet vanhempainryhmiin osallistuneiden korostavan yhteisiä kokemuksia ja tosielämän jaettujen

kokemusten vahvistavan yhteyden kokemusta. Tosielämän jaetut kokemukset auttavat vanhempia tulemaan ymmärretyiksi omissa tilanteissaan.

Hyvin toteutettuna ryhmä voi muodostaa turvallisen ympäristön, jossa puhua samankaltaisen kokemusmaailman omaavien ihmisten kanssa (Pekkarinen 2006). Vertaistukiryhmä tutkimukseen osallistuneiden vanhempien kokemana näyttäytyi tällaisena turvalisena paikkana. Ilman ymmärryksen ilmapiiriä, luottamusta ja turvaa se ei olisi kuitenkaan ollut mahdollista.

H2: *Ai joo hei, toi oli muuten tosi tärkeä. Ni sit se mielenkiintoinen tunne, et on se luottamus.*

T: *Mmm...*

H2: *Et se on semmonen, et mä tiedä, et kun mä kerron teille, ni te ette kerro kenellekään muulle.*

T: *Mist se tulee sulle?*

H2: *En tiää. Kaikki kertoo niin kamalia itsestään. Kaikilla on yhtä suuret riskit. Kaikki häviää yhtä paljon. En mä tiää... siis ei... Siis se vaan on niinkun... Kuten sanoin, ni eka kerran jälkeen.*

Väitän, että vahvat kokemukset puhumisen paikasta ja asioiden yhdessä kokemisesta, eivät olisi mahdollisia ilman vahvaa turvan ja ymmärryksen kokemusta. Väitteeni saa tukea myös Rissasen (2015, 113-114) huomioista luottamuksesta, yhteydestä, ymmärtävästä ilmapiiristä ja jakamisen kokemuksista. Turva, luottamus, ymmärrys ja yhdessä kokeminen sekä tekeminen ovat oleellisia mahdollistavia tekijöitä Jantusenkin (2008) käyttämälle termille, vahvistavalle vuorovaikutukselle. Vahvistava vuorovaikutus vaatii pääsyä yhteyteen muiden kanssa. Katson tähän myötäelämisen ja yhteyden kokemiseen liittyvän kaiken ryhmässä tapahtuneen puhumisen ja kokemusten jakamisen. Juuri niillä

asioilla on rakennettu yhteistä, eheyttävää vuorovaikutusta ja yhteyttä muihin niin sanottujen ilmiselvien (esim. lastensuojelullisesta viitekehyksestä tulevien) yhdistävien tekijöiden lisäksi. Osallistujien puheessa nousi esille myös tärkeinä pidetyt ryhmän säännöt, rajat ja struktuurit. Vertaistukiryhmä on siis vertaisuuden paikka, tila ja rakenne, mikä synnyttää eheyttävää vuorovaikutusta ja yhteyden kokemuksia. Vertaistukiryhmä tarvitsee säännöt, rajat ja struktuurit turvallisen ympäristön, luottamuksen syntymisen, puhumisen ja yhdessä kokemisen mahdollistamiseksi.

5.2.3 Tieto ja muilta oppiminen muutoksen mahdollistajina

Ollessamme jonkun asian kanssa umpikujassa, on meidän jollain tavalla muutettava omaa toimintatapaamme. Mutta mitä sitten, kun ei ole tietoa mahdollisuuksista, joilla toimintamalleja voisi muuttaa? Kirjoitin aiemmin *kohdennetusta tiedosta* ja siitä, miten osallistujat toivoivat enemmän tietoa asioista. Tietoa toisaalta oli tarjolla, mutta se ei kohdannut todellisen elämän kanssa. Tieto ei kaikissa haastatteluissa noussut yhtä merkittävään rooliin, mutta esiintyi kuitenkin kaikissa haastatteluissa jollain tavalla.

Millaista tietoa vertaisilta voi sitten saada? Vertaisilta voi saada *kokemustietoa*. Kokemustieto voi olla oman nuoren kanssa kokeiltuja, hyväksi todettuja toimintatapoja, joita toinen vanhempi voi sitten oman nuorensa/lapsensa kanssa kokeilla. Tieto voi olla *tietoa prosessien etenemisestä*. Eräs vanhemmista kertoi, että oman nuoren huostaanottoon oli helpompi suhtautua, kun oli jo etukäteen kuullut toiselta vanhemmalta, miten asiat etenevät. Vertaisilta saatu tuki oli siis myös *tulevaan valmistava kokemus*.

H2: ...ottaa käyttöön, mitä muilla on, mitkä on havaittu hyviks. Et oikeesti ne vinkit ihan käytäntöön on ollut tosi hyvä. Mut etekin nyt täs mejän tapauksessa se tieto, et miten muut on selvinnyt näistä tilanteista. Ja meil menee nyt, on tosi rankkaa. Ni mä tiedän, miten ne askeleet menee eteenpäin, et ei tartte siitäki... Vaikka siltikin stressaan, ni kuitenkin tietää.

Vanhempien jakaessa henkilökohtaisia kokemuksiaan oikeasta elämästä, vanhemmilla oli siis mahdollista saada tietoa oikeassa elämässä koetuista haasteista, vastoinkäymisistä ja myös onnistumisista. Sen lisäksi heillä oli mahdollisuus oppia toinen toistensa henkilökohtaisista kokemuksista. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat saattoivat oppia oman aggressionsa hallintaa tai puhumaan muiden kanssa vapaammin omasta elämästään. Kokemustiedon jakaminen mahdollistaa paitsi tiedon lisääntymisen myös oppimisen muilta.

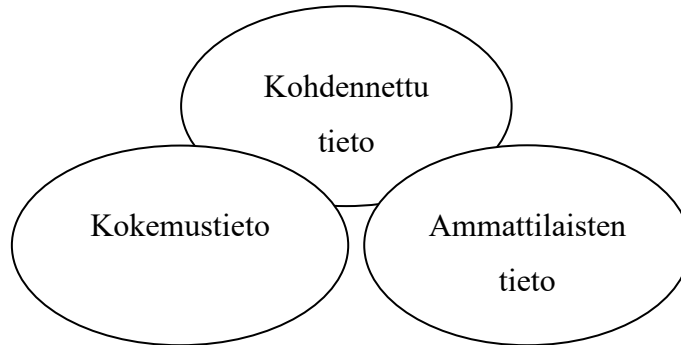
Toisaalta herää myös kysymys, miten luotettavaa vertaisilta saatu tieto voi olla. Vertaisilta saatu tieto perustuu usein *kokemustietoon*. Ammattilaisten ohjaamisissa vertaistukiryhmissä on lisäksi kokemustietoa täydentävä puoli; ammattilaisilla on mahdollisuus antaa ja välittää virallista, kohdennettua tietoa, siis ammattilaisten tietoa käsiteltävistä aiheista. Taitava ryhmänohjaaja huomaakin, millaisista jäsenistä vertaistukiryhmä koostuu, millaisia tarpeita heillä on ja millaiset aiheet nousevat osallistujien keskuudessa keskeisiksi. Ryhmän ohjaajalla, joka on usein sosiaalialan ammattilainen, on siis mahdollisuus välittää osallistujille juuri heidän tarvitsemaansa tietoa; *kohdennettua tietoa*. Pelkässä kokemustiedossa on vaarana kokemusten värittyminen, niiden uudella tavalla elämään lähteminen ja/tai tiedon vääristyminen. Ohjatussa vertaistukiryhmässä ohjaajilla onkin tiedon kohdentamisen lisäksi oiva mahdollisuus myös oikaista niin sanottuja urbaanilegendoja.

Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että tietoa oli tarjolla ja esillä. Ryhmässä sai tietoa erilaisista mahdollisuuksista ja paikoista, joista voi hakea myös jatkossa apua. Tämän kaltainen tieto tuli pääasiassa ryhmänohjaajien kautta. Mahdollisuutta muutokseen ei ole, jos riittävää tietoa siihen ei ole. Ei kuitenkaan riitä, että ammattilaisella on ammattilaisen tieto, jos hän ei anna sitä asiakkaansa käyttöön. Ei riitä, että vertaisilla on arvokasta kokemustietoa, jos sitä ei jaa muiden käyttöön. Oma ohjenuorani sosiaalialalla työskennellessä on ollut, että asiakkaalla tulisi olla kaikki se tieto käytettävissä omasta

elämäntilanteestaan, joka ammattilaisellakin on, jotta muutoksen tekeminen olisi mahdollista. Jotta olisi mahdollista olla avuksi ja tulla autetuksi.

Jostakin syystä useammalla osallistujalla oli kokemuksia, että sosiaalityöntekijät tai viranomaiset eivät kerro asioista, asiakkaiden oikeuksista tai tieto ei tule konkreettiseksi perheiden elämässä. Jopa tiedon pimittämistä sivuttiin kertomuksissa. Myös Laylayants ym. (2015) olivat tutkimuksessaan huomanneet samankaltaisia ilmiöitä. Niin ikään he huomasivat, että vertaisten ja ammattilaisten kanssa vanhemmat saivat tietoa ja pystyivät oppimaan lastensuojelun järjestelmästä. Laylayantsin ym. (2015) tutkimuksen tuloksissa ilmeni myös, että vanhemmat olivat oppineet pitämään puoliaan paremmin ja vaatimaan oikeuksiaan sekä vaatimaan lastensa oikeuksia lastensuojelun järjestelmissä sekä prosesseissa. On selvää, että tieto ja oppiminen mahdollistavat toisin toimimista.

Omaan tutkimukseeni osallistuneiden vanhempien kertomuksista huomaa, että vertaisryhmän jälkeen kokemukset tiedosta olivat toisenlaisia. Ryhmässä oli saanut tietoa, joka oli helpottanut omaa elämää ja arkea. Asia ei toki ole näin mustavalkoinen ja toisenlaisiakin kokemuksia voi olla. Yksi vanhemmista oli erityisen tyytyväinen ammattilaisilta saamaansa faktatietoon. Aineiston perusteella ammattilaisilta ja vertaisilta saadussa tiedossa oli kuitenkin selkeitä eroja. Nykyisin puhutaan myös vertaistuen kokemukselliseen tietoon pohjautuvasta asiantuntijatiedosta. Tietoa on myös joskus jaoteltu maalikkotiedoksi, kokemustiedoksi ja asiantuntijatiedoksi. (Mikkonen 2011, 209.) Ohjattu vertaistukiryhmä mahdollistaa kohdennetun tiedon, kokemustiedon ja ammattilaistiedon toimimisen yhdessä. Ehkäpä tiedon eri puolia ei olekaan tarpeen eritellä vaan miettiä, miten ne toimisivat yhdessä.

Kuvio 3: Tiedon toimiminen yhdessä

5.2.4 Muutokset arjessa

Vanhemmat peräänkuuluttivat haastatteluissaan konkretiaa. Tulkitsin tämän niin, että asioiden todelliseksi tuleminen oli jonkinlaista konkreettisuutta. Kun joku oikeasti muuttuu ja on mahdollista toimia tutusta poikkeavalla tavalla, tulee jokin asia eläväksi, konkreettiseksi. Osallistujat pitivät puhumista, purkamista ja keskustelua tärkeänä, mutta ei haluttu, että tuki jää vain puheen tasolle. Tuen ja avun piti olla jotain enemmän. Vertaisilta saatu *kokemustieto* johti siihen, että vanhemmilla oli kokeiltavissaan vaihtoehtoisia toimintatapoja oman nuorensa kanssa. Aineistossa vinkit, neuvot ja ehdotukset toistuivat kerta toisensa jälkeen eri yhteyksissä.

*H1: Jos nyt ajatellaan tätä ryhmää, mis me oltiin, ni siel on ammattitaito-
set vetäjät, mut sen ammattitaitosten vetäj... Saa just sen vertaisten tuen ja
vii... Ihmiset, jotka on samassa tilanteessa, sä saat niiltä vinkkejä ja tukea.
Niistä voi muodostuu kavereita. Mun mielestä ne on sellaiset keskeiset.
Vertaistuki on sitä, että saat tukea muilta vastaavassa tilanteessa olevilta.*

H2: Sit mä oon miettinyt tässä, että päässäni, mitä muuta hyvää tossa ryhmässä on. Konkreet... On saanu niinkun muilta äideiltä, tässä nyt sanotaan äideiltä, neuvoja siihen, et miten ne toiminu joissakin tilanteissa omien nuortensa kanssa. Ni mun mielestä semmonen on paras neuvo, minäkä mä sain yhdeltä äidiltä. Se sano, että ”älä mee sen perään vaan anna sen tulla sun luokse.” Et ei oo... niinku, et... No joo, se oli mulle semmonen niinku, et niinkun ja nythän se on ihan konkretiaa, että, kun Salla ei asu kotona.

Vinkit ja neuvot eivät rajoittuneet ainoastaan nuoren kanssa toimimiseen. Vanhemmat kertoivat selviytymis- ja rauhoittumiskeinoista, joita pystyivät soveltamaan omaan arkeensa eri tavoin. Vinkkien ja neuvojen lisäksi aineiston perusteella voi sanoa, että merkittävään rooliin nousi myös *oman elämän asettuminen uudenvuorokautisiin raameihin*. Vanhemmat kertoivat, miten muiden tarinoiden kuuleminen kaikessa raadollisuudessaan tai toisaalta toiveikkoudessaan, toi erilaista perspektiiviä omaan elämään ja oman arjen haasteisiin. Haastateltavat puhuivat paljon mittasuhteista; toisaalta muilla ryhmään osallistuneilla saattoi olla vielä paljon kamalampia kokemuksia. Vanhempi saattoi myös ymmärtää, että muillakin nuorten vanhemmilla oli vastaavia kokemuksia, eikä asioiden kanssa ollutkaan yksin. Neuvot, vinkit, ajatukset ja mittasuhteet olivat sellaisia asioita, joita annetusta tuesta saattoi ”ottaa heti mukaansa”. Vaikuttaa siltä, että kokemus konkretiasta syntyy siitä, että pystyy näkemään omassa arjessaan myös lyhyen aikavälin vaikutuksia; eli näitä heti mukaan otettavia asioita.

Vinkit, neuvot ja mittasuhteet olivat niitä asioita, joita vanhemmat itse korostivat. Lopulta on kuitenkin osoittautunut, että ne olivat vain pieni osa niitä kokemuksia ja apua, joita vanhemmat olivat saaneet vertaisilta ja vertaistukiryhmässä. Edellä mainittuja asioita on varmasti helpompi nimetä nimenomaan niiden konkreettiseksi tulemisen johdosta sekä vaikutusten nopean toteutumisen vuoksi. Analyysini kuitenkin kertoo myös toisenlaisista tarinaa siitä, mikä on lopulta ollut keskeistä ja se liittyy vahvasti vuorovaikutuk-

seen ja yhteyden kokemuksiin, joilla on saatu kauaskantoisempia vaikutuksia arkeen ja elämään. Yhteys ja vuorovaikutus ovat mahdollistaneet sen, että vertaistuki on voinut jatkua myös vertaistukiryhmän jälkeen. Vertaisista voi tulla ystäviä ja osa elämää. Sosiaalinen verkosto siis laajenee ja sosiaalista tukea onkin uudessa tilanteessa saatavilla. Voi olla, että ryhmää ehdottaneella työntekijällä on ollut visio sosiaalisen tuen mahdollistamisesta ehdottaessaan ryhmää. Toisaalta yhtä hyvin on voinut olla kyse siitä, että aiemmin tarjottu apua ei olekaan ollut oikeanlaista apua. Aineisto ei anna tähänkään varmaa vastausta. Jos kyse oli sosiaalisen tuen tietoisesta järjestämisestä, ei sitä oltu sanoitettu kuitenkaan vanhemmille ääneen. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että ammattilaisten tulisi tarjota enemmän mahdollisuuksia vertaistuelle ja vertaistukiryhmiä tulisi markkinoida huomattavasti tehokkaammin ja näkyvämmiin. Palaan tähän vertaistuen mahdollistamiseen vielä myöhemmin analyysissäni.

5.2.5 Toivon syttyminen

Osallistajat puhuivat paljon pärjäämisestä ja siitä, miten muiden vertaisten kokemukset toivat toivoa siihen, että tilanteesta voi selviytyä.

H2: Yks kans positiivinen on mun mielest se kans, et ku, et näki, ku jotkut on tai ku näki, et joillain rupes menee hyvin nuorten kans. Se anto niinku toivoo. Et kaiken tän peen keskellä...

Mansikkamäki (2014) tutkiessaan sijoitettujen lasten äitien vertaistukea huomasi myös, miten vertaistukiryhmässä käyminen oli toiminut selviytymisen tukena. Erona omaan tutkielmaani nähden on, että toivo ja selviytyminen liittyivät sijoituksen aiheuttamaan kriisiin. Toisaalta myös avohuollon asiakkaiden elämäntilanteita voidaan ajatella kriiseinä; pitkittyneinä, kroonistuneina kriiseinä, joista ei ole löydetty ulospääsyä. Onkin syytä pohtia, voiko tuella ja annetulla avulla olla vaikutuksia, jos ”pyyhe on syystä tai toisesta heitetty kehään”. Voiko tilanteesta löytää ulos pääsyä, jos toivoa ei ole? Mitä sitten, kun ympärillä ei ole parempaan tulevaisuuteen uskovia ihmisiä, kun ei enää itse

usko? Tutkijan roolin lisäksi, sosiaalialan ammattilaisena uskaltaisin väittää, että jos toivoa ei ole, niin ei ole mitään. Ei ole mitään mihin tarttua tai minkä vuoksi yrittää. Toivo ei vaikuta vain pitkällä tähtäimellä avun kokemukseen, vaan sen vaikutukset alkavat näkyä arjessa heti; kokemuksena asioiden järjestymisestä.

H3: Mut sit siin oli sellasta, et siin alko arvostaa niit omia ystäviä eri tyyppiseesti. Laitto heille, vaikka viestiä illan aikana ja kävi rauhallisin mielin nukkumaan, et tää kyllä tää ehkä tästä järjestyy ja...

H4: Kylhän mulle oli varmaan aikasemmin... jotakin sillon, ku Jere oli semmonen viis vuotias, kun me käytiin siellä. Mut mä en saanut taas siel ryhmäs, en saannu ollenkaan niin paljon tämmöstä, semmosta niinkun hyvää fiilistä. Ja niinkun semmosta tunnetta, että täs nyt kaikki järjestyy.

Toivo konkretisoituu ihmisten elämässä sekä lyhyellä, että pitkällä tähtäimellä. Tunne asioiden järjestymisestä, toivo selviämisestä mahdollistaa avun saamisen perille. Toivo on kuntoutumista ja muutosta edistävä tekijä (Rissanen 2015, 112). Myös Laylayants ym. (2015) huomasi, että vanhempainryhmiin osallistuminen oli tuonut toivoa ihmisten elämään. Vanhemmat olivat alkaneet uskoa itseensä, saaneet itseluottamusta, rohkeutta ja toivoa. Toivo ja sen syntyminen ovat siis hyvin merkittäviä muutosta edistäviä tekijöitä. Jos toivoa ei ole, on elämä usein näköalaton ja mahdollisuudet kapeita. Toivo siis mahdollistaa muutosta ja avun saamisen kokemuksia. Toki sen lisäksi, että itse saa kokemuksen toivosta, on tärkeää, että ympärillä on ihmisiä, jotka uskovat. On tärkeää, että ammattilaiset säilyttävät työssään toiveikkuuden ja uskon paremmasta, jos ihminen ei siihen itse pysty. Vertaistukiryhmä mahdollistaa toivon ilmapiirin ylläpitämisen ja tarjoaa tärkeän mahdollisuuden olla ihmisten parissa, jotka uskovat kykyihisi.

5.2.6 Hyväksyntä ja tunteiden käsittely johtavat vanhempana vahvistumiseen

Lastensuojelulaki (471/2007) velvoittaa viranomaisia vanhemmuuden tukemiseen. Vanhempainryhmän tarkoituksen voidaankin katsoa olevan vanhemmuuden tukemisessa. Vanhemmuus on siltä osin laaja käsite, että on mahdotonta tukea kaikkia vanhemmuuden osa-alueita samanaikaisesti. Haastateltavien kokemukset kuvaavat monella tasolla, millaista tukea he ovat saaneet vanhemmuuteensa. Vertaistukiryhmään osallistuminen tarjosi vanhemmuuteen tukea monella eri osa-alueella. Vanhempainryhmä paikkana istua, hengähtää ja pohtia omaa vanhemmuutta johtavat oppimiseen omasta itsestä ihmisenä ja vanhempana sekä kokemukseen vahvistumisesta vanhempana.

Osallistujat kuvailivat vertaistukiryhmää *henkireikänä, omana aikana* ja paikkana, johon *sai tulla sellaisena kuin on*. Ymmärryksen ja luottamuksen ilmapiiri korostuvat näissäkin asioissa. Aineiston valossa ymmärtävä, luotettava ilmapiiri ja paikka, jossa saa olla sellaisena kuin on, mahdollistavat omien tunteiden käsittelyn, itsetuntemuksen syventymisen ja itseluottamuksen kasvamisen. Tämä on huomattu myös muissa tutkimuksissa (em. Laylayants ym. 2015). Vanhemmat kertoivat siitä, miten vertaistukiryhmässä tuli tunne, että heistä huolehdittiin. Vertaistukiryhmä oli siis paikka, jossa puhua, mutta se oli myös paikka, jossa kertoa ja purkaa tunteita.

H1: *Mut sitten, kun eihän niitä kielteisiä tunteita esim. sitä lasta kohtaan, niin en tietenkään niitä voinut sanoa kenellä vaan, mutta tavallaan, että muistan, että täällä me joskus tavallaan naurettiinkin, että... tai nauroin, et nyt on Pirkon päivä ja mä oikein tuuletin, että "Vittu mä vihaan sitä mun pentua". Tietyllä tavalla, että se oli sitten niinku näinkin, että... et ei ollut vaan sitä hät... hätää ja myötätuntoa, bye bye, niinku päähän painausta vaan, et oikeesti sai, sai tota.. Mä luulen, et siinä vaiheessa, että jokainen alko saamaan eniten... Mä ainakin sain, niinku, irti... Et se oli se yks kerta, kun mä itkin ja raivosin täällä.*

Tunteet ja emootiot ovat kulttuurisesti latautuneita (Von Scheve 2017). Kuten aikaisemmasta otteesta huomaa, vertaisten seurassa oli myös lupa ilmaista tunteita, jotka eivät ole ehkä yleisesti hyväksytyjä kulttuurissamme. Vanhemmat saatetaan monesti nähdä rakastavina äiti- ja isähahmoina, jotka pyyteettömästi rakastavat lastaan. Se, että vertaisten kanssa pystyi puhumaan niin kuin asiat ovat, auttoi myös siihen, että oli vanhempana mahdollista työstää omia tunteita sellaisina kuin ne ovat. Vertaisten kanssa voi nauraa ja itkeä, eikä kukaan ihmettele (Mikkonen 2011, 412). Vertaisten kanssa saa siis tuntea ja näyttää tunteita. Mikkonen (2011, 214) kirjoittaa tunteiden käsittelyn liittyvän kokemustietoon eli siihen, että toinen antaa oman kokemuksensa vertaisten käytettäväksi ja muut eläytyvät kokemukseen. Vertaisille on tyypillistä toisista välittäminen ja halu tietää, miten toinen samassa tilanteessa oleva on selviytynyt samankaltaisessa tilanteessa. Osallistujat toivatkin ilmi, miten ryhmässä syntyi tunne, että heistäkin huolehditaan, heitä kannatellaan ja vanhempana tuli hyväksytyksi sellaisena kuin on. Tunne ei kuitenkaan liittynyt ainoastaan vertaisiin, vaan ryhmänohjaajat olivat myös näitä huolehtijoita. Jälleen kerran palaan siihen, että tämänkaltainen syvälle luotaava tunteiden käsittely ja niiden jakaminen ei voisi olla mahdollista ilman ymmärtävää, turvallista ja luotettavaa ilmapiiriä.

On vaikea sanoa, mistä kaikesta ymmärtävä, luotettava ja turvallinen ilmapiiri syntyy. Rakenteet ja struktuurit osaltaan vaikuttavat niiden syntymiseen niin kuin ryhmänohjaajienkin toiminta. Kuten edellä olikin, niin yhteisten kokemusten jakaminen ja niissä myötäeläminen luovat yhteenkuuluvuuden tunteita ja turvaa. Voisiko siis jopa ajatella, että vertaisuus tuo turvan ja ymmärryksen? Kun ihminen tulee ymmärretyksi, hän on turvassa. Hän ei ole yksin, vaan hän on osa jotakin yhteisöä, osa muita.

H2: Mun sisar ei tiedä... Mun mies on kertonut omille vanhemmilleen ja mä oon kertonut omille vanhemmille, mut kukaan muu ei niinku tiedä tästä tilanteesta. Ni sen takia on tämä ryhmä, jotka ymmärtää puolesta sanasta sen. Osa antaa hyvin vertaistukea niinku... Kaikilla on ollut vaikka erilaista, niin samanlaista.

Emotionaalinen tuki voidaan nähdä yhtenä sosiaalisen tuen ja vertaistuen keskeisimpänä muotona. Emotionaalinen tuki on välittämistä, kannustamista, luottamista sekä arvostamisen tunnetta. (Leino 2011, 42.) Aineiston perusteella vertaistukiryhmä ei ollut ainoastaan paikka, jossa ilmaista omia tunteita, vaan myös paikka, jossa tunnetukea oli mahdollista saada. Emotionaalinen tuki, empatia ja toisen asemaan asettuminen mahdollistavat ihmisen voimavarojen vahvistumisen. (Leino 2011, 42). Kuten yllä olevasta otteestakin huomaa, niin ymmärtäminen saattaa olla joskus hankalaa, jos ei ole omaa kokemusta. Kun on kokemusta, se tapahtuu monesti nopeammin. Vertaiset kannattelevat toinen toisiaan, saavat apua ja antavat apua. Vertaisuuteen liittyvät vastavuoroisuuden elementit. Lisäksi ryhmänohjaajien, ammattilaisten toiminta moninkertaistaa emotionaalista kokemusta.

Vertaisuustekijöiden yhteydessä tuli esille vanhempia yhdistävä syyllisyyden taakka erinäisistä tilanteista johtuen. Vertaistuen merkittävyys ja vaikutukset liittyvät monella tapaa vanhempana vahvistumiseen ja siihen, että on saanut olla sellainen kuin on. Se, että on saanut olla sellainen kuin on, viittaa myös siihen, että vertaisryhmässä ja vertaisten parissa syyllistämistä ei ole tapahtunut. Vertaisten kanssa on ollut kaiken muun ohella mahdollisuus työstää omia syyllisyyden tunteita. Moni osallistuja koki itsetunteuksensa kehittyneen, saaneensa vahvistusta omille kasvatustavoilleen ja lisää itseluottamusta. Vertaisten tuki ja ryhmässä oleminen olivat tuoneet rohkeutta ja rauhaa omaan tekemiseen vanhempana sekä tietynlaista hyväksyntää oman nuoren valinnoille.

H3: Just silleen, jos oli aikaisemmin miettinyt sitä, että mitä mä oon oikein niinkun tehnyt tai mitä mä oon tehnyt niinkun väärin tai tän tyyppistä... Ni sellasii ajatuksii ei oo sitten sen jälkeen enää ollut.

Tietenkään kaikkien osallistujien itsesyytökset eivät poistuneet kokonaan, mutta ne vähenivät tai ainakin niiden kanssa oli hetkittäin helpompi elää. Häpeän kaltaisena ja ky-

vykkyyteen vaikuttavana tunteena syyllisyydellä on yhteyksiä pelkoon ja vihaisuuteen. Pelko taas tunteena on lamaava; estää toimintaa ja muutosta. Pelkoon liittyy halu paeta tai piiloutua. (Myllyniemi 2004, 39.) Vahvat itsesyytökset nähdään myös usein monien mielenterveysongelmien oireena. Itsesyytösten väheneminen tai poistuminen vahvistavat omaa identiteettiä ja näin ollen myös mielenterveyttä. Itsesyytösten vähenemistä tai poistumista voi ajatella hyvin merkittävänä vertaisilta saadun tuen vaikutuksena. Myönteistä identiteettiä voidaankin rakentaa erilaisten yhteisösuhteiden kautta (Mikkonen 2011, 205-206). Hyväksytyksi tuleminen, tuen saaminen toisilta ja uskon palautuminen itseensä ovat mahdollisia vahvistavan vuorovaikutuksen kautta. Ne toimivat tienä voimavaraistumiseen ja vahvempaan vanhemmuuteen.

Jantunen (2008) yksi substantiivisen teorian alakategorioista oli voimaantuminen vertaistuesta. Näyttää siltä, että tällaista voimaantumista ei voi saavuttaa ilman vahvistavaa vuorovaikutusta ja yhteyden kokemusta. Tutkimukseni valossa yhteyden kokemus ja vahvistava vuorovaikutus eivät voi kuitenkaan toimia erillään toisistaan. Molempia tarvitaan. Vaikka Jantunen (2008) käsittelee vertaistukea tiettyjen käsitteiden kautta ja loi niistä, alakategorioita, hänenkin tutkimuksessaan yhteydet käsitteiden välillä olivat selkeitä. Voimaantuminen on sekä henkilökohtainen että sosiaalinen prosessi. Niin ikään Jantunen (2008, 85) huomasi voimaantumisen edellytyksiä olevan, muiden tekijöiden ohella, keskinäinen luottamus ja kunnioitus. Nämä tekijät ovat omankin aineistoni valossa mahdollistaneet tunteiden käsittelyä ja vanhempana vahvistumista. Jantunen (2008, 85) mukaan voimaantumisen seurauksia ovat myönteinen itsevarmuus, kyky asettaa ja saavuttaa tavoitteita, elämän ja muutosprosessien hallinnan tunne sekä toivo suhteessa tulevaisuuteen. Vahvistava vuorovaikutus siis ruokkii yhteyden kokemusta ja toisin päin. Näillä kokemuksilla on mahdollista käsitellä tunteita, kokea hyväksyntää ja sitä kautta vahvistua vanhempana.

5.3 TOIVON ELÄMINEN NYKYISYYDESSÄ JA TULEVAISUUDESSA

Tilanteet ennen ryhmää olivat varsin erilaisia ja sitä ne olivat myös ryhmän jälkeen. Vertaistukiryhmä oli jättänyt niin sanotun kipinän osaan vanhemmista vertaistuen osalta. Moni osallistujista olikin hakeutunut johonkin toiseen vanhemmuusryhmään myöhemmin. Osa vanhemmista oli halunnut jatkaa toimimista vertaisten kanssa ja yhdistäneet siihen myös sosiaalipalveluihin vaikuttamista osallistumalla kokemusasiantuntijaryhmään. Joidenkin osallistujien kohdalla perheen tilanne oli edennyt lapsen huostaanottoon tai sen suunnitteluun. Joku oli saanut vertaistukiryhmän jälkeen jatkotukena perhetyötä, ja yksi vanhempi oli löytänyt vertaistukiryhmän ohjaajien tuella jatkoavun päihdepalveluista. Kaikkien kohdalla vertaistukiryhmän jälkeinen aika ei tarkoittanut lastensuojelun asiakkuuden jatkumista, vaan yhden perheen kohdalla se oli päätetty ryhmän jälkeen. Vertaistukiryhmällä on siis ollut vaikutuksia palveluiden järjestämiseen, jatkoon tai niiden jatkuvuuteen ryhmän jälkeen. Elämäntilanteet olivat yhtä moninaisia ja ainutlaatuisia myös vertaistukiryhmän jälkeen, niin kuin ne olivat olleet ennen ryhmääkin.

Vertaistukiryhmästä jäi käteen kaverisuhteita; sosiaalisen tuen jatkuvuus mahdollistui siis vertaistukiryhmän kautta. Osallistujat kertoivat pitäneensä yhteyttä joko koko ryhmän tai joidenkin ryhmän jäsenten kesken.

H2: Ni sitten, mä tarviin kahta kauheemmin. Mut joo se on niinkun mun mielestä niin semmonen se ryhmähenki ja se, mitä meil on jäänyt siitä... on whatsapp-ryhmä ja me tapaillaan aina välillä. Niin se on mun mielestä semmonen sitten, jos jollakin menee vähän huonosti niin kaikki tukee sitten aina omien kykyjensä mukaan, niinku tällain tsemppaavasti. Joku soittaa sitten. Mun mielestä se on ihan mahtavaa.

Vertaistuki ei siis tapahtunut vain ryhmässä, vaan se jatkui myös ryhmän päätyttyä. Ihmissuhteisiin ja niiden jatkuvuuteen tietysti vaikuttavat aina henkilökemiat ja yhteyden-

kokemukset muiden ihmisten kanssa. Sosiaalisen tuen jatkuminen ei ollut kuitenkaan sattumanvaraista. Osallistujien puheesta ja kertomuksista ryhmänohjaajien toiminnasta, pystyi lukemaan sen, että sosiaalisen tuen jatkumisella on luotu edellytyksiä ja mahdollisuuksia jo ryhmän aikana. Tämä ei ole vain oma tulkintani, sillä myös yksi vanhemmista kertoi huomanneensa, että verkostoituminen ja ihmisten lähentyminen olivat ainakin osittain ohjattuja ryhmänohjaajien toimesta. Vanhempi myös kertoi, että ryhmän aikana oli tiukat säännöt siitä, että asiat pysyvät ryhmän sisällä. Ohjaajat olivat siis koko ajan kartalla siitä, mitä ryhmäläisten kesken tapahtuu. Vertaisryhmä alkoi elämään omanlaistaan ja toisenlaista todellisuutta ohjatun ryhmän jälkeen. Aineiston valossa vaikuttaa siltä, että sosiaalinen tuki ja vertaistuki tulivat jäädäkseen osallistujien elämään.

Näen sosiaalisen tuen jäämisen vanhempien elämään hyvin merkittävänä asiana lastensuojelullisesta näkökulmasta. Monissa lasten hyvinvointitutkimuksissa on todettu, että sosiaalinen eristäytyminen tai yksinäisyys ovat vakavia riskitekijöitä lasten hyvinvoinnissa. Lastensuojelun asiakkailla, niin lapsilla kuin vanhemmillakin, on todettu olevan huomattavasti enemmän yksinäisyyden kokemuksia ja sosiaalisten verkostojen suppeutta muihin verrokkiryhmiin nähden. (Laylayants ym. 2015.) Myös tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat kokivat sosiaalisten verkostojen suppeutta, sosiaalisen tuen puutetta tai annetun avun kohtaamattomuutta.

Yksi tutkimukseni keskeisimmistä aiheista, *toivo*, näkyy myös osallistujien ajatuksissa nykyhetken ja tulevaisuuden suhteen. Toivo ei ainoastaan syttynyt vertaistukiryhmässä, vaan se jatkoi elämistään myös ajassa ryhmän jälkeen. Monen osallistujan perhe- ja elämäntilanne olivat parempia kuin ennen. Moni vanhemmista kertoi ryhmän jälkeen pystyneensä hyväksymään ja olemaan rauhallisempi oman elämänsä sekä perheessä tapahtuvien asioiden suhteen. Vaikka vertaisten tuella ja ryhmällä oli ollut paljon vaikutuksia osallistujien elämään, niin mitään ihmeratkaisua ja kokonaistilanteen korjaantumista ne eivät perheen tilanteisiin tuoneet.

H6: No ehkä mä sain semmosta itseluottamusta siitä. Et kyl mä oon aina uskonut, et mä pärjään ja että me pärjätään sen mukana. Ja sitten tota... Kun mä oon saanut niin kauheesti semmosta myös lokaa, et mä teen väärin. Vaik mä oon aina tiennyt, et mä en tee niin väärin, kun mulle sanotaan, ni sit sä... joo-o... et mä teen oikeesti... Ja sitähan nää lastensuojeluilhmisetkin aina sanoo, et ei me tarvita sitä lastensuojelua, kun ne tietää, et mä teen oikein, mut mä tarvitsen sen vahvistuksen sieltä ja siitä ryhmästä. Et se homma menee näin. Ei se mee hienosti, mut me pärjätään. Niinku... Rima on siellä, et mä pärjätään ja...

Toivo pärjäämisestä ja paremmasta jäivät siis jäljelle. Tämä ei tapahtunut vain yhden osallistujan kohdalla, vaan kaikilla vanhemmilla oli enemmän tai vähemmän haaveita elämän suhteen, toivoa siitä, että nuoren elämä alkaisi pikkuhiljaa sujua paremmin. Vanhemmat kokivat oman vointinsa paremmaksi ryhmän jälkeen verrattuna aikaan ennen vertaistukiryhmää. Jantunen (2008, 85) huomasi masentuneiden vertaistukea tutkiessaan, että voimaantumisen seurauksena vahvistuu kyky asettaa ja saavuttaa tavoitteita, hallinnan tunteet elämässä ja muutosprosesseissa vahvistuvat ja vahtistumista tapahtuu myös toivon ja tulevaisuuden suhteen. Ryhmän jälkeisen rauhallisuuden ja kokemuksen paremmasta tilanteesta täytyy siis kertoa vanhempien voimaantumisesta. Vertaistuen vaikutuksia ja seurauksia ovat olleet voimaantuminen ja toivon syttyminen. Vaikka kaikki haasteet eivät olleet poistuneet tai kokonaistilanne kokonaan korjaantunut, niin toivo paremmasta oli kuitenkin jäänyt. Kun on toivoa, on myös edellytyksiä rakentaa ja pyrkiä kohti parempaa tulevaisuutta.

5.4 ASIANTUNTIJAT VERTAISTUKIKOKEMUSTEN MAHDOLLISTAJINA

Vertaistukea on tutkittu aikojen saatossa ammattityön rinnalla. Se on nähty joskus jopa ammattityön kilpailijana. Vertaistuen ja ammattityön on kuitenkin huomattu olevan toisiaan täydentäviä tuen muotoja. (Mikkonen & Saarinen 2018, 29; Heikura 2014.) Vaikka vertaisuus syntyi ja tapahtui osallistujien välisissä suhteissa, vertaistukikokemusta ei

olisi kuitenkin syntynyt ilman asiantuntijoiden mukana oloa. Sen ei olisi ollut mahdollista jatkua, ellei puitteita vertaistoiminnalle ja -tuelle olisi luotu. Vertaistoiminta sosiaalialan työkentällä ei voi tapahtua ilman, että ammattilaiset tekevät sen mahdolliseksi. Myös aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on huomattu vertaistuen täydentävän ammattilaisten tekemään työtä. Asiantuntijat siis todella ovat mahdollistajia vertaistuen kokemuksille ja niiden syntymiselle. Vaikka tutkimukseen osallistuneet vanhemmat eivät suoraan sanoneet, että vertaistuen ei olisi ollut mahdollista syntyä ilman ammattilaisten tekemää työtä niin on selvää, että ammattilaisilla on suuri rooli vertaistukikokemusten mahdollistajina.

Vertaistukiryhmään osallistumista haastateltaville olivat ehdottaneet sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat tai muut sosiaalihuollon ammattilaiset. Tieto ryhmän olemassaolosta mahdollistaa ryhmään hakemisen ja siihen osallistumisen. Vertaistukiryhmän vetäjinä toimivat ammattitaitoiset ohjaajat. Haastateltavien mukaan ohjaajat hoitivat tehtävänsä jopa niin hyvin, että myöhemmin käydyissä ryhmissä uusien ohjaajien toiminta saattoi olla pettymys. Vertaistuen ei olisi ollut siis mahdollista toteutua ilman näiden sosiaalialan asiantuntijoiden tekemää työtä, antamaa tietoa ja luomia puitteita.

H5: Se muuten, nyt kun kysyt tai tulis tost mieleen, ni siin on varmaan ehkä kyllä vetäjätkin niinkun... Liiahan on... osaa niin hyvin... siis mä oon oppinu ihailemaan ammattilaisten työtä. Mä oon ihan niinkun, et "Vau, vetää hyvin." Niin tota... tota, tota... öö... Sit se tavallaan jotenkin se ryhmäkin, et minkä takii ollaankin siellä, mut sit se, et millä tavalla osaa vetää tai silleen huomioi: "et no mitäs sä ajattelet.". Ihan niinku vaivihkaa, et siinä ei ees tajuu sillä, et kesk... ja toisille, et "kuunnellaas nyt mitä..." [nauraa], niikun näin että...

Vaikka vertaisten kanssa jaettu maailma ja kokemukset ovatkin suuressa roolissa, saavat siis ryhmänohjaajatkin oman tärkeän roolinsa ja merkityksensä vertaistukikokemuksen

rakentumisessa. Ryhmäohjaajat tekemisineen nousivat esille jokaisessa haastattelussa. Vanhemmat ottivat kantaa heidän kykyynsä kohdata osallistujia ja ohjata ryhmään. Ohjaajien tekemisillä tai tekemättä jättämisillä on siis suuri rooli siinä, millaiseksi kokemus vertaistuesta lopulta muodostuu. Ohjaajat omalla toiminnallaan edistävät ja mahdollistavat vertaistukikokemusten syntymistä.

Kirjoitin myös aiemmin ymmärryksen ja luottamuksen ilmapiiristä. Ilmapiirikään ei liittynyt pelkästään vertaisiin. Ymmärryksen ja luottamuksen ilmapiiriin synnyssä myös ohjaajilla oli oma roolinsa. Osallistujat luottivat siihen, että ohjaajat jakoivat puheenvuoroja ja huolehtivat tasavertaisuudesta vertaisten kesken. Vanhemmat toivat esiin, että ohjaajat huolehtivat osallistujista vertaistukiryhmän aikana ja myös sen jälkeen. Yksi vanhemmista kuvaili sitä, miten ”ryhmään pystyi tulla hakemaan hoitoa.” Tämä liittyi tunteeseen siitä, että vertaiset huolehtivat toinen toisistaan ja sen lisäksi myös ohjaajat huolehtivat ryhmään osallistuneista vanhemmista.

H2: Mä ajattelin niin, että siihen vaikutti niinkun tosi paljon ohjaajat, et miten ne niinku.... Et, must tuntuu, et meistäkin huolehdittiin kerrankin, ku me aika paljon niinku kannettavaa tässä. Et ne oikeesti niinkun ne ohjaajat niinkun ne teki aika palj... Niinku tosi paljon, ne on ollut tosi merkittäviä. Ne on niinku... mun mielestä ryhmäytymisen tämmösen, niinku ryhmäyttämisen mestareita. Et mä luotan siihen tai mä niinkun uskon siihen, et sil on kyl tosi suuri merkitys.

Aineiston valossa työ ei jäänyt ainoastaan ryhmään. Osallistujien mukaan ohjaajat huolehtivat myös siitä, että perheellä oli jatkossakin tukea ja perheet eivät jääneet tyhjän päälle. Suhteet ohjaajiin vaikuttavat vertaistukiryhmässä tapahtuviin asioihin ja osallistujien kokemuksiin. Osallistujat olivat todella tyytyväisiä samaansa tukeen ja ohjaajien työhön. Palaan vielä seuraavassa alaluvussa siihen, miten vanhemmat puheillaan pyrkivät vaikuttamaan ammattilaisten tapaan tarjota ja mahdollistaa vertaistukea. Osallistu-

jien puheet ammattilaisten työstä ja tavasta markkinoida ryhmiä linkittyvät vahvasti sosiaalialan suhdeperusteiseen työhön. Parhaat suosittelijat vertaistukiryhmälle olivat niitä, joihin suhde ja luottamus oli jo luotu. Asiantuntijoilta toivottiin pelisilmää ja asiantuntemusta vertaistukiryhmien suhteen. Ryhmään oli helpompi lähteä mukaan, kun sitä ehdotti henkilö, johon suhde oli jo luotu.

Moni osallistujista oli lähtenyt ryhmään mukaan kokiessaan ymmärtämättömyyttä ja sosiaalisten verkostojen haurautta; siis sosiaalisen tuen joko puuttuessa tai ollessa vähäistä. Vertaistukea ei ollut saatavilla luonnollisissa ja olemassa olevissa suhteissa, eikä se tapahtunut omaehtoisesti. Jyrkämä ja Huuskonen (2010, 81-85) kirjoittivat ammattilaisista vertaistoiminnan tukena. Kuten jo edellä mainittu sosiaalialalla vertaistuki ei siis ole erillistä ammattilaisten tekemästä työstä, vaan vertaistuki ja ammattilaisten antama tuki on nähtävä yhdessä toimivina avun muotoina. Ei riitä, että asiantuntijat ovat vain toiminnan tukena. Vertaistoiminta todella mahdollistuu ammattilaisten tekemän työn kautta sosiaalialalla ja lastensuojelussa. Koska sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkaiden elämäntilanteet ovat haastavia, sosiaalinen tuki ja vertaisuus eivät monesti tapahdu omaehtoisesti, monet kokevat yksinäisyyttä tai eristäytyvät sosiaalisista suhteista, on ammattilaisten luotava puitteet ja edellytykset sosiaalisella tuella ja vertaistoiminnalle. Kun puitteet ja edellytykset ovat luotu, vertaistuellla on mahdollisuus tapahtua, jatkoa ja jäädä asiakkaiden elämään myös ilman ammattilaisia.

Vertaistoiminta ja ammattilaisten työ tulisi nähdä jatkuvasti yhdessä toimivina tuen muotoina ja jokaisella asiakkaalla tulisi olla mahdollisuus myös vertaistukeen. Tähän ottivat kantaa myös Alatalo ym. (2017, 49-51) lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) kehittämiseen liittyvässä raportissaan. Vertaistuellla ei ole laillista asemaa julkisessa hyvinvointityössä (Jyrkämä & Huuskonen 2010, 81). Aiemman tutkimustiedon ja aineistoni valossa vaikuttaa vahvasti siltä, että vertaistuen juridista asemaa ja asiakkaiden oikeuksia vertaistukeen tulisi vahvistaa. Kuten todettu, vertaistukea omana erityisenä tuen muotonaan tarvitaan, koska muut tuet eivät aina sovellu tai riitä kaikkien tukea tarvitsevien ihmisten tarpeisiin (Mikkonen 2011, 204). Lastensuojelun perustuessa yksilöllisiin,

ainutlaatuisiin elämäntilanteisiin ja tarvelähtöiseen tuen suunnitteluun, uskallan väittää, että lastensuojelun avohuollossa tarvitaan yhä enemmän osaavia ammattilaisia ja resursseja vertaistoiminnan mahdollistamiseen.

5.5 VAIKUTTAMISEEN PYRKIVÄ PUHE

Tässä kohtaa analyysiani otan mukaan diskurssianalyttisiä piirteitä. En voi olla nostamatta esiin puheen tapaa, joka haastatteluissa tuli eläväksi; vaikuttamiseen pyrkivää puhetta. Diskurssianalyysille on ominaista erilaisten puheen tapojen analysoiminen ja niiden avulla merkitysten tuottaminen (Jokinen & Juhila 2016, 267). Vaikka tutkielmani ei olekaan puheentuottamisen tapoihin keskittyvä analyysi, on vaikuttamiseen pyrkivä puhe selkeä aineistolähtöinen teema, joka on nostettava esiin. Teemana vaikuttamiseen pyrkivä puhe oli myös minulle tutkijana yllättävä, enkä osannut etukäteen arvata, miten vahvaa vaikuttamispuhetta aineistosta olisi nostettavissa esiin.

Vaikuttamiseen pyrkivä puhe tuli haastatteluissa ja aineistossa esiin vanhempien ottaessa kantaa palveluiden järjestämiseen ja siihen, miten vertaistukea tulisi markkinoida ja tarjota huomattavasti laajemmin. Nuorten vanhempina osallistujat tunnistivat omien nuortensa avun tarpeen ja sen, miten vertaistuesta voisi olla nuorillekin apua. Samoin he kuitenkin tunnistivat, miten tuki ja tukijat eivät aina tavoita nuoren elämää. He ajattelivat, että asioiden pitäisi muuttua. Sen lisäksi, että osallistujat pohtivat vertaistuen soveltuvuutta itselleen, muille vanhemmille ja omille nuorilleen, he pohtivat myös erilaisia tuen muotoja, joita heidän perheissäänkin oli ollut; millaisesta tuesta ja avusta he olivat hyötäneet. Alla on yksi esimerkki siitä, miten vanhemmat toivat esiin sitä, että vertaistukiryhmiä tulisi markkinoida tehokkaammin.

H6: Must on ainakin hyvä tai meist kaikist näköjään ja sanon sen nyt vielä ääneen sen, et hyvä et näit ryhmiä on ja näit pitäis olla erilaisia ja niitä pi-

täs markkinoida niinkun ihan suoramarkkinointina ihmisille, jotka niit tarvitsee: ”tässä on ryhmä. Sinä tarvitset tätä. Mene”.

Kohtaaminen, yhteys ja hyvä suhde tukijoihin, ovat selkeästi hyvän avun merkkejä, olivat ne sitten vertaissuhteessa tai asiantuntijan ja asiakkaan suhteessa muodostuneita. Vaikuttamiseen pyrkivä puhe ilmeni nimenomaan vanhempien kannanottoina siihen, miten vertaistukea tulisi markkinoida, järjestää ja olla saatavilla enemmän. Se ilmeni myös kannanottoina siihen, millaista tukea nuorille ja vanhemmille tulisi olla tarjolla. Vaikuttamiseen pyrkivä puhe tuli myös esille, kun osallistujat alkoivat innovoimaan erilaisia vertaistukiryhmiä ja ryhmien kohdentamista tietyn tyyppisiin pulmatilanteisiin. Vanhemmat myös vetosivat minuun ja pyrkivät haastatteluiden kautta vaikuttamaan avun kohdentamiseen oikealla tavalla.

H6: Mut yhtään kertaa se tukihenkilö ei soittanu sille, et tulisitko sä ja tehtiiskö tätä vaan aina se kaikki perustu ei pelkästään hänen kohdalla vaan kaikkien kohdalla, et sä oot vapaaehtosesti, sul pitää olla se motivaatio itselläs, et sä tuut sinne ryhmään. Ja, kun sitä ei oo ja se makaa siellä sängyssä ja pelaa tai tekee muita hölmöyksiä tai... ei onnistu. Ni se on mun mielest semmonen, minkä voi kirjoittaa kultakirjaimin sinne graduus. Et ne tarvii oikeesti, eikä se riitä, et sen viereen mennään istumaan ja kysymään, minkälainen päivä tänään on ollu... Ja sit, eikä riitä sekään, et olet koulussa kunnolla, niin pääset pizzalle, koska ne ei pysty siihen. Et ne pitää viedä ensin pizzalle ja sit vasta pyytää, et se koulu menis hyvin. Et niinkun... tee se väitöskirja. Mä tulen informantiksi tästä asiasta.

Osallistujien vaikuttamiseen pyrkivä puhe kertoo siitä, millaista on hyvä tuki ja millaisia toiveita heillä on ollut avun saamisen suhteen. Hyvä tuki on kiinnipitävää, konkreettista, arjen elämän kanssa kohtaavaa apua, joka on myös helposti saatavilla. Saatavuuteen liittyy vahvasti asiantuntijoiden ja ammattilaisten toiminta. Vaikuttamiseen pyrkivä

puhe kertoo siitä, että osallistujat olivat saaneet vertaistukiryhmästä apua. Kokemus avun saamisesta näyttäytyi hyvin vahvana. Se kertoo myös siitä, että vanhemmat toivoivat muille avun tarpeessa oleville samankaltaisia mahdollisuuksia saada tukea.

Pohdin myös, mistä tällainen vaikuttamiseen pyrkivä puhe kumpuaa. Mieleeni tuli Lasasen (2017) tutkimus, jossa hän huomasi lasten sosiaalisen kompetenssin vahvistuneen vertaistukiryhmään osallistumisen myötä. Myös Laylayants ym. (2015) saivat tutkimuksessaan tuloksia siitä, että vanhemmat olivat vertaistoimintaan ja ryhmiin osallistuttuaan valmiimpia pitämään puoliaan ja ajamaan omia asioitaan. Vanhempien tukiryhmiin osallistumisen seurauksena monet vanhemmat olivat kiinnostuneet lastensuojelun kehittämistoimintaan osallistumisesta sekä toimimaan muiden vanhempien äänenä lastensuojeluasioissa (Laylayants ym. 2015). Ehkäpä vaikuttamishalu ja -puhe, jatkoryhmiin ja kokemusasiantuntijatoimintaan osallistuminen myös omaan tutkimukseeni osallistuneiden vanhempien kohdalla kertoo heidän oman kompetenssinsa, kyvykkyytensä ja toimijuutensa vahvistumisesta.

Vertaistukiryhmissä oleva kokemustieto ei ole valitettavasti kuitenkaan päätynyt hyvinvointipalveluja suunnittelevien tai näistä päättävien ja toteuttavien tahojen käyttöön. Usein vanhempainryhmissä puhutut puutteet ammattilaisten toiminnasta jäävät ryhmiin, eivätkä vanhemmat pyri muuttamaan asioita. On ollut nähtävissä, että rakenteet ja väylät ammattitiedon ja kokemustiedon yhdistämiseen sekä vuoropuheluun puuttuvat. (Jyrkämä & Huuskonen 2010, 82.) Tämä tutkimus osoittaa, että on olemassa vanhempia, jotka haluavat vaikuttaa ja kehittää lastensuojelua ja vertaistoimintaa. Toivon, että tutkimukseen osallistuneiden vanhempien kanssani jakama kokemustieto saisi arvoisensa merkityksen tutkielmassani. Vaikuttamiseen pyrkivä puhe oli nostettava omaksi teemakseen sen merkityksellisyyden vuoksi. Osallistuminen tutkimukseen oli haastatte- luissa olleiden vanhempien väylä vaikuttaa. Toinkin aiemmin esiin, että ainakin yksi vanhemmista oli löytänyt tiensä myös kokemusasiantuntija-ryhmään ja osaltaan pyrki vaikuttamaan sitä kautta. On selvää, että vaikuttamisen väyliä tulisi vahvistaa ja hyödyntää hyvinvointipalveluidemme ja lastensuojelun kehittämisessä. Palatakseni jo alus-

sa esiin tuomaani lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (2017) kehittämistehtävään vertaistuen lisäämiseksi, voin todeta, että ensin tulee kehittää niitä väyliä, joilla otetaan käyttöön vertaisten kokemustiedon ja asiantuntijatiedon yhdistyminen. Ilman näitä väyliä vertaistoiminnan on mahdotonta kehittyä.

6 POHDINTAA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMISESTA

Tässä luvussa pohdin tutkimusprosessin tekemistä kokonaisuutena lisätäkseen tutkimukseni läpinäkyvyyttä, luotettavuutta ja toisaalta tehdäkseen kokonaisuutta selväksi myös itselleni. Tässä luvussa keskityn pohtimaan tutkielman tekemisen eri vaiheita, arvioimaan omaa tutkimustani sekä tapojani tehdä sitä. Johtopäätöksissä keskityn sisällöllisiin johtopäätöksiin, kytköksiin aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa, aiheen yhteiskunnallisiin kytköksiin ja niiden kautta myös ehdotuksiin jatkotutkimuksesta ja vertaistoiminnan kehittämistä.

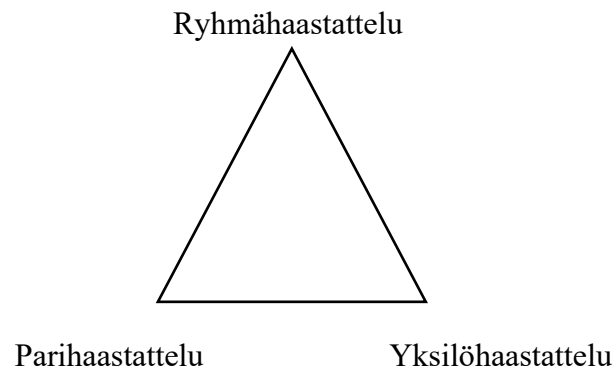
Kysyin, mitä kokemuksia vanhemmilla oli vertaistuesta ja millaista apua vertaisilta saatu tuki on tuonut perhetilanteeseen vanhempien kertomana. Analyysistäni tuli lopulta vanhempien kokemustietoa ja aiempaa tietoa hyödyntävää pohdintaa aiheesta. Analyysi ja tulkintani aineistosta ovat selkeästi monilta osin yhteydessä aiempaan kirjallisuuteen ja tutkimukseen aiheesta. Toisten ihmisten subjektiivisista kokemuksista on vaikea tehdä yleistyksiä ja on huomattava kokemusten olevan aina aikaan ja paikkaan sidottuja. Tutkielmassani olen kuitenkin parhaani mukaan yrittänyt kuvata näitä kokemuksia ja tuonut mukaan omaa ajattelua ja tulkintaa aiheesta; yrittänyt kertoa pienestä jotakin suurempaa. Tutkimuksella olen saanut tutkimuskysymyksiini vastauksia ja tutkimus on osaltaan selkiyttänyt vertaistoiminnan ja -tuen paikkaa lastensuojelussa.

Tutkielmaa tehdessäni huomasin, että vertaistuen käsitteet määrittyvät eri yhteyksissä eri tavoin. Eron tekeminen omassa tutkielmassani ei ollut aina selkeää. Tutkielman tekoprosessin alussa, teorialuvussa yritin tehdä selkeitä eroja käsitteiden välille. Omaan empiriistä aineistoani jäsenellessä huomasin, että luokittelu oli hyvin vaikeaa ja kaikki tuntui liittyvän kaikkeen. Onkin ehdottoman tärkeää määritellä käsitteet, jotta tiedon luokittelu ja käsitteleminen mahdollistuvat. Olen kuitenkin tullut osittain myös siihen tulokseen, että vertaistuen kohdalla on hyvä ymmärtää yleiset kokemukset ja piirteet, joita siihen liittyy. Vertaistuki on kuitenkin ensisijaisesti tärkeä ymmärtää

siinä kontekstissa, jossa se tapahtuu ja kokijalleen yksilöllisenä tulkintana. Se on jokaiselle omanlaisensa kokemus. Suppeat ja tiukat käsitteet eivät välttämättä sovellu kaiken sen kokemustodellisuuden kuvaamiseen, joka vertaistukeen liittyy. Tavallaan siis kaikki aikaisemmin keräämäni tieto aiheesta on ihan yhtä totta kuin analyysini ja tutkielmani tulokset. Ne ovat totta siinä kontekstissa, jossa ne ovat tapahtuneet ja niitä on tutkittu. Kokemustutkimuksissa vertaistuen kokemukset ovat kokijalleen totta.

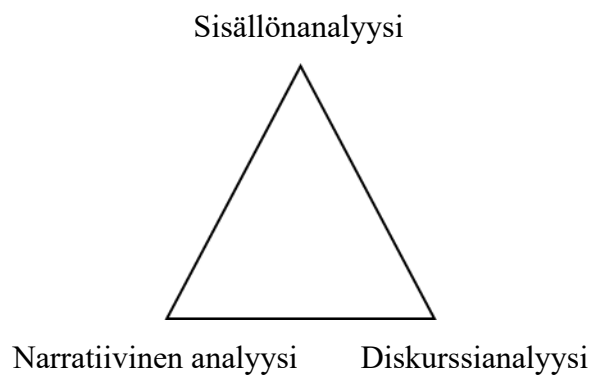
Päädyin tuloksiin tietyin aineistonkeruu- ja analyysimenetelmin sekä tutkijana käymäni päättelyketjun tuloksena. Tutkielmassani olen yrittänyt tuoda näkyväksi ja tarjota lukijalle mahdollisuuden seurata tätä päättelyketjua avaamalla tutkimukseni vaiheita, aineistoa ja eettisiä pohdintojani koko prosessin ajan. Näin olen myös pyrkinyt lisäämään tutkimukseni luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella myös metodi- ja analyysivalintojen kautta. Saturaatiota aineiston riittävyden näkökulmasta pohdinkin jo aiemmin. Myöhemmin aloin myös pohtia, millaisia triangulaatioita tutkielmassani toteutuu. Monesti laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaankin tarkastella erilaisten triangulaatioiden avulla. Toisaalta, kun on kysymys kokemuksista ja yksilöllisistä tulkinnoista, ei triangulaation käsite tutkielmassa ole aina niin relevantti (Anttila 2014.) Tämän tutkimuksen kohdalla relevanteiksi ja mielekkäiksi triangulaatioiksi voisi ajatella haastattelu- ja analyysitriangulaatioita.

Yksiö-, pari- tai ryhmähaastattelusta huolimatta osallistujien kokemukset olivat samankaltaisia ja haastattelujen muoto ei vaikuttanut siihen, mitkä aiheet haastatteluissa esiintyivät. Aiheet haastatteluissa olivat hyvin samankaltaisia. Ajattelen siis haastattelujen erilaista muotoa triangulaation näkökulmasta.

Kuvio 4: Haastattelutriangulaatio

Haastattelutriangulaation lisäksi tutkimuksessani toteutuu myös analyysitriangulaatio. Analyysimenetelmien soveltaminen ja yhdistäminen on mahdollistanut sellaisten näkökulmien esiin tuomisen, joihin yksittäinen analyysimenetelmä ei olisi riittänyt.

Kuvio5: Analyysitriangulaatio

Aineiston- ja analyysinkeruumenetelmistä sekä tutkielman vaiheista nostan vielä esiin haastattelujen intiimin tunnelman sekä erilaisten empiiristen aineistonkeruumenetelmien

mahdollisuudet. Tutkielman tekemisen aikana tapahtui monia yllättäviä asioita, joita en osannut ottaa huomioon vielä tutkimuksen tekemisen alussa. Siksi eettistä pohdintaa on mielestäni hyvä tehdä jo etukäteen mahdollisimman laajalla skaalalla ja varautua monenlaisiin tilanteisiin tutkimuksen edetessä. Korona-pandemia ja haastattelujen intiimi tunnelma olivat muun muassa tällaisia yllätyksellisiä ja ennalta- arvaamattomia asioita. Pääsin myös hyödyntämään ja harjoittamaan haastatteluissa sitä sosiaalialan osaamista, joka minulla pian tulisi olla lähtiessäni kentälle sosiaalityöntekijänä. Tutkielman tekemisen myötä olen oppinut, millaisia ominaisuuksia vanhemmat ja heidän kertomanaan nuoret arvostavat sosiaalialan ammattilaisissa ja sosiaalityöntekijöissä. Tutkielman tekeminen ei ollut siis vain tutkielman tekemistä, vaan se oli myös oppimisprosessi, josta ottaa mukaan ajatuksia tulevalle työuralle.

Keräsin empiirisen aineistoni teemahaastattelulla ja toinkin aiemmin esiin sen soveltuvuutta aineistolle ja tutkielmalleni. Empiirisen aineiston keräämiseen olisi ollut monenlaisia mahdollisuuksia. Tutkielmastani voi kuitenkin huomata, että erilaisilla empiirisen aineistonkeruumenetelmillä samoin kuin erilaisilla analyysimenetelmillä voi päästä samankaltaisiin tuloksiin. Tämä tulee hyvin ilmi erilaisista tutkimuksista, joita aiheesta on tehty. Esimerkiksi Rissanen (2015) tutki aiheetta autoetnografisena tutkimuksena oman kokemuksensa kautta, Levamo (2007) yhdisteli erilaisia aineistonkeruumenetelmiä ja Lasanen (2017) toteutti etnografisen tutkimuksen aiheesta. Tutkimusmenetelmistä huolimatta tulokset ovat samansuuntaisia ja toisiaan täydentäviä.

Tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta on hyvä tuoda vielä esiin, että jotakin on saattanut rajautua myös analyysin ulkopuolelle. Olen toki ensisijaisesti pitäytynyt tutkimuskysymyksissäni ja ne osaltaan ovat rajanneet aineiston tulkintaa. Aineistolla olisi ollut tarjottavanaan myös toisenlaisia analyysin mahdollisuuksia ja näkökulmia. Aineistolle olisi voinut esittää kysymyksiä ryhmien ohjaamisesta, ryhmän ohjaajan tehtävistä tai vaikka siitä, millaista on hyvä apu sosiaalialalla tai lastensuojelussa. Narratiivinen analyysi olisi sopinut myös tämänkaltaisen aineiston tulosten analysoimiseen. Toisen-

laiset näkökulmat jääkööt kuitenkin muille tutkijoille. Yritin pitäytyä oman tutkimukseni raameissa ja mielestäni onnistuin siinä hyvin.

Pohdin, mitä muuta on voinut jäädä tutkielmani ulkopuolelle. Kirjallisuudessa on useita mainintoja siitä, että vertaistuki ei sovi välttämättä kaikille. Aineistossani ei ollut minikäänlaista kritiikkiä tai negatiivisia kokemuksia vertaistuesta. Vanhemmat kertoivat aktiivisuudestaan lastensuojelussa ja oman elämänsä ongelmien ratkaisussa. On oletettavaa, että haastateltavaksi on valikoitunut nimenomaan näitä aktiivisia vanhempia, joilla on lähinnä hyviä kokemuksia vertaistuesta ja muunlaiset kokemukset jäivät siksi huomioimatta. Voi olla, että vertaistukiryhmä on ollut sopiva tuen ja avun muoto nimenomaan tutkimukseen osallistuneille vanhemmille. Johtopäätöksissä palaan vielä kritiikkiin ja sen kytköksiin aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa.

Todellisuuden voi ymmärtää prosessina, joka kulkee oman tajunnan kautta ja sitä on mahdollista muuttaa (Anttila 2014). Tutkimuksessa tutkijan omat kokemukset ja kokemustodellisuus saattavat ohjata analyysiä ja tulkintaa. Tämä on hyvä muistaa niin tätä kuin muutakin tutkimuskirjallisuutta lukiessa. Toin jo alussa ja myös haastatteluissa esiin oman suhteeni tutkimusaiheeseen ja palaan siihen tässä kohtaa, kun mietin tutkimukseni luotettavuutta. Alkuperäisiä kokemuksia ja osallistujien tulkintaa on mahdollista täysin tavoittaa ja lukijallekin minun tulkintani aineistosta muodostuvat omanlaisiksi. Näitä asioita esiin tuomalla ja pohtimalla tutkimukseni tarkastelu on kuitenkin mahdollista luotettavalla tavalla omassa kontekstissaan. Asioiden jäsentäminen ymmärrettäväksi häivyttämättä kokemuksista osallistujien tärkeinä pitämistä asioista on ollut haasteellista, mutta olen kuitenkin onnistunut siinä riittävällä tavalla. Olen mielestäni onnistunut tekemään luotettavan ja läpinäkyvän tutkielman omat valintani perustellen.

Tutkielman tekeminen on ollut tutkimus- ja kirjoittamisprosessi, jossa olen yrittänyt tarjota mahdollisuuden seurata päättelyäni ja myös kritisoida sitä. Tutkielmallani en ole pyrkinyt luomaan niinkään uusia teorioita aiheesta, vaan tavoitteenani on ollut osaltaan selkiyttää vertaistuen ja -toiminnan paikkaa lastensuojelun kentällä, lastensuojelun avo-

huollossa. Tutkielman tekemisen yhteydessä syntyi joitakin uudehkoja käsitteitä, jotka ovat mielestäni käyttökelpoisia tulevaa tutkimusta ajatellen. Tutkielma saattaa antaa ideoita vertaistuen tehokkaampaan hyödyntämiseen lastensuojelun avohuollossa ja sen asemasta ammattityön rinnalla. Analyysini on täydentänyt ja täsmentänyt teorialuvussa esitettyjä näkemyksiä. Esittämiini tutkimuskysymyksiin on saatu tutkielman avulla vastauksia.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelen vielä tiivistetysti keskeisimmät tulokset, keskityn kytköksiin aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa, pohdin aiheen yhteiskunnallisia kytköksiä, pohdin jatkotutkimusaiheita sekä vertaistoiminnan kehittämistä. Tutkimuskysymykseni olivat: *”mitä kokemuksia vanhemmilla on vertaistuesta”* ja *”millaista apua vertaisilta saatu tuki on tuonut perhetilanteeseen vanhempien kertomana.”* Tutkimus on tuonut lisää näkökulmia vertaistoiminnan mahdollisuuksista sosiaalialan asiakastyössä. Tulokseni monelta osin täydentävät ja täsmentävät olemassa olevaa tietoa vertaistuen paikasta. Etenkin asiantuntijoiden rooli vertaistoiminnassa tämän tutkimuksen kohdalla sai hyvinkin vahvan merkityksen suhteessa aiempaan tutkimukseen, jossa on ehkä korostettu enemmän vertaisten roolia.

Vanhempien monipuoliset kokemukset vertaistuesta toivat esille, että vertaistuki ja siihen liittyvä kokemustodellisuus on jokaiselle kokijalleen ainutlaatuista. Kokemusten perustuessa yksilöllisiin tulkintoihin on huomattava, että tutkimustulosteni lisäksi erilaisia kokemuksia voi olla vielä huomattava määrä lisää. Olen käsitellyt vertaistuen ja avun saamisen kokemuksia rinnakkain analyysissäni ja saanut tutkimuskysymyksiini monipuolisia vastauksia. Analyysistäni voi huomata, että vanhemmat lähtivät hakemaan vertaisilta ja vertaistukiryhmästä apua ja tukea omaan perhetilanteeseen ja nuoren kanssa toimimiseen, tietoa sekä paikkaa, jossa puhua ja jakaa omia kokemuksiaan. He saivatkin monenlaisia kokemuksia ja apua, jota eivät vielä alkutilanteessa osanneet odottaakaan. Vertaistukiryhmässä syttynyt toivon ja rauhan kokemus jäi elämään myös vertaistukiryhmän jälkeen. Monen vanhemman elämään tuli kauan puuttunutta sosiaalista tukea ja vaikuttaa siltä, että se oli tullut jäädäkseen. Kaikki vanhemmat saivat jossain määrin vahvistusta omaan vanhemmuuteensa joko henkisen kasvukokemuksen kautta tai uusia kokeilemisen arvoisia toimintamalleja ”vanhemmuuden työkalupakkiinsa”. Matka oli jokaisen kohdalla jollain tavalla onnistunut ja jokainen vanhempi oli saavuttanut matkallaan jotakin.

Kokemusten ja vaikutusten lisäksi sain tuloksia myös asiantuntijoiden merkityksellisestä roolista vertaistoiminnassa sekä osallistujien halusta vaikuttaa lastensuojelun ja vertaistoiminnan kehittämiseen. Ammatillaiset eivät ole ainoastaan toiminnan tukijoita, vaan sitä mahdollistavia henkilöitä. Tutkielmaan osallistuminen toimi vanhemmille väylänä vaikuttaa ja ottaa kantaa asioihin. Analyysissäni pohdinkin, miten vertaistoimintaan osallistuminen on saattanut vaikuttaa osallistujien kyvykkyyden eli sosiaalisen kompetenssin vahvistumiseen.

Käsitteanalyysissäni paikansin sosiaalisen tuen vertaistuen yläkäsitteeksi. Tutkijoilla oli eri käsityksiä siitä, mitä kaikkea sosiaaliseen tukeen sisältyy. Toiset ajattelivat sosiaalisen tuen sisältävän emotionaalisen, tiedollisen, konkreettisen ja arvioivan tuen ja toiset vain osan näistä ulottuvuuksista. Tutkielmani tuloksissa vertaistuen emotionaaliset, tiedolliset ja konkreettiset ulottuvuudet olivat läsnä. Ulottuvuuksien läsnäololla viitataan erityisesti muiden ihmisten kanssa jakamiseen ja myötäelämiseen, tiedon merkitykseen sekä vanhempien toiveisiin konkreettisesta avusta ja muutoksista. Arvioivan tuen olemassaoloa ei ole kuitenkaan kiistäminen, vaikka se ei aineistossani tullutkaan ilmi. Voi olla, että arvioivan tuen ulottuvuus on ollut vanhempien kokemuksissa läsnä, vaikka se ei tässä tutkielmassa saa roolia. Tutkielmasta saa paljon merkittävää tietoa vertaistuen ja sosiaalisen tuen eduista sekä kokemuksista, vaikka osallistujamäärä olikin suhteellisen pieni.

Lasanen (2017, 200) kiteytti vertaistukiryhmään osallistumisen hyödyt kolmeksi laajaksi hyötyelementiksi: 1. tieto ja selviytymiskeinot, 2. sosiaalisen kompetenssin vahvistuminen ja 3. vertaistukiryhmästä voimaantuminen. Lasanen (2017) hyötyelementeillä pystyy kuvaamaan suurinta osaa myös oman tutkielmani tuloksista. Ajattelen kuitenkin, että edellä mainitut kolme laajaa hyötyelementtien kokonaisuutta, eivät riitä kuvamaan niitä tunnekokemuksia ja toivon merkitystä, jotka omassa tutkielmassani tulivat ilmi. Vertaisryhmien sisältöjen sekä merkitysten ymmärtäminen ja näkeminen vaatii monitahtoisten näkökulmien ja kokemusten ymmärtämistä. Vertaistuen kokemusten tutkimuksessa ei kannata asettautua tiukkojen raamien ja suppeiden käsitteiden varaan. Ne saattavat häivyttää osan siitä kokemustodellisuudesta, jota vertaistukeen liittyy. Laylayantzin ym. (2015) tutkimus on omiaan kuvaamaan, kuinka monenlaisia kokemuksia ver-

taistuesta voi syntyä. Oma tutkielmani on pienemmälle vanhempien joukolle toteutettu, mutta sekin on siksi omiaan osoittamaan, miten monenlaisia kokemuksia vertaistukeen voi liittyä.

Tutkimustulokseni ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa siitä, että vertaistuen kokemukset liittyvät asioiden jakamiseen samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten kanssa, yhteyden kokemuksiin, vahvistavaan vuorovaikutukseen ja voimaantumiseen. Samoin ne ovat linjassa monien muiden asioiden kanssa, joita aikaisemmassa tutkimuksessa ja kirjallisuudessa on aiheesta. Kaikki tuntuu olevan yhtä totta, vaikka käytössä onkin eri käsitteitä. Laimion ja Karnelin (2012, 11-12) sekä Mikkosen ja Saarisen (2018, 148-150) käymästä keskustelusta vertaisuuden käsitteiden ja aiemman tutkimuksen kanssa on huomattavissa, että vertaistukeen liittyvien käsitteiden määrittäminen on haastavaa. Aikojen saatossa erilaisia eroja ja rajanvetoja käsitteiden välille on yritetty tehdä. Laimio ja Karnel (2012, 12) sanovat, että vertaistoiminnan käsite sekä aiheeseen liittyvä sanasto voivat aiheuttaa väärinkäsityksiä, koska samoilla sanoilla tarkoitetaan eri asioita. Tutkielmani on selkiyttänyt käsitteiden sisältöä ja avaa niitä erilaisista näkökulmista.

Tutkielmassani en perehtynyt osallisuuteen käsitteenä, vaikka mainitsen osallisuuden useasti eri kohdissa tutkielmaani. Jantusen (2008) substantiivinen teoria huipentuu osallisuuden yläkäsitteeseen. On totta, että vertaistuen myötä oma toimijuus, osallisuus ja aktiivisuus saattavat lisääntyä. Esimerkiksi Pekkarisen (2006) tutkimuksessa murrosikäiset tytöt tulivat enenevässä määrin osallisiksi omiin asiakasprosesseihinsa. Käsitän kuitenkin osallisuuden vakiintuneena käsitteenä, työkäytäntönä ja tavoitteena sosiaalialalla. Osallisuuden edistäminen on palveluiden järjestäjien ja tuottajien velvollisuus (Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos 2019). Katson, että oman tutkielmani tuloksia ja osallistujien kokemuksia ei voi tiivistää ainoastaan osallisuus-käsitteen alle. Vertaistuki on ymmärrettävä laajemmin. Lisäksi katson osallisuuden olevan sosiaalialalla ja tuotettujen palveluiden piirissä niin vakiintunut ja itsestään selvä käsite, että sitä ei ollut tässä tutkielmassa tarpeen korostaa. Osallisuuden ja sen edistämisen olisi tullut kulkea mukana koko vertaistukiryhmän ajan. Osallisuuden kokemuksilla on varmasti ollut sijansa vanhempien voimaantumisessa ja kokemuksissa. Voimaantumisen ja vahvistumisen näkö-

kulmista osallisuus ei ole kuitenkaan enää uusi asia, eikä sitä ollut tarpeen korostaa tässä tutkielmassa.

Tuloksistani huomaa kritiikin puuttumisen vertaistoimintaa kohtaan. Toisaalta on tuotava myös esiin, että aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta ei löytynyt juurikaan kritiikin sanaa vertaistuesta. Varsinainen kritiikki, joka vertaistukeen liittyy, paikantuu rooliristiiriitoihin, vertaistoiminnan rajoihin ja ihmissuhteisiin. Esiin tulleet haasteet ja kritiikki linkittyvät pääosin palvelujärjestelmän ja palveluntarjoajien näkökulmiin. (Miyamoto & Sono 2012, 26-27.) Eli onko kyse siitä, että ammattilaiset kyseenalaistavat edelleen jossain määrin vertaistoimintaa? Haasteet eivät tule esille niinkään kokijoiden ja vertaistoimintaan osallistuneiden näkökulmista (em. Miyamoto & Sono 2012, 26). Vaikka Miyamoton ja Sonon (2012) tutkimuskatsaus paikantuu mielenterveysongelmista kärsivien aikuisten vertaistukeen, voin oman tutkimuksen valossa yhtyä heidän näkemykseensä siitä, että avun, tuen ja ammattilaisten asenteet vertaistoimintaan linkittyneenä vaativat uudelleen määrittelyä. Lastensuojelussa tarvitaan rakenteita, joilla voidaan tehokkaasti rakentaa empaattisia, vastavuoroisia ihmissuhteita sosiaalisen syrjäytymisen ja eristäytyneisyyden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi sekä lasten entistä tehokkaamaksi turvaamiseksi.

Julkisessa keskustelussa on näkynyt, että vertaistoiminnasta kirjoitetaan ja puhutaan hyvin positiivisessa valossa. Vertaistoimintaa halutaan ehdottomasti lisätä ja kehittää. Myös tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat halusivat vaikuttaa vertaistoiminnan jatkumiseen ja rakentumiseen. Nostin aineistosta esiin vaikuttamiseen pyrkivän puheen omana aineistolähtöisenä teemanaan. Tutkielmaan osallistuminen näytti olevan vanhemmille yksi väylä vaikuttamiseen. Yleinen tunnelma lastensuojelusta näyttää edelleenkin olevan kuitenkin paljon monitahoisempi, negatiivissävytteisempi sekä erilaisia tunnelatauksia ja ennakko-oletuksia sisältävä asia. Tällaisia positiivisen tuen ja avun kokemuksia, kuten vertaistuen kokemuksia, voisi hyödyntää lastensuojelun julkisessa keskustelussa enemmänkin.

Vertaistuesta ja -toiminnasta on saatu kaiken kaikkiaan paljon hyviä tuloksia. Erilaisia vaikutuksia asiakkaiden elämään on tarkasteltu useammassa tutkimuksessa. Vertaistuki

on usein nähty avun saamisen ja tuen muotona. Toisaalta kansalaistoimintaan linkittyneenä vertaiset on nähty myös aktiivisina tekijöinä (esim. Nylund 2000). Vertaisten esiin tuominen kirjallisuudessa aktiivisina toimijoina on kuitenkin selkeästi vähäisempää, ja monesti kiinnitetäänkin enemmän huomiota siihen, mitä apua vertaisilta ja vertaistuesta voidaan saada. Vertaiset voidaan tuen saajien lisäksi nähdä avun antajina toisille vanhemmille. Vertaiset antavat ja tarjoavat apuaan. Vertaisuussuhde perustuu vastavuoroisuuteen. Kansalaisaktiivitoiminnan lisäksi vertaiset ovat myös muussa vertaistoiminnassa aktiivisia toimijoita jo alusta asti. Kuten edellä on todettu, vertaistoiminnalla on nähty olevan vaikutuksia toimijuuden lisääntymiseen (Levamo 2007; Pekkarinen 2006). Vertaistuellla rakennetaan mielestäni myös kuvaa lastensuojelusta yhteiskunnallisena tehtävänä. Auttajina eivät toimi vain koulutetut ammattilaiset, vaan vanhemmat toinen toisilleen. Tämä tuli hyvin selkeästi esille omassa aineistossani, jossa vanhempien oma aktiivisuus ja omat toimet avun saamiseksi korostuivat. Vaikka vanhemmat toivat ohjaajien ja muiden vertaisten roolia esille, he olivat kuitenkin lopulta itse rakentamassa omia kokemuksiaan, luomassa samaansa apua ja osallistuivat muiden vanhempien elämään vertaistukiryhmän kautta.

Pekkarinen (2006, 127) on kirjoittanut, että ryhmätoiminnalla voidaan parhaassa tapauksessa tuottaa säästöjä niin talouden kuin ihmisten elämää säästävien tekijöiden näkökulmasta. Samoin hän väittää, että se tuottaa merkittäviä osallisuuden kokemuksia ja uusia ulottuvuuksia työntekijöiden ja asiakkaiden väliselle vuorovaikutukselle. Voin yhtyä näihin Pekkarisen väitteisiin, mutta vien asiaa vielä hieman pidemmälle. Ei ainoastaan ryhmätoiminta ja vertaisryhmät, vaan koko vertaistoiminta tuottaa näitä merkittäviä kokemuksia ja uusia ulottuvuuksia. Vertaistoiminta ja -tuki yhdessä ammattiavun rinnalla tuovat avun ja kokemukset moninkertaisena kokijalleen. Sekään ei vielä riitä, että asiantuntijoilla on halua edistää ja tarjota toimintaa. Asiantuntijat vertaistuen mahdollistajina tarkoittaa myös riittäviä ajallisia ja taloudellisia resursointia ja kattavaa koulutusta vertaistoiminnan ja ryhmien ohjaamisen osalta. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat toivat esille ohjaajien merkitystä ja ylistivät heidän osaamistaan, mikä osaltaan tukee väitettäni, että ammattilaiset vertaistukikokemusten mahdollistajina eivät riitä vain ammattikäytäntöinä; tulee olla osaamista, aikaa sekä riittäviä resursseja näiden järjestämiseksi.

Kun vertaistoiminnasta ja -tuesta on saatu hyviä tuloksia ja vaikutuksia ihmisten elämään, on syytä kysyä, miksi vertaistoiminta ei ole vakiinnuttanut paikkaansa lastensuojelun avohuollossa. Omat tulokseni jatkavat tätä samaa hyvien tulosten ja vaikutusten linjaa. Miten lastensuojelun avohuoltoon saataisiin lisää pysyviä ja toimivia malleja vertaistuen mahdollistamiseksi kaikille lastensuojelun avohuollon asiakkaille? Pohdin jo aiemmin, tulisiko vertaistuella olla vahvempi juridinen asema sosiaalityötä säätelevissä laeissamme. Vai tarvitsisiko vertaistuki vielä lisää tutkimusta ja näyttöä nimenomaan lastensuojelun avohuollossa? Kokemustutkimuksen ja vaikutusten tutkimuksen lisäksi vertaistuesta voitaisiin tehdä tutkimusta vaikuttavuuden näkökulmasta. On toki vaikea sanoa, millaisia mittareita vertaistuen vaikuttavuuden tutkimukseen on tällä hetkellä olemassa. Epäilen vahvasti, että myös näiden mittareiden kehittämiseksi on oma sijansa vertaistoiminnan ja lastensuojelun avohuollon kehittämistoiminnassa.

Osallistujien kohtamaattomuuden kokemukset ja avun kohdentumattomuus muiden palveluiden osalta antavat myös viitteitä siitä, että vertaistoiminnan paikkaa palveluissa ja asiakasprosesseissa olisi hyvä miettiä. Vertaistukiryhmää oli ehdotettu osallistujille hyvin eri vaiheissa, ja toiset kokivat saaneensa avun hyvin nopeasti vertaistukiryhmän kautta, ja toiset taas kokivat saaneensa apua vasta pitkään jatkuneen asiakassuhteen ja monien palveluiden jälkeen. Ei ole selvää, millä motiivein ja mihin arvioihin perustuen vertaistukiryhmää oli ehdotettu osallistujille. Ei ole selvää, olivatko ehdotukset sattumanvaraisia. Oliko ryhmää ehdotettu vain siksi, että tiedettiin sen olemassaolosta, eikä keksitty enää muuta tukimuotoa vai oliko ehkä nähty mainos jossakin? Tämänkin asian tiimoilta kallistun siihen, että kaikilla asiakkailla tulisi olla mahdollisuus osallistua vertaistoimintaan ja ammattilaisten tulisi antaa asiakkaille aktiivisesti tietoa vertaistoiminnan olemassaolosta. Näin asiakkaat pääsisivät myös itse vaikuttamaan siihen, miten ja milloin he osallistuvat vertaistoimintaan. Vertaistoiminnan vaikuttavuudesta eri asiakasprosessien vaiheissa voisi myös tehdä tutkimusta ja näin nähdä, onko sillä merkitystä, missä asiakasprosessinvaiheessa vertaistoimintaan osallistuu.

Samankaltaisella aineistolla olisi ollut tarjottavanaan tutkimusaiheita eri näkökulmille vertaistuesta. Määrällistä ja vertailevaa tutkimusta olisi myös mahdollista tehdä. Vertai-

lututkimuksessa voisi peilata vertaistuen piirissä ja muiden tukimuotojen piirissä olleiden asiakkaiden kokemuksia toisiinsa. Olisi myös mielenkiintoista tietää, näkyivätkö muutokset osallistujien lasten arjessa myös lasten näkökulmasta. Vanhempien näkökulmasta vaikutukset tulivat arkeen. Sukupuolien näkökulma voisi myös tarjota tutkimuskentälle jotakin uutta. Tutkimukseen osallistujat olivat naisia, samoin kuin moniin muihin aihetta koskeviin tutkimuksiin osallistuneet. Osa haastateltavista peräänkuulutti vertaistukiryhmiä nimenomaan miehille. Tarjoaisiko naisten ja miesten tutkiminen erikseen aiheesta jotain uutta? Jatkaessaan paikkansa vakiinnuttamista lastensuojelussa, uskon, että kaikenlainen vertaistoimintaan liittyvä tutkimus rikastuttaa ja on jatkossakin tärkeää lastensuojelussa. Kehittämisenäkökulmasta tutkittu tieto on vertaistoiminnan tukemista, jos mikä.

Vertaistuen kokemus on jokaiselle kokijalleen omanlaisensa ja se, mihin se johtaa on kiinni kokijansa taustatekijöistä ja omasta kokemusmaailmasta. Vaikka tutkimukseen osallistui vain muutamia vanhempia, uskaltaisin näiden vanhempien kuvaamien kokemusten ja aiemman tiedon valossa väittää, että vertaistuki on ihan yhtä toimiva tuen muoto lastensuojelun avohuollossa kuin muuallakin sosiaali- ja terveyshuollossa. Sen olemassaolo on vain mahdollistettava yhdessä kentällä toimivien ammattilaisten, kokemustiedon ja asioista päättävien tahojen yhteistyöllä.

LÄHTEET

Aitoaho, Silja (2005) Vertaistuki yleisty lastensuojelussa [verkkodokumentti.] Uutisoiti Kalevan verkkolehdestä. Viitattu 12.9.2019.

<https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/vertaistuki-yleisty-lastensuojelussa/242281/>.

Alatalo, Marjo. Lappi, Kari & Petrelius, Päivi (2017) Lapsikeskeinen suojele ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. [Verkkodokumentti]. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen työpapereita 21/2017. Helsinki: Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy. Viitattu 12.9.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1.

Anttila, Pirkko (2014) Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. [Verkkodokumentti.] Viitattu 28.4.2020. <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/#10.4>

Apo, Satu (1995) Kertomusten sisällönanalyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saarijärvi: Gaudeamus, 62- 79.

Bardy, Marjatta (2009) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy & Tarja Heino (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 49-78.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=.

Eskola, Jari & Suoranta, Juho (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juho (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heikura, Minna (2014) Huostaanotettujen lasten vanhempia autetaan vertaistuen avulla. [Verkkodokumentti.] Ylen Kotimaan uutiset. Viitattu 12.9.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-7661525>.

Heino, Tarja (2009) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy & Tarja Heino (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 84- 107.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=.

Hyväri, Susanna (2005) Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 214- 235.

Jantunen, Eila (2008) Osalliseksi tuleminen- Masentuneiden vertaistukea jäsentävä substansiivinen teoria. Lisensiaattitutkimus. Tampere: Juvenes Print Oy.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141197/A_18_Jantunen_Eila_open_access.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2016) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 267-301.

Jyrkämä, Oili (2010) Vertaistukiryhmä käyntiin! Julkaisussa Tanja Laatikainen (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA: Solver palvelut Oy, 25- 49.

https://a-kiltojenliitto.fi/akilta/wp-content/uploads/2015/02/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf.

Jyrkämä, Oili & Huuskonen, Päivi (2010) Ammatillaiset vertaistoiminnan tukena. Julkaisussa Tanja Laatikainen (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA: Solver palvelut Oy, 81-85.

https://a-kiltojenliitto.fi/akilta/wp-content/uploads/2015/02/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf.

Laimio, Anne (2017) Koulutan vertaisryhmänohjaajia. Kansalaisareenan julkaisuja 2/2017. Kansalaisareena Ry. http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2017/10/Opassarja_2_2017_Laimio_netiversio.pdf.

Laimio, Anne & Karnell, Sonja (2010) Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Julkaisussa Tanja Laatikainen (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA: Solver palvelut Oy, 9- 19.

http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf.

Lappalainen, Sirpa (2007) Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana: Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 9-14.

Lasanen, Maarit (2017) ”Ei tarvi pelätä, että ois erilainen” Etnografinen tutkimus pohjoissuomalaisen kuulovammaisten lasten vertaistukiryhmätoiminnasta. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino

Lastensuojelun käsikirja (2019) Työprosessit: Mitä on lastensuojelu? [Verkkodokumentti.] Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen sähköiset käsikirjat. Viitattu 22.9.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>.

Lastensuojelun käsikirja (2019) Työprosessit: Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun palvelujärjestelmä. [Verkkodokumentti.] Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen sähköiset käsikirjat. Viitattu 22.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>.

Laylayants, Marina, Baier, Meaghan, Benedict, Anne & Mera, Diana (2015) Peer Support Groups for Child Welfare–Involved Families. *Journal of Family Social Work*. Vol. 18 Issue 5, 305-326.

Leino, Kaija (2011) Pirstaloitumisesta kohti naisena eheytymistä. Substantiivinen teoria rintasyöpäpotilaan sosiaalisesta tuesta hoitoprosessin aikana. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66806/978-951-44-8555-8.pdf?sequence=1>.

Levamo, Pauliina (2007) Omaa elämää etsimässä Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Alpo Heikkinen, Pauliina Levamo, Maaret Parviainen & Aili Savolainen (toim.) Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. Soccan ja Heikki Warisinstituutin julkaisusarja nro 11. Helsinki: Yliopistopaino, 69- 157. Viitattu 15.9.2019. http://www.socca.fi/files/91/Nae_minut_kuule_minua_kokemuksia_ryhmista.pdf.

Lastensuojelulaki (417/2007). Finlex: ajantasainen lainsäädäntö [verkkodokumentti]. Viitattu 25.10.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Finlex: ajantasainen lainsäädäntö [verkkodokumentti]. Viitattu 8.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L2P9>.

Mansikkamäki, Suvi- Tuulia (2014) Äitiys lapsen sijaishuollon aikana: Vertaistukiryhmä selviytymisen tukena. Pro Gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44784/URN:NBN:fi:jyu-201412013403.pdf;sequence=1>.

Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 81-148.

Mikkonen, Irja (2011) Vertaistuki osana sosiaalista vahvistamista. Teoksessa Pia Lundblom & Jatta Herranen (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteitä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu HUMAK, 204- 222.

Mikkonen, Irja & Saarinen, Anja (2018) Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Miyamoto, Yuki & Sono Tamaki (2012) Lessons from Peer Support Among Individuals with Mental Health Difficulties: A Review of the Literature. Tutkimusartikkeli *Clinical Practice & Epidemiology in Mental Health*- verkkolehtijulkaisussa. <https://www.mhanational.org/sites/default/files/lessons%20from%20peer%20support%20nih.pdf>.

Myllyniemi, Rauni (2004) Miten ymmärtää ja luokitella tunteita? Teoksessa Vilma Hänninen ja Oili- Helena Ylijoki (toim.) Muuttuuko ihminen? Tampere: Tampereen

yliopistopaino- Juvenes Print, 17- 48.

https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94621/muuttuuko_ihminen_2004.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=19.

Nylund, Marianne (2000) Varieties of mutual support and voluntary action: a study of Finnish self-help groups and volunteers. Helsinki: Finnish Federation for Social Welfare and Health.

Nylund, Marianne (2005) Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195- 235.

Pekkarinen, Elina (2006) Murrosikäisten tyttöjen kokemukset lastensuojelun ryhmätöinnistä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Aino Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva: PSkustannus, 99–128.

Rantala, Taina (2006) Etnografisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 216-284.

Rissanen, Päivi (2015) Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

https://kuntoutussaatio.fi/files/2116/Paivi_Rissanen.pdf.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 13.9.2019. Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 19.10.2020. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html.

Von Scheve, Christian (Christian Von Scheve) (2017) Affekteista, Emootioista ja tunteista. Tieteessä tapahtuu 2/ 2017, 40-41. Viitattu 15.4.2020. [file:///C:/Users/mirka/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/61919-Artikkelin%20teksti-68290-1-10-20170322%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/mirka/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/61919-Artikkelin%20teksti-68290-1-10-20170322%20(1).pdf).

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2019) Sote uudistus: Palvelujen tuottaminen: Asiakkaat ja osallisuus [verkkodokumentti]. Viitattu 20.4.2020. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/asiakkaat-ja-osallisuus>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2020) Tutkimus- ja kehittäminen: Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) [verkkodokumentti.] Viitattu 17.8.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 5.4.2020.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>.

Voikukkia.fi. Toiminnan periaatteet ja vertaistukiryhmämalli. Julkaisu Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n ylläpitämiltä Internet- sivustoilta [verkkodokumentti]. Viitattu 8.9.2019. <https://www.voikukkia.fi/voikukkia/>.

Yleissopimus lasten oikeuksista 20/1991. Finlex: Valtiosopimukset [verkkodokumentti.] Viitattu 22.9.2019.
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2.

LIITTEET

LIITE 1: TUTKIMUSSUUNNITELMAN AIKATAULU

Jotta tutkielmani olisi mahdollisimman hyvin toteutettu, suunniteltu ja eettinen on tarkoituksenani antaa sille riittävästi aikaa. Hahmottelen tutkimusaikataulun alle taulukon muodossa.

2019	
Syyskuu:	Idea ja idean jäsentäminen
Lokakuu:	- Teoreettisen viitekehyksen rakentaminen - Lisätiedon ja -tutkimuksen etsintä - Tutkimuskysymysten tarkentaminen - Keskustelu yhteistyökumppanin kanssa - Eettisten kysymysten pohtiminen - Tutkimuslupamenettelyyn perehtyminen
Marraskuu:	- Tutkimussuunnitelman valmistuminen ja esitleminen - Tutkimussuunnitelman lähettäminen yhteistyökumppaneille, tutkimuslupien hakeminen
Joulukuu:	- Mahdollisesti ensimmäisten haastattelujen sopiminen tai tauko
2020	
Tammikuu- huhtikuu	- Haastattelujen toteutus ja niiden litteroiminen - Aineiston alustavaa analyysiä
Kesä:	Tauko
Syksy:	- Empiirisen aineiston analysointi, tulkinta ja johtopäätökset. - Tutkielma valmistuu syksyn aikana.

LIITE 2. SAATEKIRJE JA TUTKIMUSLUPAKYSELY VANHEMMILLE

Olen sosiaalityön opiskelija Turun yliopistosta. Olen työskennellyt sosiaaliohjaajana, sosiaalityöntekijän sijaisena ja ryhmien parissa aikaisemmin. Tällä hetkellä teen pro- gradu tutkimusta vertaistuesta ja kokemuksista lastensuojelun avohuollossa. Tutkimuksen avulla pyrin saamaan vanhempien ääntä vertaistuen- ja avun kokemuksesta kuuluville. Siksi lähestyn nyt teitä, koska tutkimus antaa tärkeää tietoa, miten vertaistoiminta pystyy auttamaan lapsia ja heidän perheitään lastensuojelussa. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuoden 2020 aikana.

Tutkielman tiedonkeruu tapahtuu yksilö ja/tai ryhmäkeskustelujen muodossa. Tallennan haastattelut nauhoittamalla. Tallenne on oman muistini tueksi ja tutkimuksen analyysivaihetta varten. Kaikkien haastateltavien perheenjäsenten anonymiteetti säilytetään tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistuminen ei vaikuta lapsesi mahdolliseen lastensuojelun asiakkuuteen millään tavalla. Haastatteluajankohdan sovimme erikseen teille sopivaan aikaan. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja osallistuja voi päättää jäädä tutkimuksesta pois, missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Tarvitsen kuitenkin tutkimusluvan. Lisätietoja tutkimukseen liittyen saatte tarvittaessa minulta. Yhteystietoni löytyvät alta. Lisätietoja myös gradun ohjaajalta.

Haastattelu on rento, keskustelunomainen tilaisuus, johon voit tulla omana itsenäsi. Haastatteluun ei tarvitse valmistautua etukäteen. Tarjoan sinulle kahvit paikan päällä. Mahdolliset allergiat tai erityisruokavaliot voit ilmoittaa alla olevaan numeroon. Mukana myös allekirjoitettava tutkimuslupa tutkimukseen osallistumiseksi, jonka voit tuoda tullessasi haastatteluun.

Tutkimusluvassa kysytään myös lupaa litteroidun eli haastattelujen tekstiksi muunnetun, anonymisoidun aineiston tallentamiseen Yhteiskunnalliseen tietoaarkistoon jatkokäyttöä varten. *”Tietoaarkisto on tutkimuksen ja opetuksen valtakunnallinen palveluinfrastruktuuri. Se arkistoi ja välittää sähköisiä tutkimusaineistoja tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun.”* Lisätietoja tietoaarkistosta saat Internetistä osoitteesta <https://www.fsd.uta.fi/fi/> tai suoraan minulta.

Ystävällisin terveisin: Mirka Ruokonen
p. 0400 637 384
mirka.t.ruokonen@utu.fi

Gradun ohjaaja: Jarkko Rasinkangas VT ,
sosiaalityön yliopiston lehtori, Turun
yliopisto
p. 050 328 3288, jarrasin@utu.fi

Tutkimuslupa

Nimi: _____

Tällä allekirjoituksella osallistun Mirka Ruokosen toteuttamaan vertaistukea käsittelevään Pro- gradu tutkielmaan.

(Rastita sopiva vaihtoehto)

Annan myös lupani _____

en anna lupaani _____

litteroidun ja anonymisoidun aineiston tallentamisesta jatkokäyttöä varten Yhteiskunnalliseen tietoaarkistoon.

”Tietoaarkisto on tutkimuksen ja opetuksen valtakunnallinen palveluinfrastruktuuri. Se arkistoi ja välittää sähköisiä tutkimusaineistoja tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun.” Lisätietoja tietoaarkistosta saat Internetistä osoitteesta <https://www.fsd.uta.fi/fi/>.

Päivämäärä ja paikka

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Tutkijan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 3: TEEMAHAASTATTELU

Aihe: Vertaistuen kokemus vanhempien kuvaamana

Tutkimuskysymykset:

- Millaisena vertaistuen kokemus näyttäytyy lastensuojelun avohuollossa vanhempien kuvaamana?
- Millaista apua vertaisilta saatu tuki on tuonut perhetilanteeseen vanhempien kertomana?

Teemakeskustelun runko

1. Tuen ja avun kokemus ennen ryhmää
 - Millaista tukea toivoit saavasi?
 - Miten päädyin mukaan ryhmään?
 - Millaista tukea ja apua olet lastensuojelusta saanut tilanteeseesi?
 - Mitä odotit vertaisuudelta ennen ryhmää?
2. Kokemuksia vertaistuesta
 - Mitä ajattelet vertaistuesta?
 - Miten vertaistuki on vaikuttanut perheesi tilanteeseen?
 - Miten näet avun saantisi ennen ja jälkeen, kun olet saanut apua vertaisilta?
 - Mitä kokemukset vertaisten kanssa merkitsevät sinulle?
 - Mitä kertoisit vertaistuesta sellaiselle, joka ei siitä tiedä?
3. Kokemus itsestä vertaisena
 - Kuvaa itseäsi vertaisena ja ryhmän jäsenenä
 - Mikä estää tai edistää avun saantiasi?
4. Tulevaisuuden näkymät
 - Miten saamasi apua siirtyy tai on siirtynyt elämääsi ja arkeesi?
 - Millaisena näette avun tarpeenne jatkossa?
 - Millaisia toiveita sinulla on tulevaisuudelle?
5. Muuta
 - Onko vielä jotain, jota haluaisit sanoa vertaistuesta tai toiminnasta lastensuojelun avohuollossa?
 - Unohdinko jonkun teeman aiheeseen liittyen?